

COI Focus

KOSOVO

Algemene situatie

2 mei 2022

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
1. Inleiding.....	5
1. Democratie.....	6
1.1. Algemeen	6
1.2. Politieke omstandigheden en de organisatie van verkiezingen	7
1.3. Strijd tegen corruptie	13
1.4. Strijd tegen de georganiseerde misdaad	15
1.5. Toetredingsproces tot de EU.....	17
2. Rechtstoestand/rechtsbescherming.....	20
2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk	20
2.2. Veiligheidsdiensten	22
2.2.1. KP	22
2.2.2. EULEX.....	24
2.2.3. KFOR	25
2.3. Gerecht	25
2.3.1 EULEX.....	28
2.3.2. Kosovo Specialist Chambers (KSC) and Specialist Prosecutor’s Office (SPO).....	28
2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en antifolterverdrag.....	29
2.4.1. Gewone rechtsgang	29
2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang	29
2.4.3. Dienst van de ombudspersoon	30
2.4.4. Office of Good Governance (OGG)	31
2.4.5. Klachten in verband met de politie.....	32
2.4.6. Lokale en internationale ngo’s.....	32
2.5. Detentieomstandigheden	33
3. Specifieke situaties	35
3.1. Roma, Ashkali en Egyptenaren (RAE)	35
3.2. Huiselijk geweld	38
3.3. Lesbian, Gay, Bisexual, Transsexual and Intersexual Persons (LGBTI)	41
3.4. Journalisten, activisten en vrijheid van meningsuiting	44
3.5. Noord-Kosovo	46
3.6. Moslimextremisme	48
Samenvatting	50
Bibliografie.....	52

Lijst van afkortingen

AAK	Alliance for the Future of Kosovo
ACLED	Armed Conflict Location & Event Data Project
AI	Amnesty International
BUPO	Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
CEDAW	The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
CPT	Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
EASO	European Asylum Support Office
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ENNHRI	European Network of National Human Rights Institutions
EU	Europese Unie
EULEX	European Union Rule of Law Mission in Kosovo
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EWB	European Western Balkans
FLAA	Free Legal Aid Agency
FPU	Formed Police Unit
FTF	<i>foreign terrorist fighter</i>
HRW	Human Rights Watch
IBNA	Independent Balkan News Agency
IDP	<i>internally displaced person</i>
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
ISRBN	Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Battalion
KFOR	Kosovo Force
KJC	Kosovo Judicial Council
KLSB	Komitete Lokale për Siguri në Bashkësi
KLA	Kosovo Liberation Army
KP	Kosovo Police
KPC	Kosovo Prosecutorial Council
LDK	Lidhja Demokratike e Kosovës
LGBTI	Lesbian, Gay, Bisexual, Transsexual and Intersexual Persons
LOJB	Lokalne Odbore za Javnu Bezbednost
NISMA	Social Democratic Initiative
Ngo	niet-gouvernementele organisatie
NPMT	National Preventive Mechanism against Torture

OGG	Office of Good Governance
OIK	Ombudsperson Institution Kosovo
PDK	Democratic Party of Kosovo
PIK	Police Inspectorate Kosovo
PREVEX	Preventing Violent Extremism in the Balkans
PSU	Professional Standards Unit
RAE	Roma, Ashkali and Egyptians
SAO	Stabilisatie- en Associatieovereenkomst
SPO	Special Prosecutor's Office
SPRK	Special Prosecution Republik Kosovo
TI	Transparency International
UNMIK	United Nations Interim Mission in Kosovo
VN	Verenigde Naties
VV	Lëvizja Vetëvendosje

1. Inleiding

Deze COI Focus geeft zicht op de actuele situatie in Kosovo. De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de rechtstoestand, de toepassing van de rechtsvoorschriften in het democratische stelsel, de politieke omstandigheden, de mate waarin vervolging of mishandeling voorkomen en er tegen eventuele vervolging of mishandeling bescherming geboden wordt.

Het eerste hoofdstuk analyseert de staat van de democratie. Hierbij gaat de aandacht naar de capaciteit van het kiesstelsel en naar de gang van zaken in de politiek tijdens de laatste jaren, maar ook naar de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van de mensenrechten. Verder is er aandacht voor het functioneren van het gerecht en de veiligheidsdiensten. Dit hoofdstuk biedt ook een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen in geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden.

Het derde hoofdstuk onderzoekt een aantal heel specifieke situaties, met name van Roma, van slachtoffers van huiselijk geweld, van Lesbian, Gay, Bisexual, Transsexual and Intersexual Persons (LGBTI), van journalisten en van burgermaatschappij-activisten.

Deze COI Focus is gebaseerd op een brede waaier van relevante en actuele COI-bronnen over Kosovo. Het gaat hierbij over publicaties van andere lidstaten van de Europese Unie (EU), van de European Union Agency for Asylum (EUAA) (voorheen EASO) en van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDoS), alsook van verschillende organisaties van de Verenigde Naties (United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR), de United Nations Interim Administration in Kosovo (UNMIK) en het United Nations Development Programme, UNDP), van de Raad van Europa of van andere internationale organisaties (Freedom House, Amnesty International (AI), Human Rights Watch (HRW), de Bertelsmann Stiftung, Reporters Without Borders). Ten slotte zijn ook een aantal Kosovaarse bronnen opgenomen zoals de Ombudsperson Institution Kosovo (OIK).

Ook informatie uit de zogenoemde *Progress Reports* van de Europese Commissie (EC) maakt deel uit van dit overzicht. In deze rapporten evalueert de EC de lokale implementering van het EU-uitbreidingsbeleid voor Kosovo. Dit uitbreidingsbeleid is gebaseerd op vooropgestelde criteria waarvan sommige bijzonder relevant zijn voor een COI-document.

Sinds jaren volgt Cedoca de situatie in Kosovo op de voet. De informatie in deze COI Focus loopt tot en met maart 2022. Informatie over de jaren vóór 2016 is, voor zover niet relevant, niet opgenomen in dit overzicht.

Dit document is een actualisering van de gelijknamige COI Focus van 1 april 2021.

1. Democratie

1.1. Algemeen

De Republiek Kosovo heeft zich op 17 februari 2008 onafhankelijk verklaard. De Grondwet, die op 15 juni 2008 in werking is getreden, vormt de basis voor de soevereiniteit van het land.¹

Op 10 september 2012 is de internationale supervisie² van Kosovo opgeheven. Anno 2021 hebben 117 landen (waaronder 23 EU-landen alsook de buurlanden Montenegro, Macedonië en Albanië) de Republiek Kosovo erkend. Onder de staten die de onafhankelijkheid van Kosovo niet erkennen bevinden zich Servië, Rusland, China en vijf EU-lidstaten (Griekenland, Spanje, Cyprus, Roemenië en Slowakije).³

De Kosovaarse Grondwet voorziet in de scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. De Grondwet voorziet in uitgebreide bescherming voor de in Kosovo erkende minderheden (Serviërs, Turken, Bosniakken, Roma, Ashkali en Egyptenaren) en verregaande mogelijkheden voor hun politieke deelname. Zowel de Serviërs als de verzamelde andere minderheden beschikken immers elk over tien gereserveerde zetels in het eenkamerige parlement.⁴

Freedom House wijst er in 2017 op dat het constitutionele en wettelijke kader, dat zorgt voor positieve discriminatie van de nationale minderheden en voor de diversiteit binnen de Kosovaarse politieke scène, een hoge machtsconcentratie virtueel onmogelijk maakt. Maar in dit rapport is ook sprake van informele machtsstructuren, buiten het staatsstelsel om.⁵

In 2018 brengt de EC een communicatie uit aan de Europese instelling waarin ze een perspectief biedt aan de landen van de westelijke Balkan op een eventuele integratie in de EU. Hierin wordt de staat van de democratie in Kosovo (net als in de andere landen van de westelijke Balkan) in verband gebracht met het begrip *state capture* (het kapen van de staat). Het gaat over een sterke verwevenheid tussen politieke en economische elites waarbij ook corruptie en georganiseerde misdaad een fundamentele rol spelen. Het gevolg van de verwevenheid is dat de politiek (op alle niveaus) uitgebreid tussenkomt bij het gerecht, de overheidsadministraties en de media. Het fenomeen geeft aanleiding tot een gevoel van straffeloosheid en ongelijkheid in de samenleving.⁶

Het fenomeen is intussen ook door het Clingendael-instituut en door Transparency International (TI), een internationale *watchdog* die de internationale anticorruptiebeweging aanvoert, in detail uit de doeken gedaan:

“State capture is understood as efforts by private actors and public actors with private interests to redirect public policy decisions away from the public interest, using corrupt means and clustering around certain state organs and functions.”⁷

¹ Balkan Insight, 11/09/2012, [url](#)

² “After the war, in June 1999, an international administration was established in Kosovo through U.N. Security Council Resolution 1244, administering the territory until early 2008. The U.N. Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) was designated as the authority holding civilian responsibility over Kosovo, while NATO’s presence in Kosovo (Kosovo Force/KFOR) was responsible for safeguarding security. The mission established an interim constitutional framework for provisional self-government in 2001 and organized Kosovo’s first democratic elections on November 17, 2001. It also represented Kosovo on the international stage.” BTI, 23/02/2022, [url](#)

³ EC, 19/10/2021, p.109, [url](#); Euractiv, 27/08/2019, [url](#); EC, 06/10/2020, [url](#)

⁴ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

⁵ Freedom House, 29/03/2017, [url](#)

⁶ EC, 06/02/2018, p.3, [url](#)

⁷ TI, 2020, p.6, [url](#)

“State capture can be defined as systemic political corruption in which politicians exploit their control over a country’s decision-making processes to their own advantage.”⁸

“State capture refers to a process in which (political) actors infiltrate state structures with the help of clientelist networks and use these state structures as a mantle to hide their corrupt actions. These political elites can exploit their control over state resources and powers for private or partypolitical gain. In its most extreme form, state capture entrenches itself into every part and level of society and state, leading to the monopolisation of power in the hands of one political party and its leadership.”⁹

Volgens het Clingendael-instituut is cliëntelisme een essentieel onderdeel van *state capture*. Cliëntelistische netwerken vormen de machtsbasis voor de politieke elites die van de overheidsmiddelen gebruik maken om hun kiezers te bedienen. Het kapen van de staat gaat, volgens deze bron, veel verder dan kleinschalige corruptie. Het gaat over een systematisch misbruik van de overheidsmiddelen dat het democratische principe van *checks* en *balances* aanvreet, in het voordeel van de heersende partij.¹⁰

Ook in de rapporten van Freedom House (2021 en 2022) over Kosovo duikt de term *state capture* op. Freedom House schrijft dat corruptie en cliëntelisme een belangrijke rol spelen bij de verkiezingen. Machtige zakenmensen oefenen invloed uit op de politieke keuzes van hun werknemers en ze delen illegale giften uit aan beleidsmakers. *State capture* wordt “een prominent probleem” genoemd. Hoge Belangrijke politici hebben banden met de georganiseerde misdaad (zie hoofdstuk 1.4) en maken zich schuldig aan corruptie op hoog niveau (1.3.).¹¹

De volgende hoofdstukken behandelen een aantal aspecten van de staat van de democratie in Kosovo meer in detail. Het gaat hierbij over de politieke omstandigheden en de manier waarop verkiezingen worden georganiseerd (1.2.), over de strijd tegen corruptie en tegen de georganiseerde misdaad (1.3. en 1.4.) en over de inspanningen om zich te voegen naar de waarden en normen van de EU (1.5.).

1.2. Politieke omstandigheden en de organisatie van verkiezingen

De Republiek Kosovo is een parlementaire democratie.¹² De president moet door het parlement met een tweederdemeerderheid verkozen worden en functioneert als staatshoofd voor een periode van vijf jaar.¹³ De premier wordt onrechtstreeks verkozen via gewone meerderheid in het parlement.¹⁴

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) stelt dat de wet vrije en eerlijke verkiezingen voorschrijft (met geheime stembusgang, gebaseerd op algemeen en gelijk stemrecht).¹⁵

Freedom House (2020 en 2022) ziet een grote verscheidenheid aan politieke partijen maar merkt op dat intimidatie en pesterijen de werking van deze partijen kunnen beïnvloeden. Vooral de Srpska Lista (de enige Servisch-Kosovaarse partij) wordt ervan beschuldigd rivaliserende partijen lastig te vallen en een omgeving te creëren die de kiezers schrik aanjaagt om op andere partijen te stemmen.¹⁶ Freedom House schrijft in 2021 ook dat corruptie en cliëntelisme de keuze van de kiezers in Kosovo

⁸ Clingendael Institute, 20/09/2020, p.1, [url](#)

⁹ Clingendael Institute, 20/09/2020, pp.2-3, [url](#)

¹⁰ Clingendael Institute, 20/09/2020, pp.2-3, [url](#)

¹¹ Freedom House, 19/05/2021, [url](#); Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

¹² Balkan Insight, 11/09/2012, [url](#)

¹³ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

¹⁴ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

¹⁵ USDoS, 30/03/2021, p.22, [url](#)

¹⁶ Freedom House, 24/02/2022, [url](#); Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

vaak beïnvloeden (zie ook 1.1.). Machtige zakenlui beïnvloeden de politieke keuzes van hun werknemers.¹⁷

In de voorbije twaalf jaar zijn in Kosovo vijf keer parlementsverkiezingen gehouden waardoor waarnemers de politieke situatie instabiel noemen.¹⁸ Freedom House (2022) spreekt van een door dysfuncties en instabiliteit gekenmerkt democratisch systeem.¹⁹ Anderzijds merkt TI in 2022 op dat alle regeringswissels steeds vreedevol zijn verlopen en dat Kosovo het enige land in de westelijke Balkan is met een parlement dat - in de context van de coronapandemie - geen bijzondere machten aan de regering heeft overgedragen.²⁰ Ook de Bertelsmann Foundation (2022), een internationale instelling die onderzoek verricht naar sociale evoluties in Europa en de Verenigde Staten (VS) met het oog op een optimalisering van het ondernemersklimaat en van de trans-Atlantische samenwerking, schrijft dat de gelijkheid van kansen bij de verkiezingen geen punt van discussie is.²¹

De relatie met Servië bepaalt al jarenlang de politieke omstandigheden in Kosovo. Op 19 april 2013 sluiten Kosovo en Servië een historisch akkoord over het normaliseren van hun betrekkingen, het zogenaamde First Agreement of Principles Governing the Normalisation of Relations (of ook het Brussels Agreement). Dit cruciale akkoord is er gekomen na maandenlange onderhandelingen onder bemiddeling van de EU. Het akkoord voorziet onder meer vrije lokale verkiezingen in Noord-Kosovo en de ontmanteling en integratie in het Kosovaarse systeem van de Servische parallelle politie- en justitiestructuren in Noord-Kosovo. Kosovo en Servië beloven tevens dat ze elkaars toegang tot de EU niet zullen verhinderen.²²

Na het Brussels Agreement volgt eerst een algemene politieke impasse in Kosovo en komen de gesprekken met Servië compleet tot stilstand. De dialoog tussen Servië en Kosovo verloopt sindsdien enkel op een technisch niveau.²³ Zo sluiten beide partijen nog belangrijke overeenkomsten over de implementatie van het akkoord op het gebied van energie, telecommunicatie, geïntegreerd grensbeheer en bewegingsvrijheid.²⁴ De parallelle Servische politiestructuren in Noord-Kosovo worden wel ontmanteld (zie ook 3.5.: Civilna Zastita).²⁵ In 2015 komen ook nog overeenkomsten tot stand over de oprichting van de Vereniging van Kosovaarse gemeenten met een Servische meerderheid, over energie, over de Mitrovicë/Mitrovica-brug, over telecommunicatie (25 augustus 2015), over voertuigverzekeringen (juni 2015) en over de rechterlijke macht (februari 2015).²⁶

In de tweede helft van 2015 neemt de politieke polarisatie over het Brussels Agreement verder toe. Vanwege onvrede over afspraken over de Servische gemeentes in Noord-Kosovo en over de grensovereenkomst met Montenegro raken leden van de oppositie betrokken bij geweldsincidenten in het parlement zelf.²⁷ Op 9 januari 2016 komt het tot grootschalige antiregeringsprotesten in Pristina met meer dan 10.000 deelnemers. De demonstranten eisen de opzegging van de akkoorden met Servië. Demonstranten steken enkele overheidsinstellingen in brand en raken slaags met de oproerpolitie. Er vallen verschillende gewonden. De leiders van de oppositiepartijen zeggen te zullen blijven protesteren met een parlementsboycot tot de akkoorden met Servië worden ingetrokken.²⁸

¹⁷ Freedom House, 19/05/2021, [url](#)

¹⁸ BIRN, 12/2021, p.38, [url](#)

¹⁹ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

²⁰ EWB, 27/01/2022, [url](#)

²¹ BTI, 23/02/2022, p.9, [url](#)

²² KAS, 04/2014, [url](#)

²³ B92, 04/09/2014, [url](#)

²⁴ UN, 04/12/2014, [url](#)

²⁵ UN, 01/05/2014, [url](#)

²⁶ EC, 10/11/2015, [url](#)

²⁷ MO, 07/12/2015, [url](#); Council of the European Union, 15/12/2015, [url](#)

²⁸ BBC, 09/01/2016, [url](#); Balkan Insight, 09/01/2016, [url](#)

De situatie in het noorden van Kosovo zelf blijft in 2016 grotendeels rustig en de communicatie tussen de burgemeesters in het noorden en de centrale instellingen verbetert. De werken aan de Mitrovicabrug - een zeer symbolisch dossier - beginnen in de zomer van 2016. Het doel is de heropening van de brug voor alle verkeer in januari 2017.²⁹

De EC is in juni 2016 nog steeds bezorgd over de fundamentele obstructie van de parlementaire werkzaamheden door verschillende politieke partijen.³⁰ In juni 2016 keren de leden van de oppositie terug naar het parlement en het einde van hun boycot wordt als een belangrijke stap gezien voor het hervatten van een constructieve politieke dialoog.³¹ De dialoog tussen Servië en Kosovo onder auspiciën van de EU gaat in 2016 verder en leidt onder meer tot de toekenning van een internationale landtelefooncode (+383) aan Kosovo.³²

In 2017 heeft Freedom House het over een bijwijlen gewelddadige politieke oppositie (met onder meer een granaataanval in augustus van dat jaar op het parlement). De mensenrechtenorganisatie verwijst opnieuw naar de binnelandse politieke polarisatie over een grensgeschil met Montenegro en ook over de kwestie van de Servische gemeentes. De oppositie is van mening dat de kwestie van deze gemeentes de soevereiniteit van het land in gevaar brengt.³³

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport schrijft in 2017 dat de occasioneel gewelddadige obstructie van het parlement niet alleen het vrije debat verhindert maar ook het tot stand komen van nieuwe wetgeving.³⁴

In mei 2017 valt de toenmalige regering-Mustafa onder meer over de kwestie van een autonome vereniging van Servische gemeentes (zie ook 3.5). Op 11 juni 2017 vinden vervroegde parlementsverkiezingen plaats. De EU Election Observation Mission stelt dat deze verkiezingen competitief en vredevol verlopen zijn, maar ze uit ook haar bezorgheden over onder meer inaccuraten kiezerslijsten, een gebrekkig systeem voor Kosovaren in het buitenland en onnauwkeurige en ondoorzichtige telprocedures.³⁵

Op 9 september 2017 komt een nieuwe regering tot stand onder leiding van Ramusj Haradinaj van de Democratic Party of Kosovo (PDK).

Op 22 oktober 2017 vinden lokale verkiezingen plaats. De EU Election Observation Mission stelt dat deze verkiezingen in vergelijking met de lokale verkiezingen van 2013 beter zijn verlopen maar dat reeds lang bestaande gebreken (registratie van kiezers, training en professionalisme van stembureaus, systeem van stemmen voor Kosovaren in het buitenland, gebrek aan mechanismes om tv-campagnes te reguleren) te weinig zijn aangepakt.³⁶ In het *Kosovo 2018 Report* van de EC staat enerzijds dat de verkiezingen van 2017 in de meeste plaatsen goed beheerd zijn en competitief waren maar de EC uit anderzijds ook haar bezorgdheid over patronen van intimidatie in de Servische gemeentes, vooral gericht tegen kandidaten die niet tot de Srpska Lista behoren.³⁷

In 2018 maakt het USDoS-mensenrechtenrapport opnieuw gewag van onregelmatigheden in het parlementaire proces. Leden van voormalige oppositiebeweging Lëvizja Vetëvendosje (VV) verspreiden tijdens een debat over de grensafbakening met Montenegro traangas in het parlement. Ze worden gearresteerd en vervolgens terug vrijgelaten.³⁸ In het *Kosovo 2018 Report* van de EC staat

²⁹ EC, 09/11/2016, [url](#)

³⁰ EC, 09/11/2016, [url](#)

³¹ Prishtina Insight, 07/06/2016, [url](#)

³² Balkan Insight, 15/12/2016, [url](#)

³³ Freedom House, 01/09/2017, [url](#)

³⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

³⁵ EU, 2017, [url](#)

³⁶ EU, 2017, [url](#)

³⁷ EC, 17/04/2018, [url](#)

³⁸ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

dat de sterke polarisering een doeltreffend beleid ondermijnt en dat de regering te groot bemeten is om een coherent beleid te voeren.³⁹

In november 2018 heft Kosovo een invoertaks van 10 % op goederen uit Servië. Wanneer Servië vervolgens het Kosovaarse lidmaatschap van Interpol (zie ook 2.2.) blokkeert wordt de invoertaks verhoogd naar 100 %.⁴⁰ In november 2018 nemen de burgemeesters van de vier steden met Servische meerderheid in Noord-Kosovo ontslag als reactie op de invoertaks. Daarop vinden op 19 mei 2019 bijzondere gemeenteraadsverkiezingen plaats. Dit gebeurt in een kalme sfeer en de kandidaten van de Srpska Lista behalen een overwinning van 90 %.⁴¹

In juli 2019 neemt premier Haradinaj ontslag nadat het Kosovo Specialist Chambers & Special Prosecution Office (SPO) in Den Haag, een Kosovaarse rechtbank die in Nederland is gevestigd en die onderzoek voert naar oorlogsmisdaden, hem als verdachte dagvaart (zie ook 2.3.1.). Op 19 juli 2019 verschijnt hij bij de aanklager maar weigert hij op diens vragen te antwoorden. Om een wettelijk vacuüm te vermijden vragen de politieke partijen uit de oppositie een datum voor vervroegde verkiezingen. Op 22 augustus 2019 wordt het parlement uiteindelijk ontbonden.⁴² President Hashim Thaci vaardigt vervroegde verkiezingen uit voor 6 oktober 2019.⁴³

De EU-Election Observation Mission (2019) concludeert dat de verkiezingscampagne levendig en competitief verlopen is, behalve in de Servische gemeentes waar er opnieuw sprake was van intimidatie. De missie besluit eveneens dat het verkiezingsproces goed georganiseerd en ook transparant verliep. Volgens de observatiemissie is de verkiezingsdag zelf ordelijk verlopen hoewel in de nasleep ervan een aantal gerechtelijke beslissingen over klachten door kiezers controverserig waken. Toch hebben alle politieke entiteiten hun vertrouwen in de uitslag uitgesproken.⁴⁴ Ook Freedom House (2020) schrijft over de verkiezingen dat ze - algemeen gesproken - transparant en eerlijk verlopen zijn, maar merkt opnieuw op dat een aantal kiezerslijsten niet meer *up to date* waren.⁴⁵

De uitslag van de verkiezingen van 6 oktober 2019 laat ongewoon lang op zich wachten maar uiteindelijk blijkt dat de voormalige oppositiebeweging VV, met een programma tegen corruptie en sociale ongelijkheid, en oppositiepartij Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK) de meeste stemmen hebben behaald (respectievelijk 25,5 % en 24,86 %). De voormalige regerende partij, Democratic Party of Kosovo (PDK), eindigt op de derde plaats met 21,13 % van de stemmen.⁴⁶

Grondwettelijk moeten een aantal ministerposten in de Kosovaarse regering naar leden van de Servische minderheid gaan, maar de Vetëvendosje-partij verklaart na de verkiezingen dat ze in de nieuwe regering geen Servische ministers zal opnemen van de Srpska Lista.⁴⁷

De overwinning van Vetëvendosje in oktober 2019 betekent een grote verandering in het politieke landschap omdat het de eerste keer is in het twintigjarige bestaan van het land dat de oude elite geen deel meer zal uitmaken van de regering.⁴⁸ Ook Freedom House beschouwt de overwinning in 2019 van Vetëvendosje als een belangrijke *power shift*, weg van de *mainstream* politieke partijen.⁴⁹

³⁹ EC, 17/04/2018, [url](#)

⁴⁰ EP, 02/2019, [url](#)

⁴¹ EC, 09/05/2019, [url](#)

⁴² Balkan Insight, 22/08/2019, [url](#); Balkan Insight, 26/07/2019, [url](#); Balkan Insight, 24/07/2019, [url](#); The Guardian, 19/07/2019, [url](#)

⁴³ IBNA, 27/08/2019, [url](#)

⁴⁴ EU, 06/10/2019, p.2, [url](#)

⁴⁵ Balkan Insight, 07/10/2019, [url](#); Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

⁴⁶

⁴⁷ Prishtina Insight, 23/10/2019, [url](#)

⁴⁸ EWB, 07/07/2020, [url](#)

⁴⁹ Freedom House, 19/05/2021, [url](#)

Op 2 februari 2020 sluiten de twee grootste partijen (Vetëvendosje en LDK) een regeerakkoord. Albin Kurti van Vetëvendosje wordt premier. De coalitie beschikt over een kleine meerderheid dankzij een aantal minderheidsgroeperingen.⁵⁰ Op 31 maart 2020 kondigt toenmalig premier Kurti de annulatie van de invoertaks op Servische goederen aan voor een periode van drie maanden op voorwaarde dat Servië ermee ophoudt andere landen te overhalen om Kosovo niet langer te erkennen.⁵¹

Reeds enkele weken later (25 maart 2020) valt de nieuwe regering over onenigheid in verband met de aanpak van het COVID-19-virus.⁵²

Op 28 mei 2020 beslist het Grondwettelijk Hof dat er geen nieuwe verkiezingen nodig zijn voor de vorming van een nieuwe regering. Albin Kurti tekent hiertegen protest aan.⁵³ Op 3 juni 2020 wordt niettemin een nieuwe regering gevormd met Avdullah Hoti van de LDK als premier en met de steun van de kleinere partijen Social Democratic Initiative (NISMA) en Alliance for the Future of Kosovo (AAK).⁵⁴

Op 7 juni 2020 bevestigt de nieuwe regering het schrappen van de invoertaksen op Servische goederen.⁵⁵

In verband met de politieke omstandigheden, verwijst het *Kosovo* 2020 Report* van de EC naar de twee regeringswissels, de lange periodes met een overgangsregering en de aanhoudende politieke crisis in volle COVID-19-pandemie. Tegelijk erkent de EC wel dat het parlement altijd is blijven functioneren.⁵⁶ Freedom House omschrijft 2020 als een jaar van hopeloosheid, ambiguïteit en aanhoudende politieke en gezondheidscrises. Verder wijst de organisatie naar de constante afwezigheid in 2020 van een wettelijk quorum in het parlement (een gevolg van het regelmatige boycotten van het parlement door oppositiepartijen) waardoor de wetgevende agenda en de controlefunctie van het parlement niet volledig geïmplementeerd zijn.⁵⁷

Op 5 november 2020 treedt president Thaci af als president nadat de Kosovo Specialist Chambers and Special Prosecution's Office in Den Haag (zie 2.3.1.) hem in staat van beschuldiging stelt omwille van zijn rol in de Kosovaarse oorlog. Ook de aanklacht tegen Kadri Veseli (voorzitter van de PDK) is bevestigd. Op 5 november 2020 verklaren beiden dat ze zich naar Den Haag zullen begeven en zich ter beschikking zullen stellen van de rechtbank. De politieke situatie in Kosovo wordt hierdoor nog instabieler.⁵⁸ Vjosa Osmani (Vetëvendosje) wordt vervangend president.⁵⁹

In november 2020 vinden uitgestelde lokale verkiezingen in Noord-Kosovo en Podujeva plaats. De Srpska Lista is opnieuw de grote winnaar in Noord-Mitrovica. In Podujeva wint de Vetëvendosje voor het eerst in twintig jaar van de LDK.⁶⁰

Op 21 december 2021 beslist het Grondwettelijk Hof dat de vorming van de Hoti-regering in juni 2020 ongrondwettelijk was omdat één parlamentslid dat voor deze regering gestemd had voordien was veroordeeld voor fraude. Hierop begint plaatsvervangend president Osmani raadplegingen met de

⁵⁰ RFE, 02/02/2020, [url](#)

⁵¹ Euractiv, 01/04/2020, [url](#)

⁵² The Guardian, 26/03/2020, [url](#)

⁵³ EWB, 29/05/2020, [url](#)

⁵⁴ Balkan Insight, 02/06/2020, [url](#)

⁵⁵ Intellinews, 07/06/2020, [url](#)

⁵⁶ EC, 06/10/2020, p.7, [url](#)

⁵⁷ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

⁵⁸ KAS, 11/2020, [url](#)

⁵⁹ RFE, 22/12/2020, [url](#)

⁶⁰ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

verschillende politieke partijen om een datum te bepalen voor nieuwe parlementsverkiezingen.⁶¹ De keuze valt op 14 februari 2021.⁶²

Hoewel Vetëvendosje-leider Albin Kurti zelf niet mag deelnemen aan de nieuwe verkiezingen omdat ook hij minder dan drie jaar geleden een veroordeling opliep (namelijk voor het traangasincident in het parlement van 2018),⁶³ wint Vetëvendosje de verkiezingen op overtuigende wijze door 48,16 % van de stemmen te behalen. Kurti stelt dat de verkiezingen een referendum waren over wat hij *state capture* of het kapen van de staat noemt (zie 1.1.).⁶⁴

Volgens het *Kosovo* 2021 Report* van de EC zijn de vervroegde verkiezingen goed beheerd, transparant en competitief geweest. Toch blijven een aantal zwakheden overeind, zoals de dominantie van Srpska Lista in de Servische gemeentes en de afhandeling van klachten. De EC besluit daarom dat een versterking van de kieswetgeving nodig is.⁶⁵

Op 22 maart 2021 wordt Kurti de premier van de nieuwe regering. Zijn partij Vetëvendosje heeft geen steun nodig van de Srpska Lista of van een Albanese partij maar krijgt de steun van drie niet-Albanese parlementsleden.⁶⁶ De speciale gezant van de Verenigde Naties (VN) schrijft in zijn jaarlijkse United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)-rapport dat de nieuwe regering een verhoogde vertegenwoordiging van minderheidsgemeenschappen weerspiegelt, met ministers uit de gemeenschappen van de Kosovaars Bosniakken, Egyptenaren, Serviërs en Turken.⁶⁷

Op 4 april 2021 verkiest het parlement de Vetëvendosje-reformiste Vjosa Osmani tot president van Kosovo.⁶⁸ De Democratic Party of Kosovo, Alliance for the Future of Kosovo en de Srpska Lista boycotten Osmani's verkiezing. Het nodige quorum voor haar verkiezing wordt enkel bereikt doordat een paar individuele parlementsleden de boycot van hun partij doorbreken.⁶⁹

Enkele maanden na de installering van de nieuwe Vetëvendosje-regering ondergaat de politieke scène in Kosovo drastische wijzigingen. Volgens Balkan Insight (2021) weerspiegelen deze wijzigingen de wijdverspreide honger naar verandering bij de bevolking en ook het geloof dat de nieuwe politieke klasse de laatste hoop is van het land.⁷⁰ In 2022 besluit Freedom House dat oppositiepartijen een redelijke kans hebben om de macht van "de oude garde" te grijpen via verkiezingen.⁷¹

Premier Kurti verklaart na zijn aantreden nogmaals de (in zijn ogen) vergissingen in verband met de *border deal* met Montenegro te willen corrigeren. Maar Montenegro stelt dat hier geen sprake van kan zijn.⁷²

In de maanden juni en juli 2021 knopen Kurti en de Servische president Vucic opnieuw gesprekken aan in een poging om de betrekkingen tussen beide landen te normaliseren. Vervolgens is de dialoog opnieuw gestaakt.⁷³

Op 17 oktober en 14 november 2021 vinden in Kosovo lokale verkiezingen plaats. Vetëvendosje slaagt er niet in haar overwinning in de parlementsverkiezingen van februari 2021 te bevestigen. In de meeste gemeentes behouden de nationale oppositiepartijen PDK en de LDK hun bastions. Ook in de

⁶¹ RFE, 22/12/2020, [url](#)

⁶² Balkan Insight, 26/01/2021, [url](#)

⁶³ Balkan Insight, 26/01/2021, [url](#)

⁶⁴ Balkan Insight, 15/02/2021, [url](#)

⁶⁵ EC, 19/10/2021, p.7, [url](#)

⁶⁶ Balkan Insight, 22/03/2021, [url](#)

⁶⁷ UNMIK, 08/10/2021, p.2, [url](#)

⁶⁸ RFE, 04/04/2021, [url](#)

⁶⁹ UNMIK, 08/10/2021, [url](#)

⁷⁰ BIRN, 15/06/2021, [url](#)

⁷¹ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

⁷² Balkaninsight, 23/07/2021, [url](#)

⁷³ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

hoofdstad Pristina slaagt Vetëvendosje er niet in om te winnen. Përparim Rama van de LDK wordt er burgemeester.⁷⁴

In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC is sprake van een gepolariseerde politieke atmosfeer. Het parlementaire toezicht op de uitvoerende macht en de instellingen blijft eerder zwak.⁷⁵

Eind 2021 beslist de Kosovaarse regering de energievoorzieningen voor burgers en bedrijven dagelijks te beperken (*power cuts*) voor een periode van 60 dagen. Volgens de minister van economie is dit een gevolg van de blokkering van de energielijn door Servië. De beslissing leidt tot burgerprotesten.⁷⁶

In februari 2022 wordt aangekondigd dat de douaneprocedures aan de grens tussen Kosovo en Servië vereenvoudigd worden, een beslissing die door de lokale bedrijfswereld wordt verwelkomd.⁷⁷

1.3. Strijd tegen corruptie

De belangrijkste instelling tegen corruptie is de Anti-Corruption Agency. Het *Kosovo* 2020 Report* van de EC schrijft dat het agentschap sinds haar oprichting al meer dan 1.000 zaken heeft doorgestuurd naar het parket om deze te laten vervolgen. Veel van deze rapporten hebben, volgens de EC, wel te lijden onder een slechte kwaliteit. Toch komt het in sommige gevallen tot een aanklacht.⁷⁸ Andere instellingen in de strijd tegen corruptie die dit rapport noemt, zijn de National Coordinator for Combating Economic Crimes en het Police Directorate for the Investigation of Economic Crimes and Corruption. Deze laatste instelling beschikte tot 2020 (zie infra) ook over anticorruptie-eenheden in politiekantoren en -hoofdkwartieren.⁷⁹

Volgens de EC-rapporten (2018, 2019, 2020, 2021) blijft corruptie "wijdverspreid en een zaak van ernstige bezorgdheid". Volgens de EC is er al jaren lang sprake van slechts "een vroeg stadium" of een "zekere graad van voorbereiding" in de strijd tegen corruptie.⁸⁰

Volgens de jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapporten (2019, 2020, 2021) blijft corruptie een van de belangrijkste mensenrechtenproblemen in Kosovo. Volgens deze bron is er soms ook sprake van straffeloosheid voor corrupte beleidsmakers, mede door een gebrek aan controle door het gerecht en algemene zwakheden van de rechtsstaat.⁸¹

Op de Transparency International Corruption Perception Index zakt Kosovo tussen 2018 en 2020 steeds verder weg.⁸²

Ook de Bertelsmann Foundation (2020) onderstreept de wijde verspreiding van het fenomeen van corruptie. Volgens deze organisatie beschikt Kosovo over instellingen, wettelijke mechanismes, een wettelijk kader en diverse anticorruptie-initiatieven maar zijn deze onderbemand, onvoldoende geïmplementeerd en gebrekkig en is er een zwakke coördinatie. Dit leidt tot een algemene perceptie bij de mensen dat beleidsmakers en ambtenaren straffeloos kunnen handelen. De Bertelsmann Foundation stelt dat corruptie al van in het begin de ontwikkeling van Kosovo als onafhankelijke staat bemoeilijkt heeft.⁸³

⁷⁴ Courrier des Balkans, 15/11/2021, [url](#); KAS, 11/2021, p.1, [url](#)

⁷⁵ EC, 19/10/2021, p.9, [url](#)

⁷⁶ Exit Albania, 27/12/2021, [url](#); B92, 29/12/2021, [url](#)

⁷⁷ Courrier des Balkans, 08/02/2022, [url](#)

⁷⁸ EC, 06/10/2020, p.25, [url](#)

⁷⁹ EC, 06/10/2020, p.27, [url](#)

⁸⁰ EC, 17/04/2018, pp.3-4, [url](#); EC, 29/05/2019, p.4, [url](#); EC, 06/10/2020, p.24, [url](#)

⁸¹ USDoS, 03/2019, [url](#); USDoS, 03/2020 [url](#); USDoS, 03/2021 [url](#)

⁸² TI, 2018, [url](#); TI, 2019, [url](#); EWB, 04/02/2021, [url](#)

⁸³ Bertelsmann Stiftung 2020, pp.12, 32, [url](#)

Freedom House (2020) beschouwt corruptie als een blijvend ernstig probleem en noemt het bestaande institutionele kader om ertegen te strijden zwak. De bevoegde instellingen hebben het moeilijk om hun inspanningen te coördineren, er zijn weinig veroordelingen en politici die in verband zijn gebracht met corruptie blijven actief in de politiek.⁸⁴ De ngo stelt dat corruptie in Kosovo de norm is geworden. Ze verwijst hierbij naar problemen met de implementering van bestaande wetgeving en van de regelmatig vernieuwde strategieën van de Anti-Corruption Agency.⁸⁵ Freedom House herhaalt ook in 2021 nog eens dat de instellingen van Kosovo er niet in slagen om de voorhanden zijnde wetgeving tegen de wijdverspreide corruptie te implementeren. Volgens deze bron is de regeerperiode van Kurti in 2020 te kort geweest om een aantal initiatieven in de strijd tegen corruptie en politieke beïnvloeding te institutionaliseren.⁸⁶

Volgens de Kosovaarse overheid zelf (geciteerd door Independent Balkan News Agency (IBNA) in 2019) situeert het probleem zich vooral op het niveau van de highlevelcorruptie. Magistraten en rechtbanken blijven *low level* corruptiezaken behandelen maar slagen er niet in om highprofilecorruptie aan te pakken.⁸⁷ Ook Freedom House (2021) geeft aan dat vooral de strijd tegen highlevelcorruptie faalt en brengt het fenomeen expliciet in verband met *state capture* (het kapen van de staat) wat omschreven wordt als een prominent probleem dat vaak een gevolg is van cliëntelisme (zie 1.1).⁸⁸ Ook in het *Kosovo* 2021 Report* stelt de EC dat er nog steeds een robuust antwoord nodig is van het gerecht op highprofilecorruptie.⁸⁹ In een *case study* over corruptie en georganiseerde misdaad in Kosovo (2021) door een aantal burgermaatschappijorganisaties klaagt het hoofd van het Anti-Corruption Agency erover dat het gerecht nalaat om tot eindveroordelingen te komen van corrupte beleidsverantwoordelijken. Dit is, ook volgens hem, vooral het geval bij highlevelcorruptie. Ook laat het gerecht, volgens dit rapport, na om goederen en bezittingen in beslag te nemen die onwettig door corruptie en criminaliteit zijn verkregen. Vooral het aantal gerechtelijke verbeurdverklaringen is te laag. De mislukking van de strijd tegen corruptie en het gebrek aan politieke wil om er iets aan te doen creëert zo een omgeving voor georganiseerde misdaad (zie 1.2.4).⁹⁰

Toch zijn er in 2020 sporadisch ook berichten over highprofile-aanklachten en veroordelingen, onder meer in een zaak tegen de voormalige burgemeester van Lipjan en in een zaak rond de privatisering van de Kosovo Energy Corporation waarin voormalige ministers en volksvertegenwoordigers genoemd worden.⁹¹ In juni 2021 wordt Haki Rugova, burgemeester van Istog/Istok, in een corruptiezaak tot één jaar celstraf veroordeeld.⁹²

Op 19 oktober 2020 maakt premier Hoti tijdens zijn korte regeerperiode (zie 1.2.) abrupt een einde aan de werking van de Anti-Corruption Task Force binnen de politie (zie 2.2.1.). Dit was niet gecoördineerd met de *taskforce* zelf, met de Special Prosecution Republiq Kosovo (SPRK) of met het Grondwettelijk Hof. Het ministerie van Justitie en de internationale missies in Kosovo bekritisieren de beslissing publiekelijk. Volgens Freedom House had de Special Anti-Corruption Task Force tien jaar ervaring met het onderzoeken van highlevelcorruptiezaken en had ze in 2019 ook Hoti zelf ondervraagd.⁹³ Ook volgens de media (geciteerd in het USDoS-mensenrechtenrapport van 2021) heeft het ontbinden van de *taskforce* te maken met de onderzoeken tegen bepaalde highprofilepolitici. Ook de Kosovo Law Institute (geciteerd in het USDoS mensenrechtenrapport van 2021) spreekt over

⁸⁴ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

⁸⁵ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

⁸⁶ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

⁸⁷ IBNA, 19/11/2019, [url](#)

⁸⁸ Freedom House, 19/05/2021, [url](#)

⁸⁹ EC, 19/10/2021, pp. 23,25, [url](#)

⁹⁰ Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, pp. 7-9, [url](#)

⁹¹ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

⁹² Balkaninsight, 14/06/2021, [url](#)

⁹³ Freedom House, 19/05/2021, [url](#)

politieke vergeldingen in opdracht van toenmalig premier Hoti.⁹⁴ De EC stelt expliciet dat de ontbinding van de Anti-Corruption Taskforce binnen de politie vragen oproept over de wil van Kosovo om iets te doen aan de strijd tegen corruptie (en georganiseerde misdaad).⁹⁵

In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC staat opnieuw dat Kosovo “een zekere graad van voorbereiding” heeft behaald in de strijd tegen corruptie. Het aantal door de Anti-Corruption Agency behandelde zaken is verder gestegen. Er zijn 300 zaken overgemaakt aan het parket, waarvan politie en parket er uiteindelijk 100 hebben onderzocht.⁹⁶ Andere essentiële instellingen (zoals de Special Prosecution Office en de Financial Crime Department) zijn er intussen in geslaagd om hun personeelsaantal te verhogen. De Special Prosecution Office (SPO) is versterkt door het operationeel maken van de afdeling Corruption and Financial Criminality.⁹⁷

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van USDoS (2021) noemt eveneens het Anti-Corruption Agency en ook het National Audits Office als de instellingen die de verantwoordelijkheid delen in de strijd tegen corruptie. Dit rapport vermeldt eveneens aanklachten maar stelt dat er uiteindelijk slechts weinig zaken onderzocht worden en met een veroordeling worden afgesloten. Ngo's en internationale organisaties wijzen hierbij op de talloze tekorten bij het gerecht. Ook wijst USDoS erop dat eindveroordelingen licht zijn of naderhand herzien worden. In sommige highprofilezaken heeft het Hooggerechtshof geoordeeld dat lagere rechtbanken inbreuken tegen de Strafwet hebben begaan ten gunste van de beschuldigen.⁹⁸

In 2021, het jaar waarin Albin Kurti de verkiezingen overtuigend heeft gewonnen, is het land zeventien plaatsen (“een opmerkelijke vooruitgang”) gestegen op de Corruption Perceptions Index van TI. De organisatie stelt dat Kosovo, hoewel het nog relatief laag staat op de lijst, intussen een oprechte wil heeft getoond om corruptie te bestrijden door potentiële corrupte leiders te onderzoeken en door een versterkingsstrategie in verband met de rechtsstaat uit te werken.⁹⁹

Volgens een analist, geciteerd in European Western Balkans (EWB), situeert het probleem van corruptie zich vooral in de context van openbare aanbestedingen. Hij bevestigt dat de huidige regering van de aanpak van corruptie een prioriteit heeft gemaakt en verwijst hierbij naar het anticorruptieprogramma waarbij de veiligheidsdiensten grondig doorgelicht worden als onderdeel van de versterking van de rechtsstaat.¹⁰⁰

Freedom House (2022) verwijst eveneens naar de nieuwe *vetting*-mechanismes en ook naar een wetsontwerp van de nieuwe regering dat de confiscatie van onverklaarbare bezittingen mogelijk maakt.¹⁰¹

1.4. Strijd tegen de georganiseerde misdaad

Een *case study* over corruptie en georganiseerde misdaad in Kosovo (2021) door een aantal burgermaatschappijorganisaties stelt dat een onvolledige democratische omslag in de Balkanlanden geleid heeft tot autoritaire regimes. Hierdoor is het gerecht in deze landen zwak waardoor er een cultuur van straffeloosheid voor corruptie en georganiseerde misdaad is ontstaan.¹⁰² De landen uit de westelijke Balkan lopen volgens dit rapport 20 à 30 % van hun jaarlijkse inkomsten mis als gevolg

⁹⁴ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

⁹⁵ EC, 19/10/2021, pp.23, 25, [url](#)

⁹⁶ EC, 19/10/2021, p.24, [url](#)

⁹⁷ EC, 19/10/2021, p.5, [url](#)

⁹⁸ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

⁹⁹ EWB, 27/01/2022, [url](#)

¹⁰⁰ EWB, 15/10/2021, [url](#)

¹⁰¹ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

¹⁰² Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, p.12, [url](#)

van georganiseerde misdaad.¹⁰³ Vooral Noord-Kosovo wordt in het rapport als de *hotspot* van criminele activiteit gezien. De Kosovaarse begroting verliest wekelijks 1,5 miljoen euro als gevolg van de criminele activiteiten in het Noorden.¹⁰⁴ Volgens de EC stelt de situatie in Noord-Kosovo de veiligheidsdiensten (zie 2.2.) dan ook voor uitdagingen.¹⁰⁵

Ook TI stelt in een rapport (2021) over het kapen van de staat (*state capture*) dat de gebrekkige implementering van anticorruptiewetgeving, -instellingen en -strategieën in de westelijke Balkanlanden geleid heeft tot wat de organisatie georganiseerde corruptie noemt: een symbiose van georganiseerde misdaad, criminele methodes en highlevelcorruptie die een frauduleus ecosysteem creëert dat hen die toegang hebben tot de macht verrijkt en beschermt.¹⁰⁶

Volgens Freedom House (2020) hebben belangrijke politieke figuren, waaronder toenmalig president Thaci en ook voormalig premier Haradinaj, banden met de georganiseerde misdaad.¹⁰⁷

Het *Nations in Transit Report* van Freedom House (2020) schrijft dat de Kosovo Judicial Council (KJC) nieuwe gerechtelijke instanties (een Special Department in het Basic Court en een Court of Appeals in Pristina) heeft opgericht met als enige focus de aanpak van de georganiseerde misdaad over het hele grondgebied, wat de inspanningen van het land verhoogt om de rechtstaat en de gerechtelijke onafhankelijkheid te blijven garanderen alsook de strijd tegen het kapen van de staat. Bovendien wijst dit rapport erop dat de Serious Crimes Department van het Basic Court in Pristina 946.821 euro heeft geconfisqueerd in 2019, wat Freedom House, gezien de zwakke staat van dienst op het gebied van confiscatie van illegale activa, beschouwt als een van de moedigste gerechtelijke beslissingen ooit in Kosovo.¹⁰⁸

De EC verwijst in 2020, wat de strijd tegen de georganiseerde misdaad betreft, naar het SPO en de twee nieuwe speciale departementen van het gerecht.¹⁰⁹ Dit rapport verwijst eveneens naar een aantal wijzigingen in de strafwetgeving die de strijd tegen georganiseerde misdaad ondersteunen. Zo is onder meer de Law on Extended Powers of Confiscation sinds januari 2019 in lijn gebracht met het EU-acquis.¹¹⁰

De speciale gezant van de VN vermeldt in zijn jaarlijkse UNMIK-rapport (2020) een aantal onderzoeken, aanklachten en veroordelingen in highprofilezaken rond corruptie en georganiseerde misdaad. Het gaat niet alleen over de zaak rond de privatisering van de Kosovo Energy Corporation (zie 1.3.) maar ook over politieagenten (smokkel, illegale wapenverkoop). Maar ook dit rapport ziet slechts trage vooruitgang in de aanpak van corruptie en georganiseerde misdaad, met lichte straffingen in highlevelzaken.¹¹¹

Volgens de Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Security Studies (2021) wordt de slagkracht en de capaciteit van Kosovo in de strijd tegen georganiseerde misdaad al jarenlang ernstig gehinderd doordat het land geen lid is van Europol. Zowel Servië als Rusland voeren hiertegen immers een agressieve lobbying. Niettemin is Kosovo erin geslaagd om in 2020 een aantal samenwerkingsverbanden met Europol af te sluiten wat geleid heeft tot positieve ontwikkelingen.¹¹²

¹⁰³ Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, p.10, [url](#)

¹⁰⁴ Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, p.10, [url](#)

¹⁰⁵ EC, 06/10/2020, p.39, [url](#)

¹⁰⁶ EWB, 06/05/2021, [url](#)

¹⁰⁷ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

¹⁰⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁰⁹ EC, 06/10/2020, p.40, [url](#)

¹¹⁰ EC, 06/10/2020, pp.27,33, [url](#)

¹¹¹ UNMIK, 01/10/2020, p.8, [url](#)

¹¹² Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, [url](#)

In september 2020 worden minstens tien politieagenten gearresteerd in een zaak rond illegale casino's.¹¹³

In het *Kosovo* 2021 report* van de EC staat dat Kosovo (een weliswaar beperkte) vooruitgang heeft geboekt in de strijd tegen de georganiseerde misdaad, met extra personeel en ook gespecialiseerde trainingen bij de SPO. Ook wijst de EC op het belang van de werkovereenkomst tussen de Kosovaarse politie en Europol (sinds juli 2020). Er is ook sprake van een positieve en groeiende trend van KP-operaties tegen de georganiseerde misdaad, met een aantal arrestaties en confiscaties tot gevolg.¹¹⁴

De speciale gezant van de VN schrijft in zijn jaarlijkse UNMIK-rapport (2021) dat de Kosovaarse instellingen hun inspanningen in de strijd tegen de georganiseerde misdaad en corruptie geïntensifieerd hebben. Er is sprake van grootschalige operaties en tientallen arrestaties in criminele milieus. Er zijn ook een aantal highprofilepolitici (onder meer een voormalig minister, de burgemeesters van Istog/Istok, Klllokot/Klokot en Malishevë/Malisevo) aangeklaagd en veroordeeld.¹¹⁵

1.5. Toetredingsproces tot de EU

Kosovo is een potentiële kandidaat-lidstaat van de EU. De EC beslist in april 2013 dat Kosovo voldoet aan alle kortetermijnprioriteiten zoals die zijn vastgesteld in het haalbaarheidsonderzoek van 2012 op het gebied van de aanwezigheid van een rechtstaat, democratie en het respecteren van de mensenrechten en de rechten van de minderheden. Op 28 oktober 2013 starten de EU en Kosovo onderhandelingen over een Stabilisatie- en Associatieovereenkomst (SAO).¹¹⁶

In mei 2014 zijn de onderhandelingen afgerond en op 25 juli 2014 volgt de parafering van de overeenkomst.¹¹⁷ De EC ziet dit als een mijlpaal in Kosovo's integratie in de EU. Cruciale elementen in het integratieproces van Kosovo tot de EU zijn: de goede samenwerking met de European Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) (zie 2.1.2.), het vervullen van een met voorwaarden omkleed actieplan richting visumliberalisatie, de normalisatie van betrekkingen met Servië (zie 1.2.), de versterking van de rol van het parlement, de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht (zie 2.3.), de strijd tegen georganiseerde misdaad en corruptie (zie 1.4. en 1.5.), de aanpak van de hoge werkloosheid en de hervorming en de kwaliteit van het openbaar bestuur.¹¹⁸

Op 27 oktober 2015 ondertekenen de hoge vertegenwoordiger en de Kosovaarse autoriteiten een nieuwe SAO. De EU zal via het stabilisatie- en associatieproces steun blijven verlenen aan de vooruitgang van Kosovo op zijn Europese traject.¹¹⁹

De EC constateert in 2016 dat Kosovo in 2015 diverse besluiten genomen heeft die uiteindelijk moeten leiden tot de oprichting van een speciale rechtbank buiten Kosovo voor ernstige misdrijven gepleegd in de context van het Kosovo-conflict (zie 2.3.2.). Ook is vooruitgang geboekt in de dialoog met Servië.¹²⁰

In 2018 publiceert de EC een zogenoemd *Credible enlargement perspective for an enhanced EU engagement with the Western Balkans* dat het belang van de implementering van de SAO en van een definitieve normalisering van de betrekkingen met Servië nog een keer onderlijnt.¹²¹ Op zondag 24 juni 2018 vindt in de kantoren van de hoge vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken van de EU,

¹¹³ BBC News, 19/09/2020, [url](#)

¹¹⁴ EC, 19/10/2021, pp.5, 25, [url](#)

¹¹⁵ UNMIK, 08/10/2021, p.9, [url](#)

¹¹⁶ EC, 28/10/2013, [url](#)

¹¹⁷ Republic of Kosovo, 25/07/2014, [url](#)

¹¹⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken (Nederland), 31/10/2014, [url](#)

¹¹⁹ Council of the European Union, 02/10/2015, [url](#)

¹²⁰ EC, 10/11/2015, [url](#); EC, 09/12/2016, [url](#)

¹²¹ EC, 06/02/2018, pp.7-8, [url](#)

Federica Mogherini, een ontmoeting op hoog niveau plaats tussen de presidenten van Kosovo en Servië. Bedoeling is om de dialoog nieuw leven in te blazen.¹²² In augustus 2018 bespreken de presidenten Thaci en Vucic in Brussel achter gesloten deuren het idee van een aanpassing van de grenzen tussen beide landen waarbij grondgebied zou worden uitgewisseld. De VS steunen het idee, dat echter ook op weerstand botst.¹²³

In 2019 schrijft de EC dat de European Reform Agenda nog steeds een nuttig instrument blijft bij het doorvoeren van de vereiste hervormingen in het kader van de SAO. De EC uit wel haar bezorgdheid over het opleggen destijds (zie 1.2.) van een invoertaks op goederen uit Servië en Bosnië en Herzegovina tegen de geest van internationale afspraken in. De EC stelt ook vast dat Kosovo actiever is geworden op het vlak van EU-wetgeving en substantiële vooruitgang heeft gemaakt met bepaalde essentiële hervormingen in verband met de EU (bij voorbeeld bij de verbetering van het wettelijk kader op het gebied van de rechtstaat). Toch heeft het rapport ook aandacht voor zwakheden en beslissingen die niet in lijn zijn met aangekondigde hervormingen.¹²⁴ Voor het Europese Parlement (EP) (2019) blijft Kosovo onverminderd potentieel kandidaat voor lidmaatschap van de EU. Het herhaalt eind 2019 dat een wettelijk bindend akkoord over een normalisering van Kosovo's relatie met Servië cruciaal blijft.¹²⁵

De nieuwe regering Hoti heeft het ministerie voor Europese Integratie en de EU-coördinatiefuncties ondergebracht bij het kabinet van de premier.¹²⁶

Tijdens zijn tweede ambtstermijn als premier van Kosovo heeft Albin Kurti herhaald dat Kosovo geen gemeenschappen kan vormen op basis van etnische gronden. Hierdoor is een gemeenschap van Servische gemeentes (vooropgesteld door de EU en de VS) (zie 1.2. en 3.5) voor Kurti niet mogelijk.¹²⁷ De dialoog tussen Servië en Kosovo heeft sinds het aantreden van Kurti in 2021 dan ook weinig vooruitgang geboekt, ondanks twee topontmoetingen tussen Vucic en Kurti in Brussel.¹²⁸

Kosovo is er ook nog niet in geslaagd om van de EU een visumliberalisering te verkrijgen.¹²⁹ In 2021 heeft de EU een aantal zogenoemde (niet ondertekende en niet gedateerde) *non-papers* gepubliceerd die nieuwe oplossingen voor de vastgelopen dialoog formuleren met de bedoeling ze bij de verschillende betrokken partijen in de Balkan te testen. Hierin is sprake van nieuwe grenzen voor Albanië, Kroatië en Servië. Ook is er sprake van een autonoom district in Noord-Kosovo.¹³⁰

In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC is sprake van de lancering van een tweede fase van de European Reform Agenda (ERA) om Kosovo verder te begeleiden bij de implementering van de hervormingen in de context van de SAO. Ook is de EC van oordeel dat Kosovo aan alle voorwaarden heeft voldaan inzake visumliberalisering. Volgens de EC ligt de bal hiervoor nu in het kamp van de Europese Raad.¹³¹ Bij de voorstelling van dit rapport heeft de EC opnieuw verklaard dat een normalisering van de betrekkingen tussen Kosovo en Servië essentieel is.¹³²

Eind 2021 roepen een aantal Kosovaarse en Servische burgermaatschappijorganisaties in een gezamenlijk schrijven hun overheden op om meer werk te maken van de verbetering van de onderlinge

¹²² Gazeta Express, 24/06/2016, [url](#)

¹²³ The Guardian, 03/08/2018, [url](#); EP, 02/2019, [url](#)

¹²⁴ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹²⁵ EP, 12/2019, [url](#)

¹²⁶ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹²⁷ B92, 17/06/2021, [url](#)

¹²⁸ Balkan Insight, 21/07/2021, [url](#); Le Courier des Balkans, [url](#); EWB, 19/07/2021, [url](#)

¹²⁹ IBNA, 24/06/2021, [url](#)

¹³⁰ EWB, 23/07/2021, [url](#)

¹³¹ EC, 19/10/2021, p.3, [url](#)

¹³² EC, 19/10/2021, [url](#)

relatie tussen beide landen omdat ze zich ernstige zorgen maken over de verslechterde situatie op het terrein.¹³³

In december 2021 hebben meer dan 56.000 Kosovaren een visum voor Duitsland gevraagd.¹³⁴

Begin 2022 stelt het European Court of Auditors in een rapport geciteerd door EWB dat de 700 miljoen euro die de EU in de voorbije jaren in de landen van de westelijke Balkan heeft gepompt om problemen omtrent de rechtstaat (zie 2) aan te pakken, weinig effect hebben gehad als gevolg van een gebrek aan politieke wil.¹³⁵

---

¹³³ Balkan Insight, Kosovo, 10/12/2021, [url](#)

¹³⁴ Le Courrier des Balkans, 13/01//2022, [url](#)

¹³⁵ EWB, 11/01/2022, [url](#)

2. Rechtstoestand/rechtsbescherming

2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk

Zowel de mensenrechten als de fundamentele vrijheden zijn via artikel 21 stevig verankerd in de Kosovaarse Grondwet. Ze vormen de basis van het wettelijk raamwerk van de Republiek Kosovo.¹³⁶ Ook andere grondrechten zijn in de Kosovaarse Grondwet verankerd. Het gaat hierbij met name over de vrijheid van meningsuiting alsook over de vrijheid van geweten en religie (inclusief de beperking ervan in geval van gewelddadige en vijandige provocaties op raciale, nationale, etnische of religieuze gronden).¹³⁷ Verder voorziet de Grondwet ook nog in de vrijheid van vredevol samenkomen en verenigen, de vrijheid van binnenlandse verplaatsingen, buitenlandse reizen, emigratie en repatriëring.¹³⁸

Kosovo is geen lid van de VN en ook niet van de Raad van Europa (RvE). Hierdoor kan het ook geen partij zijn bij multilaterale verdragen (inzake mensenrechten). Kosovo is dus geen partij bij het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Inwoners van Kosovo (inclusief mensenrechtenactivisten) hebben evenmin toegang tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) te Straatsburg.¹³⁹

Toch gelden volgens artikel 22 van de Grondwet de volgende internationale mensenrechtenverdragen wel degelijk ook rechtstreeks in Kosovo en hebben ze voorrang op andere voorzieningen van de wet of van openbare instellingen: de Algemene Verklaring van de Rechten van de Mens; het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM); het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, inclusief de aanvullende protocollen (BUPO-verdrag); het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden; het Internationaal verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie; het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW); het Verdrag inzake de rechten van het kind; het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (Antifolterverdrag).¹⁴⁰ Kosovo heeft ook de Verklaring van Poznan (Declaration of Western Balkans Partners on Roma Integration within the EU Enlargement Process) onderschreven.¹⁴¹

Het *Kosovo* Report* van de EC (2019, 2020, 2021) bevestigt dat internationale mensenrechteninstrumenten een integraal deel uitmaken van het wettelijk raamwerk in Kosovo en dat het land doorlopend zijn wetgeving in lijn brengt met deze instrumenten.¹⁴²

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) heeft de overheid de bovenstaande rechten (algemeen gesproken) stevast gerespecteerd.¹⁴³ Deze bron stelt dat er al jarenlang geen berichten zijn van verdwijningen, ontvoeringen of kidnappings om politieke redenen. Er zijn ook geen berichten over politieke gevangenen of gedetineerden, noch over willekeurige of onwettige moorden. Willekeurige arrestaties en detenties zijn grondwettelijk verboden en ook dit verbod wordt nageleefd door de overheid, EULEX (zie 2.1.2.) en de Kosovo Force (KFOR) (zie 2.1.3.).¹⁴⁴

¹³⁶ Republic of Kosovo, 15/06/2008, [url](#)

¹³⁷ EC, 29/05/2019, [url](#); USDoS, 10/06/2020, [url](#)

¹³⁸ USDoS, 12/05/2021, [url](#)

¹³⁹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.44, [url](#)

¹⁴⁰ Republic of Kosovo, 2016, [url](#)

¹⁴¹ Regional Cooperation Council, 05/07/2019, [url](#)

¹⁴² EC, 29/05/2019, p.24, [url](#); EC, 06/10/2020, pp.6, 29, [url](#); EC, 19/10/2021, p.5, [url](#)

¹⁴³ USDoS, 12/05/2021, [url](#)

¹⁴⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#); USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

De EC geeft in haar jaarlijkse rapporten aan dat er, wat het implementeren en afdwingen van de mensenrechten betreft, nog uitdagingen zijn. Het rapport van 2019 vraagt bijvoorbeeld een sterker politiek leiderschap om de interministeriële coördinatiegroep voor de mensenrechten bijeen te roepen¹⁴⁵; het rapport van 2020 stelt dat een tekort aan financiële middelen, een beperkte prioriteitenstelling door de politiek en een gebrekkige coördinatie de implementering van de wetgeving sterk ondermijnt. In 2021 stelt de EC dat er nog inspanningen nodig zijn op het gebied van de rechten van de minderheden (3.1 en 3.3.) en de bescherming van de vrijheid van meningsuiting (zie ook 3.4).¹⁴⁶ De EC wijst er in 2020 anderzijds wel op dat Kosovo met de aanneming van de Wet op de kinderscherming tegemoet is gekomen aan haar aanbevelingen van 2019.¹⁴⁷

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport maakt melding van ongeoorloofde restricties en intimidaties op de pers (onder meer geweld op journalisten) door beleidsmensen, politici, zakenlui en religieuze groepen (zie ook 3.4.) Ook worden corruptie en straffeloosheid (zie 1.3) en aanvallen op etnische en gemarginaliseerde gemeenschappen (zie 3.1.) als belangrijke mensenrechtenproblemen vermeld.¹⁴⁸ Verder meldt deze bron nog dat de overheid stappen heeft gezet om mensenrechtenschendingen door ambtenaren te identificeren, te onderzoeken en te vervolgen (zie 2.5.4. en 2.6.).¹⁴⁹

Wat betreft de bescherming van vluchtelingen is het *non-refoulement*-beginsel opgenomen in artikel 7 van de Kosovaarse asielwet. Dit artikel wordt algemeen gesproken ook nageleefd, hoewel in maart 2018 zes Turken met verblijfsvergunning in Kosovo opgepakt zijn en vervolgens effectief uitgeleverd aan Turkije. De zes worden ervan verdacht banden te hebben met de Gülenbeweging.¹⁵⁰

Volgens de ngo Civil Rights Defenders (2019) is er in Kosovo een wettelijke basis voor de grondrechten maar is het raamwerk niet aangepast aan de specifieke noden van mensenrechtenactivisten op het terrein (zie ook 3.4.).¹⁵¹ Deze organisatie meldt dat mensenrechtenactivisten zich niet gesteund of beschermd voelen door de autoriteiten. Bovendien vertrouwen ze ook de instellingen van de rechtsstaat niet blindelings als gevolg van de corruptie en de politieke druk die bij deze instellingen voorkomt.¹⁵²

Artikel 24 van de Kosovaarse Grondwet voorziet bescherming tegen alle vormen van discriminatie.¹⁵³

Wat betreft de bescherming tegen discriminatie waren de EC en het EP meteen uitermate positief over de aanneming in mei 2015 van de antidiscriminatiewet.¹⁵⁴ Volgens de EC werd er in 2017 nog meer nieuwe wetgeving omtrent discriminatie aangenomen. Hierbij gaat de aandacht uit naar discriminatie op het niveau van de gemeentes. Deze regelgeving definieert de plichten en verantwoordelijkheden van overheidspersoneel (op centraal én gemeentelijk niveau) en definieert hun coördinatie, rapportering en samenwerking met andere institutionele mechanismes voor de bescherming tegen discriminatie.¹⁵⁵

Het rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) bevestigt dat de Wet op de bescherming tegen discriminatie belangrijk is voor de specifieke groep van de mensenrechtenactivisten. Deze wet voorziet voor hen immers in een kader om leden van alle minderheidsgroepen te beschermen telkens wanneer een overheidsinstelling, natuurlijke of wettelijke persoon, openbare of privéorganisatie de rechten

¹⁴⁵ EC, 29/05/2019, p.24, [url](#)

¹⁴⁶ EC, 19/10/2021, p.5, [url](#)

¹⁴⁷ EC, 06/10/2020, p.6, [url](#)

¹⁴⁸ USDoS, 30/03/2021, pp.14-15, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁴⁹ USDoS, 30/03/2021, p.2, [url](#)

¹⁵⁰ Balkan Insight, 20/04/2018, [url](#); Prishtina Insight, 13/09/2019, [url](#)

¹⁵¹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.44, [url](#)

¹⁵² Civil Rights Defenders, 12/2019, p.43, [url](#)

¹⁵³ Republic of Kosovo, 15/06/2008, [url](#)

¹⁵⁴ EC, 10/11/2015, [url](#); EWB, 06/02/2016, [url](#)

¹⁵⁵ EC, 17/04/2018, p.24, [url](#)

schendt, schond of kan schenden van om het even welke persoon, in om het even welke omstandigheid. Volgens de ngo voorziet de wet in een wijd en concreet bereik voor de bescherming tegen discriminatie in Kosovo.¹⁵⁶

De EC stelt in 2019 dat de antidiscriminatiewetgeving over het algemeen in lijn is met de Europese en internationale standaarden maar dat de implementering ervan nog beperkt is (zie ook 3.1. en 3.3.). Instellingen en slachtoffers hebben het, volgens deze bron, soms moeilijk om situaties te identificeren waarin ze een beroep kunnen doen op de wettelijke voorzieningen. Weinig gevallen komen effectief voor de rechtbank waardoor er ook weinig jurisprudentie is. Er is ten slotte ook nog een gebrek aan data over haatmisdrijven.¹⁵⁷

De speciale gezant van de VN schrijft in zijn jaarlijkse UNMIK-rapport (2021) dat de regering intussen twee verschillende kaders opgesteld heeft voor de monitoring van de Wet op de bescherming tegen discriminatie én ook van de aanbevelingen van de ombudspersoon (zie 2.5.2) in verband met de verbetering van de mensenrechten.¹⁵⁸ Ook staat in dit rapport geschreven dat UNMIK alvast een pilootinitiatief heeft gelanceerd om het aanzetten tot haat en haattaal op sociale en online media te monitoren (in lijn met het United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech en het Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence Action).¹⁵⁹

De Bertelsmann Foundation schrijft in 2022 dat gevallen van huiselijk geweld (zie 3.2.), discriminatie en haatmisdrijven tegen etnische minderheden (zie 3.1.) “gemeenzaam” zijn, maar slechts zelden worden vervolgd. Etnische minderheden (zie 3.1.) klagen over de partijdigheid van het gerecht wanneer ze misdrijven tegen hun gemeenschappen moeten beoordelen. De burgermaatschappij (zie 2.4.6.) is nog te zwak om hiertegen weerwerk te bieden.¹⁶⁰

Deze COI Focus analyseert hieronder enerzijds een aantal specifieke aspecten van de ontwikkeling van de rechtstaat (stand van zaken bij de veiligheidsdiensten (2.2.), het gerecht (2.3), de juridische bijstand (2.4.2.), systeem van daadwerkelijk rechtsmiddelen (2.4) en ook nog enkele specifieke situaties (van Roma, LGBTI, slachtoffers van huiselijk geweld, van journalisten en activisten (zie 3)).

2.2. Veiligheidsdiensten

De structuur van de binnenlandse veiligheidsdiensten bestaat uit drie componenten: de Kosovo Police (KP), de internationale politietroepen (EULEX) en de KFOR-troepen. Deze drie veiligheidsdiensten bieden bescherming volgens het principe van *first responders* (KP), *second responders* (EULEX) en *third responders* (KFOR).¹⁶¹

2.2.1. KP

De politie van Kosovo (KP) staat onder toezicht van het ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁶² De KP heeft de verplichting om alle klachten van burgers te onderzoeken. Volgens een EASO-rapport (2016) heeft de multi-etnische samenstelling van de KP, die de samenstelling van de bevolking weerspiegelt, geleid tot een groeiend vertrouwen van de bevolking in het werk van de politie. Volgens deze bron kan elke burger van Kosovo zich indien nodig in vertrouwen wenden tot de Kosovaarse politie. Ook

¹⁵⁶ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.45, [url](#)

¹⁵⁷ EC, 29/05/2019, p.28, [url](#)

¹⁵⁸ UNMIK, 08/10/2021, p.9, [url](#)

¹⁵⁹ UNMIK, 08/10/2021, p.9, [url](#)

¹⁶⁰ BTI, 23/02/2022, p.13, [url](#)

¹⁶¹ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁶² KP, 2016, [url](#)

etnische minderheden zoals de Roma, Ashkali en Egyptenaren (RAE), de Bosniakken en de Gorani kunnen in geval van moeilijkheden zonder problemen klacht neerleggen bij de politie.¹⁶³ In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) staat opnieuw geschreven dat de politie haar aanwezigheid behoudt in de regio's waar etnische minderheden en terugkeerders wonen om er criminaliteit te verhinderen, het vertrouwen van de terugkeerders op te bouwen en hun eigendommen te beschermen.¹⁶⁴

Het periodieke *Compact Progress Report* van EULEX (2017) geeft een genuanceerd beeld van de KP. Volgens dit rapport heeft de politie in het algemeen een hoog niveau van duurzaamheid en verantwoording bij het voorzien in de ordehandhaving. Toch zijn er, volgens EULEX, nog een aantal zwaktes, zoals onvoldoende getraind personeel en inadequade uitrustingen. Vooral in Noord-Kosovo wordt de politie gehinderd door politieke tussenkomsten en onvoldoende wederzijds vertrouwen met het hoofdkwartier in Pristina.¹⁶⁵

Ook een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) geeft een genuanceerd beeld weer van de KP, hoewel dit rapport enkel focust op de relatie tussen de KP en mensenrechtenactivisten. Volgens dit rapport krijgt de politie wel veel meldingen van bedreigingen en aanvallen op mensenrechtenactivisten maar vindt naderhand geen onderzoek of vervolging plaats. De politie houdt eventuele slachtoffers ook nauwelijks op de hoogte van de stand van een onderzoek. Volgens het rapport beschouwt de politie dit soort gevallen als gewone criminaliteit waardoor de aanpak inadequaat is (zie 3.4.). Verder hebben wangedrag en passiviteit bij de politie in zaken van gendergerelateerd geweld al geleid tot moord op vrouwen, aldus Civil Rights Defenders (zie ook 3.2.).¹⁶⁶

Ook de Bertelsmann Foundation (2022) schrijft in genuanceerde bewoordingen over de KP: Hoewel de KP intussen in principe wel degelijk multi-etnisch is samengesteld wordt, volgens deze bron, soms nog beweerd dat ze niet steeds gepast handelt tegenover etnische minderheden (zie ook 3.1.).¹⁶⁷

Uit de jaarlijkse EC-rapporten blijkt dat Kosovo over meer politieagenten per burger beschikt dan het EU-gemiddelde en dat dezen relatief goed zijn getraind en uitgerust. De Kosovo Academy for Public Safety verstrekt aan alle agenten een goede basis en ook voortgezette opleidingen.¹⁶⁸ De EC stelt in 2018 dat de KP het meest vertrouwde instituut blijft dat de rechtsstaat in stand houdt. De politie beschikt over verschillende gespecialiseerde eenheden op zowel het centrale als het lokale niveau.¹⁶⁹

Het *Kosovo* 2020 Report* van de EC vermeldt een samenwerkingsovereenkomst tussen de Kosovaarse politie en Europol en ziet dit als een grote stap vooruit in de strijd tegen de georganiseerde misdaad (zie ook 1.4.). De samenwerking met Europol en andere EU-lidstaten ging van start in juli 2020 en richt zich op de aanpak van terrorisme, extremisme en de georganiseerde misdaad.¹⁷⁰ Verder gaat dit EC-rapport (2020) ook uitgebreid in op een organisatorische herstructurering die geleid heeft tot meer agenten op het terrein en zodoende een grotere slagkracht tegen de lokale misdaad. Er is in 2020 reeds een daling van het aantal gewapende overvallen vastgesteld.¹⁷¹

In 2020 verwijst de EC ook nog naar de Anti-Corruption Task Force (een gespecialiseerde eenheid binnen de politie) en haar verwezenlijkingen (de vervolging van een aantal *high profile cases*).¹⁷² Op

¹⁶³ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁶⁴ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁶⁵ Eulex Kosovo, 26/09/2017, [url](#)

¹⁶⁶ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.43, [url](#)

¹⁶⁷ BTI, 23/02/2022, p.13, [url](#)

¹⁶⁸ EC, 17/04/2018, [url](#); EC, 06/10/2020, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁶⁹ EC, 17/04/2018, [url](#)

¹⁷⁰ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁷¹ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁷² EC, 06/10/2020, [url](#)

19 oktober 2020, kort na de publicatie van het EC-rapport van 2020, doekt premier Hoti de Anti-Corruption Task Force echter op (zie 1.3.).

De KP is sinds 2012 bijzonder proactief geweest in het creëren en onderhouden van lokale samenwerkingsverbanden met alle verschillende gemeenschappen en minderheden. De basis voor deze benadering is de *community policing*-strategie en het bijhorende actieplan voor 2012– 2016. Een belangrijke instantie binnen deze strategie zijn de Gemeentelijke Veiligheidsraden voor de Gemeenschappen (Albanees: *Komitete Lokale për Siguri në Bashkësi*, KLSB; Servisch: *Lokalne Odbore za Javnu Bezbednost*, LOJB; Romani : *Lokalune Komisie vash Publikuno Siguripe*). Deze veiligheidsraden, voorgezeten door de plaatselijke burgemeesters en bestaande uit leden van de minderheden binnen een gemeente, zijn overlegorganen die in alle gemeenten van Kosovo gevormd zijn om de dialoog over veiligheid te bevorderen tussen de Kosovaarse politie, de gemeentelijke overheden en de burgers.¹⁷³

De KLSB/LOJB opereren op dorps- en wijkniveau en zijn, volgens EASO (2016), door de veelvuldige contacten tussen de politie en de bevolking (vertegenwoordigers van plaatselijke verenigingen en gemeenschappen) vooral belangrijk om de veiligheid van minderheden te verzekeren (zie ook 3.1.).¹⁷⁴

Intussen heeft de Kosovaarse politie een nieuw Community Policing Strategy and Action Plan 2017-2021 opgesteld.¹⁷⁵ Verder verwijst het *Kosovo* 2021 Report* van de EC naar nog een Strategic Development Plan 2021-2025 dat eveneens de intentie weerspiegelt om een proactievare en effectievare politiedienst aan de burger aan te bieden. In dezelfde zin wordt het Integrated Intelligence-Led Policing and Community Policing Strategy and Action Plan 2021-2025 vermeld.¹⁷⁶

Volgens info op de website van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) zijn de Gemeentelijke Veiligheidsraden voor de Gemeenschappen anno 2021 nog steeds operationeel.¹⁷⁷

2.2.2. EULEX

De European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) heeft sinds 9 december 2008 als taak de ontwikkeling van de rechtstaat te controleren en te begeleiden. Het mandaat van EULEX wordt periodiek verlengd.¹⁷⁸ Sinds juni 2018 heeft EULEX ook een speciale politievertegenwoordiging in Kosovo (Formed Police Unit, FPU) met de bedoeling de rol van *second security responder* te blijven opnemen.¹⁷⁹ In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019) staat dat de omstandigheden in 2018 niet van die aard waren dat EULEX is moeten overgaan tot bijstand van de KP als *second security responder*.¹⁸⁰ In de context van de COVID-19-pandemie is in juli 2020 besloten om het mandaat van EULEX nog met één jaar te verlengen (tot 14 juni 2021).¹⁸¹ In juni 2021 beslist de Raad van de EU om het mandaat opnieuw te verlengen. Ditmaal tot juni 2023.¹⁸²

In 2021 functioneert EULEX nog steeds in de hoedanigheid van *second responder*. De FPU bestaat momenteel uit 105 Poolse agenten. Ze voeren dagelijks verkenningspatrouilles uit en worden met de KP en KFOR regelmatig in de rol van oproerpolitie ingezet bij oefeningen. EULEX speelt ook een

¹⁷³ EC, 09/11/2016, [url](#)

¹⁷⁴ KP, 2016, [url](#); OFPRA, CNDA, BAMF, 29/01/2016, [url](#); EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁷⁵ KP, 01/03/2017, [url](#)

¹⁷⁶ EC, 19/10/2021, p.39, [url](#)

¹⁷⁷ OSCE, s.d., [url](#)

¹⁷⁸ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁷⁹ Gazeta Express, 25/04/2018, [url](#)

¹⁸⁰ USDoS, 13/03/2019, p.4, [url](#)

¹⁸¹ EWB, 13/07/2020, [url](#)

¹⁸² Seenews, 09/06/2021, [url](#)

belangrijke rol als facilitator bij de internationale contacten van de KP met Interpol, UNMIK en met het Servische ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁸³

2.2.3. KFOR

De internationale, door de NAVO geleide KFOR bevindt zich sinds juni 1999 in Kosovo op basis van VN-Veiligheidsraadresolutie 1244. De taak van KFOR bestaat onder andere uit de handhaving van de openbare orde en veiligheid en het toezicht op de naleving van internationale verdragen. In november 2017 verklaart de KFOR-bevelhebber, generaal majoor Fungo, dat er geen tijdslimiet staat op de aanwezigheid van KFOR.¹⁸⁴ KFOR beschikt anno 2021 ook nog steeds over een inlichtingendienst, het Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Battalion (ISRBN), bevoegd voor de bescherming van burgers en internationale soldaten.¹⁸⁵

2.3. Gerecht

De rechterlijke macht in Kosovo is sinds 2008 ingrijpend hervormd. Aan de basis van deze hervorming liggen de principes van onafhankelijkheid, onpartijdigheid, verantwoording en efficiëntie. In 2010 is hiervoor een uitgebreid wettelijk kader (Wet op de rechtbanken, Wet op de openbare aanklager, ...) aangenomen. Op 1 januari 2013 zijn een hele reeks andere nieuwe wetten in werking getreden. Ook het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering zijn sindsdien aanzienlijk hervormd. Alle kleine vergrijpen (tenzij anders bij wet geregeld) vallen nu onder de jurisdictie van de nieuw opgerichte basisrechtbanken (rechtbanken van eerste aanleg) die de voormalige gemeentelijke rechtbanken en districtsrechtbanken vervangen.¹⁸⁶

De verloning in de rechterlijke macht is verbeterd sinds 2011. Dit maakt het, volgens het EASO-rapport van 2016, mogelijk voor de sector om gekwalificeerde professionals aan te trekken en moet helpen voorkomen dat externen invloed uitoefenen op het justitiepersoneel.¹⁸⁷

Als aanvulling op de algemene gerechtelijke structuur zijn de Kosovo Judicial Council (KJC) en de Kosovo Prosecutorial Council (KPC) opgericht.¹⁸⁸ Beide instellingen staan in voor het management van het gerechtelijke systeem en van de carrières van rechters en magistraten. Ze zijn, volgens de EC, cruciaal voor het verzekeren van de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van het gerecht. Anno 2020 zijn bijna alle posities in beide raden ingevuld.¹⁸⁹

Net als in de voorbije jaren blijkt uit het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) dat de gangbare rechten van een moderne rechtstaat met betrekking tot een gerechtelijke procedure formeel gelden voor alle burgers en dat de die rechten ook gerespecteerd worden. De wet stipuleert onder meer het vermoeden van onschuld, informatieplicht in verband met aanklachten, het recht op een openbaar en eerlijk proces, op een advocaat, op getuigen en tegengetuigen, op beroepsmiddelen, op een rechtsgang in eigen taal, op stilzwijgen.¹⁹⁰

In 2016 zijn Servische Kosovaren er voor het eerst in geslaagd om aan de slag te gaan in een rechtbank in Mitrovica (Mitrovica North Basic Court).¹⁹¹ Op 24 oktober 2017 heeft president Thaci bij

¹⁸³ Eulex, s.d., [url](#)

¹⁸⁴ RTK Live, 15/11/2017, [url](#)

¹⁸⁵ B92, 22/12/2021, [url](#)

¹⁸⁶ USDoS, 2013, [url](#); OSCE, 06/2016, [url](#)

¹⁸⁷ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁸⁸ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁸⁹ EC, 06/10/2020, p.19, [url](#)

¹⁹⁰ USDoS, 30/03/2021, p.12, [url](#)

¹⁹¹ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

decreet 40 Servische rechters en 13 Servische openbaar aanklagers aangesteld waarna het Kosovaarse gerecht in noordelijk Kosovo definitief “geïntegreerd” is.¹⁹²

Volgens het EASO-rapport van 2016 is de scheiding der machten in Kosovo gegarandeerd. De Kosovaarse wetgeving voorziet in een onafhankelijk rechtsapparaat.¹⁹³ In de jaarlijkse rapporten van de EC staat evenwel dat Kosovo zich nog maar in een vroeg stadium bevindt van de ontwikkeling naar een goed functionerend juridisch systeem. Deze bron herhaalt jaarlijks dat de Grondwet en het wettelijke kader wel de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het gerecht waarborgen, maar ook dat meer inspanningen nodig zijn om het gerechtelijk systeem te beschermen tegen oneigenlijke druk en politieke tussenkomsten. Zo stelt de EC in 2018 dat er een zekere vooruitgang geboekt is door de integratie van Servische rechters en hun personeel, het onderzoeken en vervolgen van een paar highlevelcorruptiezaken en het lanceren van een procedure die het mogelijk maakt om de status van slachtoffer van seksueel geweld tijdens het conflict met Servië na te trekken en te erkennen.¹⁹⁴ In 2019 maakt de EC nog steeds gewag van politieke invloed op het gerecht maar wijst ze ook op verbeteringen (aannee van wetgeving omtrent de aansprakelijkheid van rechters en parketmagistraten, verhoogd aantal stafmedewerkers bij parket en rechtbanken, integratie van Servische rechters).¹⁹⁵ In 2020 spreekt de EC van “een zekere vooruitgang” dankzij de gedeeltelijke implementering van wetgeving in verband met de rechtsstaat. Toch blijft het gerecht kwetsbaar voor ongeoorloofde politieke invloed. De beide Councils (KJC en KPC) zouden op een efficiëntere en actievere manier moeten reageren op politieke tussenkomsten.¹⁹⁶ In 2021 heeft de EC het opnieuw over “een zekere vooruitgang” in de ontwikkeling van een goed functionerend gerechtelijk systeem. Het verwijst hiervoor naar de aanname van een Rule of Law Strategy and Action Plan, *e-justice*-initiatieven en de implementering van de Wet op Bemiddeling.¹⁹⁷

Ook andere bronnen trekken de onafhankelijkheid van het gerecht al vele jaren in twijfel. In het voorlaatste periodieke *Compact Progress Report* (9/2017) van EULEX komen de aanhoudende problemen van politieke tussenkomsten en corruptie binnen het Kosovaarse gerechtelijke systeem aan bod.¹⁹⁸ Freedom House stelt in 2017 dat Kosovo, ondanks enkele positieve verwezenlijkingen sinds 2015, moeite heeft om in de praktijk te realiseren wat het constitutionele en wettelijke kader voorziet.¹⁹⁹ De organisatie kent Kosovo in 2019 een 1 op 4-score toe met betrekking tot de onafhankelijkheid van het rechtssysteem. Volgens de organisatie blijft de onafhankelijkheid van de uitvoerende macht een probleem omwille van politieke tussenkomsten. Een gebrek aan middelen en aan gekwalificeerde rechters hindert de performantie van het gerecht.²⁰⁰ Ook in 2020 blijven politieke inmenging, corruptie en een tekort aan middelen, volgens Freedom House, een probleem voor het rechtsapparaat.²⁰¹ Initiatieven van de regering zoals de *Functional Review of the Justice Sector* en *Justice 2020* waren, volgens Freedom House, niet succesvol en weerspiegelen het gebrek aan politieke wil om het falende justitieapparaat te hervormen en verbeteren.²⁰² In 2021 en 2022 herhaalt Freedom House opnieuw dat Kosovo door de blijvende politieke beïnvloeding van het gerecht, tekort komt bij het verzekeren van de rechtsstaat, de gerechtelijke onafhankelijkheid en het justitiesysteem. In dit rapport is wel sprake van de pogingen van premier Kurti (tijdens zijn eerste regeerperiode) om via het installeren van een *vetting procedure* de rechtsstaat, de gerechtelijke onafhankelijkheid en de

¹⁹² Prishtina Insight, 24/10/2017, [url](#)

¹⁹³ EASO, 15/11/2016, [url](#)

¹⁹⁴ EC, 17/04/2018, p.13, [url](#)

¹⁹⁵ EC, 29/05/2019, p.4, [url](#)

¹⁹⁶ EC, 06/10/2020, p.19, [url](#); EC, 06/10/2020, p.5, [url](#)

¹⁹⁷ EC, 19/10/2021, p.4, [url](#)

¹⁹⁸ Eulex Kosovo, 26/09/2017, p.3, [url](#)

¹⁹⁹ Freedom House, 29/03/2017, [url](#)

²⁰⁰ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

²⁰¹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

²⁰² Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

strijd tegen *state capture* (zie 1.1) beter te verzekeren. Deze initiatieven zijn teruggedraaid na de val van zijn eerste regering (zie 1.2.) maar staan intussen weer op de agenda.²⁰³

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2017) vermeldt politieke inmenging (met betwiste benoemingen en onduidelijke mandaten) en gerechtelijke achterstand eveneens als elementen die de onafhankelijkheid van het gerecht blijven belemmeren.²⁰⁴ Volgens het USDoS-rapport van 2020 heeft internationale bijstand de gerechtelijke achterstand intussen wel helpen verminderen. De afhandelingscijfers voor strafzaken zijn duidelijk verhoogd en in vergelijking met 2018 is er een daling van 65 % in de achterstand van straf- en handelszaken. Klachten tegen rechters worden, volgens deze bron, nauwgezet opgevolgd. USDoS wijst er ook op dat er intussen een disciplinair systeem in gang is gezet waarbij rechters willekeurig uitgekozen worden om elkaar, onder auspiciën van de Kosovo Judicial Council (KJC), te controleren.²⁰⁵ In 2021 herhaalt deze bron dat er sprake is van politieke tussenkomsten, betwiste benoemingen en onduidelijke mandaten bij het gerecht. In vergelijking met 2016 is bij de rechtbanken van eerste aanleg de achterstand intussen weggewerkt met 85 %.²⁰⁶

In het jaarrapport over 2018 van de Dienst van de ombudspersoon (Ombudsperson Institution Kosovo, OIK) (zie 2.4.3.) is sprake van een permanente stijging in de werkperformantie van het gerecht op het gebied van professionalisme van rechters en magistraten. Maar ook deze dienst stelt vast dat een aantal burgers nog steeds misnoegd zijn over het gerecht, vooral omwille van vertragingen in de gerechtelijke procedures, het niet uitvoeren van gerechtelijke beslissingen, ineffectieve beslissingen en twijfels over de objectiviteit van rechters.²⁰⁷

Volgens een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) zijn er geen onderzoeken geopend en geen straffen uitgesproken tegen statelijke of niet-statale actoren die de rechten en vrijheden van mensenrechtenactivisten (als specifieke groep) hebben geschonden. De straffeloosheid houdt, volgens dit rapport, verband met de zwakke slagkracht van de instellingen van de rechtsstaat. Ook het recht op verweer wordt, volgens dit rapport, op grote schaal geschonden. Dit laatste heeft te maken met de gerechtelijke achterstand, met het feit dat mensenrechtenactivisten (zie 3.4.) niet als een aparte categorie worden beschouwd en met het beperkte budget van de KJC.²⁰⁸

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) blijft het gerecht verzwakt door de politieke autoriteiten, en blijven ook corruptie en de bescherming van getuigen een probleem in het Kosovaarse gerechtsapparaat. In dit rapport is ook sprake van discriminatie in de gerechtshoven ten aanzien van etnische minderheden.²⁰⁹ In 2022 herhaalt de Bertelsmann Foundation dat discriminatie tegen minderheden een persistent probleem bij het gerecht is, naast de grote gerechtelijke achterstand en de vertragingen van de rechtszaken.²¹⁰

In een *case study* over corruptie en georganiseerde misdaad in Kosovo (2021) door een aantal burgermaatschappijorganisaties staat dat het vertrouwen in de gerechtelijke instellingen (rechtbanken, parket en het Kosovo Anti-Corruption Agency) heel laag is.²¹¹

In juni 2021 raakt bekend dat premier Kurti, ondanks de vrees dat dit zal leiden tot disfuncties van het systeem, wel degelijk werk zal maken van een *vetting procedure* (doorlichting) voor rechters en procureurs.²¹² In het rapport van de secretaris-generaal van de VN over UNMIK van 8 oktober 2021

²⁰³ Freedom House, 24/02/2022, [url](#); Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

²⁰⁴ USDoS, 03/03/2017, p.12, [url](#)

²⁰⁵ USDoS, 03/2020, p.10, [url](#)

²⁰⁶ USDoS, 30/03/2021, p.11, [url](#)

²⁰⁷ Republic of Kosovo, 2019, [url](#)

²⁰⁸ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.48, [url](#)

²⁰⁹ Bertelsmann Stiftung's 2020, p.11, [url](#)

²¹⁰ BTI, 23/02/2022, p.13, [url](#)

²¹¹ Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, p.7, [url](#)

²¹² Exit News, 06/01/2022, [url](#)

staat dat het ministerie van Justitie intussen zijn werk is begonnen in verband met de doorlichting van het gerechtelijk systeem. Dit rapport wijst erop dat de aanname van een rule of law strategy for 2021-2026 en het bijhorende actieplan belangrijke stappen zijn voor de versterking van het gerecht.²¹³

Begin 2022 heeft de KJC een rechter geschorst kort nadat deze gefilmd was tijdens onderhandelingen met de betrokken partijen van een rechtszaak buiten de gerechtsgebouwen.²¹⁴

2.3.1 EULEX

In juni 2018 is de rechterlijke macht van EULEX geëindigd en is de overdracht van haar rechterlijke bevoegdheden aan de Kosovaarse autoriteiten gestart.²¹⁵ In december 2018 zijn alle politiezaken, gerechtelijke en strafrechtelijke zaken definitief overgedragen aan de Kosovaarse rechterlijke macht.²¹⁶ Het rechtssysteem in Kosovo bestaat sindsdien dus niet langer uit twee pijlers. EULEX heeft enkel nog een monitorend en adviserend mandaat.²¹⁷ In de context van de COVID-19-pandemie is in juli 2020 besloten om dit mandaat nog met één jaar te verlengen (tot 14 juni 2021). EULEX zal zich toeleggen op het verlenen van (technische) bijstand bij de uitbouw van de rechtsstaat.²¹⁸ In juni 2021 beslist de Raad van de EU om het mandaat opnieuw te verlengen. Ditmaal tot juni 2023.²¹⁹ EULEX verleent ook bijstand (logistieke steun) aan de Kosovo Specialist Chambers end Specialist Prosecutor's Office (2.3.1.).²²⁰

2.3.2. Kosovo Specialist Chambers (KSC) and Specialist Prosecutor's Office (SPO)

Het Kosovaarse rechtsapparaat bevat ook een speciale rechtbank in Nederland. De rechtbank moet ernstige misdrijven berechten die in de jaren 1999-2000 zouden zijn begaan door leden van het Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK) tegen etnische minderheden en politieke tegenstanders.²²¹ De KSC opereert volledig volgens de Kosovaarse wetgeving. Er is geen sprake van een internationaal straftribunaal, maar van een speciale Kosovaarse rechterlijke instantie op Nederlands grondgebied. Voor de KSC worden geen Kosovaarse rechters maar internationale rechters benoemd. De staf van de KSC moet volledig bestaan uit EU-personeel.²²² In 2020 zijn de werkzaamheden van de KSC van start gegaan met aanklachten tegen toenmalig president Thaci, Kadri Veseli, Rexhep Selimi en Jakup Krasniqi (zie 1.2.).²²³

²¹³ UNMIK, 08/10/2021, pp.2, 13, [url](#),

²¹⁴ Balkan Insight, 28/01/2022, [url](#)

²¹⁵ Council of the European Union, 08/06/2018, [url](#)

²¹⁶ EULEX, 14/01/2019, [url](#)

²¹⁷ EWB, 08/06/2018, [url](#)

²¹⁸ EWB, 13/07/2020, [url](#)

²¹⁹ Seenews, 09/06/2021, [url](#)

²²⁰ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²²¹ JusticeInfo, 02/03/2016, [url](#)

²²² Ministerie van Buitenlandse Zaken (Nederland), 15/01/2016, [url](#)

²²³ AI, 07/04/2021, [url](#)

2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en antifolterverdrag

2.4.1. Gewone rechtsgang

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) stelt expliciet dat de gewone rechtsgang in Kosovo burgerlijke rechtsmiddelen voorziet voor wie geconfronteerd is met inbreuken tegen de mensenrechten. Individuen kunnen steeds beroep aantekenen om schadeloosstelling voor of het stopzetten van mensenrechtenschendingen te bekomen. Wanneer alle andere rechtsmiddelen zijn uitgeput kunnen burgers zich ook wenden tot het Grondwettelijk Hof. Dit rapport schrijft echter ook dat in 2020 bepaalde slachtoffers van mensenrechtenschendingen niet in staat waren om zich van deze rechtsmiddelen te bedienen omwille van de bureaucratische procedures en omwille van de grote gerechtelijke achterstand.²²⁴

Nog in dit rapport staat dat iedereen de wettelijkheid van zijn of haar arrestatie aan een rechtbank kan voorleggen. Willekeurig arrestaties en detenties zijn verboden (zie ook 2.1.).²²⁵

Ook de OIK (2020) (zie 2.4.3.) stelt dat iedereen het grondwettelijk recht heeft op gerechtelijke bescherming in geval van een inbreuk of ontzegging van een recht dat door de Grondwet is gegarandeerd. Iedereen heeft ook recht op een onafhankelijke, onpartijdige en wetsconforme rechtszaak. Een blijvende kwestie in Kosovo is wel dat de interpretatie van de mensenrechten en basisvrijheden niet getoetst kan worden aan de beslissingen van het EHRM.²²⁶

Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang zijn er ook nog onafhankelijke instellingen die waken over de bescherming van de mensenrechten waartoe zowel burgers als organisaties zich kunnen wenden (zie 2.4.3. tot 2.4.6.)

2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang

Wie te maken heeft met het Kosovaarse gerecht kan zich voor kosteloze rechtsbijstand beroepen op het zogenoemde Free Legal Aid Agency (FLAA). Hiertoe koerde het parlement in februari 2012 de Wet op de kosteloze rechtsbijstand²²⁷ goed. Op 16 december 2016 is met de hulp van UNDP een *memorandum of understanding* afgesloten tussen de relevante actoren om de werking van dit agentschap te optimaliseren.²²⁸

De ambassade van Noorwegen volgt het werk van de FLAA in Kosovo op en verleent steun aan lokale afdelingen in Gračanica, Klllokot, Ferizaj, North Mitrovica, Skenderaj, Klina, Gjakova and Dragash. Iedereen kan er terecht voor bijstand in administratieve, burgerlijke en strafrechtelijke zaken.²²⁹

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) bevestigt dat gratis juridische bijstand een grondwettelijk gegarandeerd mensenrecht is. Voor wie voldoet aan bepaalde wettelijke en financiële criteria voorziet de wet gratis bijstand in burgerlijke, administratieve zaken, kleine zaken en strafrechtelijke zaken. Volgens dit rapport zijn er in de loop van 2020 landelijke

²²⁴ USDoS, 30/03/2021, p.13, [url](#)

²²⁵ USDoS, 30/03/2021, p.9, [url](#)

²²⁶ Republic of Kosovo - Ombudsperson Institution, 02/04/2020, p.32, [url](#)

²²⁷ Republic of Kosovo, 02/02/2012, [url](#)

²²⁸ UNDP Kosovo, 23/08/2016, [url](#)

²²⁹ Norwegian Embassy in Pristina, 23/03/2015, [url](#); Norwegian Embassy in Pristina, 25/05/2017, [url](#)

sensibiliseringscampagnes geweest om gemarginaliseerde en minder bevoordeelde gemeenschappen te bereiken. Ook online is juridische bijstand beschikbaar gemaakt.²³⁰

In augustus 2021 heeft de regering een wetsvoorstel goedgekeurd waarbij slachtoffers van huiselijk geweld (zie 3.2.) gratis juridische bijstand aangeboden krijgen.²³¹

In 2020 stelt de EC dat het systeem van juridische bijstand momenteel nog niet helemaal adequaat werkt door tegenstrijdige wetgeving, een gebrek aan publieke bekendheid en de verschillende systemen van (gratis) bijstand.²³² In 2021 schrijft dezelfde bron dat slachtoffers van een misdrijf vaak de mogelijkheid ontberen om hun rechten te laten gelden of te beschermen. Ze krijgen onvoldoende informatie en worden nauwelijks bijgestaan door *professionals* tijdens een proces. Juridische bijstand is wel al verbeterd maar de EC verwijst opnieuw naar de tegenstrijdige wetgeving, een gebrek aan publieke bekendheid en de verschillende systemen van (gratis) bijstand.²³³

2.4.3. Dienst van de ombudspersoon

De Dienst van de ombudspersoon (Ombudsperson Institution Kosovo, OIK) is sinds november 2000 bevoegd voor alle klachten over mensenrechtenschendingen of ambtsmisbruik door de civiele instanties in Kosovo. Klachten en verzoeken kunnen worden ingediend door individuen, groepen of organisaties en worden vertrouwelijk behandeld. De OIK gaat alle aanwijzingen voor mensenrechtenschendingen na. De OIK kan ook op eigen initiatief een onderzoek instellen (*ex-officio*). Op basis van de onderzoeksresultaten doet de OIK aanbevelingen voor het verhelpen van mensenrechtenschendingen. Deze aanbevelingen worden normaal gezien verzameld in een jaarverslag aan het parlement. Ze zijn evenwel niet bindend.²³⁴

Sinds juli 2015 is de vernieuwde wet over de OIK van kracht waardoor het mandaat versterkt is en de dienst ook bijkomende macht krijgt. Zo voorziet de vernieuwde wet voortaan ook een nationaal mechanisme voor de preventie van foltering (National Preventive Mechanism against Torture, NPMT). Ook voorziet de nieuwe wet strafmaatregelen voor wie samenwerking met de OIK weigert en de mogelijkheid voor de OIK om als *amicus curae* op te treden in zaken die met discriminatie te maken hebben. In 2017 beschikt de OIK over 60 personeelsleden met satellietkantoren in vijf regio's.²³⁵

Ook in het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) staan alle bevoegdheden van de OIK vermeld. Zo is de dienst bevoegd voor het onderzoeken van eventuele gevallen van mensenrechtenschendingen of misbruik (van gezag) door de autoriteiten. De dienst handelt niet alleen als preventiemechanisme tegen foltering maar verzorgt ook de monitoring van detentiefaciliteiten (zie 2.5.).²³⁶

De OIK noteert in het rapport over 2018 dat hij op basis van de Law No.06/L-057 on the Disciplinary Liability of Judges and Prosecutors intussen ook beschikt over de bevoegdheid om rechtsreeks klacht bij het Supreme Court in te dienen tegen rechters en magistraten. Dit is effectief gebeurd en de klachten zijn naderhand ook daadwerkelijk behandeld.²³⁷

De ngo Civil rights Defenders schrijft in een rapport (2019) dat de OIK een grote rol speelt in het bijstaan van journalisten en ngo's die toegang willen tot openbare documenten.²³⁸

²³⁰ USDoS, 30/03/2021, p.12, [url](#)

²³¹ Grazeta, 26/08/2021, [url](#)

²³² EC, 06/10/2020, p.36, [url](#)

²³³ EC, 19/10/2021, p.35, [url](#)

²³⁴ EC, 09/12/2016, [url](#)

²³⁵ CoE, 10/04/2017, [url](#)

²³⁶ USDoS, 30/03/2021, p.26, [url](#)

²³⁷ Republic of Kosovo, 02/04/2020, [url](#)

²³⁸ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.46, [url](#)

In 2018 stelt de EC dat de OIK zijn slagkracht versterkt heeft en de best vertrouwde instelling van Kosovo geworden is. Er zijn intussen vijf adjuncten aangeduid.²³⁹ Ook in 2019 schrijft de EC dat de OIK haar mandaat is blijven uitspelen en dat ze haar capaciteit om zaken te controleren is blijven uitvoeren. De dienst blijft de best vertrouwde instelling in Kosovo.²⁴⁰ Volgens het *Kosovo* 2020 Report* van de EC heeft de dienst in de verslagperiode 225 aanbevelingen overgemaakt aan de autoriteiten. Slechts 71 hiervan hebben een antwoord ontvangen van de aangesproken instellingen. De OIK heeft nieuw goedgekeurde wetgeving ook doorverwezen naar het Grondwettelijk Hof.²⁴¹ De OIK heeft haar slagkracht verder uitgebreid en heeft haar inspanningen verhoogd om het bewustzijn rond het respecteren van de mensenrechten te verbeteren. Op dat moment heeft de dienst 2.014 klachten ontvangen, wat geleid heeft tot 943 geopende onderzoeken.²⁴²

In 2021 meldt de EC de benoeming van een nieuwe ombudspersoon voor een periode van vijf jaar. De instelling heeft haar capaciteit verder versterkt om rechtszaken te herbekijken en om het bewustzijn rond mensenrechten te verhogen. In 2020 heeft de dienst 1.419 klachten ontvangen waarvan er 720 geleid hebben tot verder onderzoek. Er zijn ook 43 zaken geopend *ex officio*. Ook het aantal antwoorden van de aangesproken instellingen is blijven stijgen. De EC meent dat de veiligheidsdiensten en het gerecht meer betrokken moeten zijn bij de bescherming van kwetsbare groepen zoals kinderen en personen uit minderheidsgroepen, inclusief Roma en Ashkali (zie 3.1.) en slachtoffers van gendergerelateerd geweld (zie 3.2. en 3.3.). Ook brengt deze bron het groot aantal klachten in verband met de gerechtelijke achterstand (zie 2.3.) onder de aandacht.²⁴³

Anno 2022 zijn er negen OIK-kantoren: in Prishtina, Prizren, Gjilan, Peja, Mitrovica (Noord & Zuid), Ferizaj, Gjakova en Gracanica.²⁴⁴ Burgers in Kosovo die een klacht voor de OIK hebben, verkiezen om in persoon naar een van de kantoren te komen. In de context van de pandemie heeft de OIK haar kantoren echter lange tijd moeten sluiten. Dit heeft geleid tot een daling van het aantal klachten. De dienst bleef wel telefonisch, per e-mail en per gewone post bereikbaar.²⁴⁵

2.4.4. Office of Good Governance (OGG)

Het Office of Good Governance, Human Rights, Equal Opportunities and Non-Discrimination (OGG) controleert het naleven van de wet die discriminatie op grond van geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid, etniciteit, geloofsovertuiging, sociale afkomst en alle andere gronden verbiedt (Antidiscriminatiewet). Het OGG werkt samen met instanties in alle ministeries die het naleven van de mensenrechten moeten controleren. Het werkt ook met nationale en internationale partners als de OVSE samen om het respect voor de mensenrechten en de bescherming tegen discriminatie bij alle regeringsinstellingen, ministeries en gemeenten te garanderen.²⁴⁶

In 2019 stelt de EC echter dat dit bureau de nodige middelen en slagkracht ontbeert om haar breed mandaat uit te voeren.²⁴⁷ Dit wordt in 2021 door deze bron herhaald.²⁴⁸

²³⁹ EC, 17/04/2018, p.7, [url](#)

²⁴⁰ EC, 29/05/2019, p.7, [url](#)

²⁴¹ EC, 06/10/2020, p.10, [url](#)

²⁴² EC, 06/10/2020, p.29, [url](#)

²⁴³ EC, 19/10/2021, p.29, [url](#)

²⁴⁴ Republic of Kosovo [website], s.d., [url](#)

²⁴⁵ ENNHRI, 07/2021, [url](#)

²⁴⁶ Republic of Kosovo, [url](#)

²⁴⁷ EC, 29/05/2019, p.24, [url](#)

²⁴⁸ EC, 19/10/2021, p.28, [url](#)

2.4.5. Klachten in verband met de politie

Het Police Inspectorate Kosovo (PIK) is een onafhankelijk orgaan binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken dat toezicht houdt op de werking van de politie. Het PIK behandelt klachten en schakelt de Professional Standards Unit (PSU) van de politie in wanneer disciplinair onderzoek nodig is. Volgens het EASO-rapport (2016) is de samenwerking tussen het PIK en de PSU goed. Het PIK heeft ook de bevoegdheid om een zaak naar het gerecht door te verwijzen (voor strafrechtelijk onderzoek).²⁴⁹

Volgens gegevens geciteerd in de jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapporten ontvangt het PIK jaarlijks een groot aantal klachten en maakt het ook voortdurend klachten over aan de PSU. Jaarlijks onderzoekt de dienst het gedrag van tientallen agenten (in sommige gevallen ook strafrechtelijk). Heel regelmatig worden criminele feiten vastgesteld en volgt een disciplinaire maatregel of soms ook gerechtelijke vervolging.²⁵⁰ In het USDoS-mensenrechtenrapport van 2020 staat opnieuw dat het PIK gevallen van misbruik, misdaden en criminaliteit door politieagenten onderzocht heeft en dat sommige agenten naderhand ook gerechtelijk vervolgd zijn. Volgens deze bron zijn talloze agenten gearresteerd op beschuldiging van corruptie, maar blijft straffeloosheid een probleem.²⁵¹ In het USDoS-mensenrechtenrapport van 2021 staat dat het PIK in de verslagperiode 360 politieagenten aan het onderzoeken is in verband met 935 klachten van burgers. Het PIK heeft 545 van deze klachten doorverwezen naar de PSU van de politie.²⁵²

Ook andere bronnen melden onderzoeken die het PIK tegen politieagenten heeft gevoerd.²⁵³ In 2021 bevestigt toenmalig premier Hoti in een verklaring het grote belang van de PIK voor de bevolking.²⁵⁴ Zelfs leden van de Servisch Orthodoxe Kerk hebben al op het PIK beroep gedaan.²⁵⁵

2.4.6. Lokale en internationale ngo's

Op lokaal niveau zijn er tal van Kosovaarse ngo's die actief zijn op het terrein van mensenrechten. Deze organisaties kunnen over het algemeen zonder belemmeringen functioneren.²⁵⁶ Dit wordt anno 2020 nogmaals bevestigd in het jaarlijkse USDoS mensenrechtenrapport. De overheid stelt zich coöperatief op en reageert ook soms op de visies van deze organisaties.²⁵⁷

De EC vermeldt in 2020 en 2021 de belangrijke plaats die burgermaatschappijorganisaties innemen in het democratische debat in Kosovo. Ze spelen een actieve rol bij het promoten van burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten. Ze doen dit vrij en zonder druk van de autoriteiten. De regering erkent de cruciale rol van de burgermaatschappij in het democratische systeem.²⁵⁸

In 2021 herhaalt ook Freedom House dat de burgermaatschappij en de ngo's vrij actief kunnen zijn en dat ze geen institutionele druk ondervinden. Ngo's ervaren echter wel problemen bij het vinden van fondsen.²⁵⁹ Freedom House schrijft in 2022 dat ngo's vrij kunnen functioneren. Ngo's die de regering bekritisieren kunnen druk ervaren om hiermee op te houden, maar veel ngo's blijven dit

²⁴⁹ EASO, 15/11/2016, [url](#)

²⁵⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#); USDoS, 13/03/2019, p.5, [url](#)

²⁵¹ USDoS, 11/03/2020, pp.1-2, [url](#)

²⁵² USDoS, 30/03/2021, p.6, [url](#)

²⁵³ Prishtina Insight, 13/09/2019, [url](#)

²⁵⁴ Euronews, 01/02/2021, [url](#)

²⁵⁵ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²⁵⁶ EASO, 15/11/2016, [url](#)

²⁵⁷ USDoS, 11/03/2020, p.21, [url](#)

²⁵⁸ EC, 19/10/2021, p.11, [url](#)

²⁵⁹ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

gewoon doen en blijven ook opkomen voor hun doelgroepen zonder dat de overheid hierbij tussenkomt.²⁶⁰

Er zijn tevens diverse internationale organisaties aanwezig in Kosovo, waaronder het bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR), de EC en de Raad van Europa.²⁶¹ De OVSE speelt een belangrijke rol op het gebied van mensenrechten en goed bestuur, houdt onder andere toezicht op overheidsinstanties en is betrokken bij de totstandkoming van wetgeving. Ook vandaag blijft deze organisatie in Kosovo onverminderd actief bij het ondersteunen van de veiligheid in het algemeen, de fundamentele vrijheden, de democratische processen, de versterking van wetgeving inzake de mensenrechten en de rechten van de gemeenschappen, de strijd tegen discriminatie, corruptie en georganiseerde misdaad.²⁶²

2.5. Detentieomstandigheden

Systematische mishandeling en foltering door de autoriteiten komen in Kosovo niet voor.²⁶³ In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019) is wel sprake van verschillende gevallen van mishandeling van gedetineerden door politie en gevangenisautoriteiten (onder meer na een studentenprotest). De autoriteiten voeren hiernaar een onderzoek.²⁶⁴ In 2020 en 2021 schrijft deze bron dat de gevangenisomstandigheden in Kosovo tegemoet komen aan een aantal internationale standaarden, maar dat er problemen blijven (geweld onder gevangenen, corruptie, blootstelling aan radicale religieuze en politieke opinies en ondermaatse medische verzorging.)²⁶⁵

Volgens USDoS is de OIK (2.4.3.) de aangewezen instelling om de detentieomstandigheden te monitoren.²⁶⁶

De EC maakt in 2019 melding van een nieuwe gevangenis in Pristina. Sinds de opening ervan bevinden zich meer gevangenen in adequate voorzieningen.²⁶⁷ De EC beschouwt de situatie in het land op het gebied van de preventie van folteringen of mishandeling in 2020 nog altijd als toereikend. De OIK heeft in de gerapporteerde periode slechts vier gevallen van incorrecte behandeling in de gevangenis moeten overmaken aan het PIK.²⁶⁸ In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC staat dat de situatie inzake de preventie van foltering en mishandeling in Kosovo bevredigend blijft. Er zijn in het voorbije jaar zes klachten neergelegd bij de NPMT van de ombudsdienst waarvan er vijf nog onderzocht worden en één is doorverwezen naar het PIK voor verder onderzoek.²⁶⁹

Freedom House stelt in 2020 dat langdurige periodes van voorarrest voorkomen als gevolg van de inefficiëntie van het rechtsapparaat.²⁷⁰ De gevangenisomstandigheden zijn verbeterd maar er is toch ook sprake van mishandeling van gedetineerden. Een verdacht overlijden van een Vetëvendosje-activist in 2019 wordt onderzocht.²⁷¹

²⁶⁰ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

²⁶¹ EASO, 15/11/2016, [url](#)

²⁶² OSCE, s.d., [url](#)

²⁶³ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²⁶⁴ USDoS, 13/03/2019, p.3, [url](#)

²⁶⁵ USDoS, 11/03/2020, [url](#); USDoS, 30/03/2021, p.6, [url](#)

²⁶⁶ USDoS, 11/03/2020, p.18, [url](#)

²⁶⁷ EC, 29/05/2019, p.25, [url](#)

²⁶⁸ EC, 06/10/2020, p.30, [url](#)

²⁶⁹ EC, 19/10/2021, p.29, [url](#)

²⁷⁰ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

²⁷¹ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

Van 6 tot 16 oktober 2020 heeft een delegatie van het Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) een werkbezoek afgelegd aan Kosovo.²⁷² In haar rapport stelt het comité dat de meerderheid van de gedetineerden geen melding heeft gemaakt van mishandeling door de politie. De wetgeving voorziet in principe ook fundamentele waarborgen hiertegen. Gevallen van politiemishandeling zijn wel voorgekomen en het CPT oordeelt dan ook dat verdere actie hiertegen nodig blijft.²⁷³

---

²⁷² CoE, 20/10/2020, [url](#)

²⁷³ CoE, 23/09/2021, p.4, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Roma, Ashkali en Egyptenaren (RAE)

De economische toestand van Roma, Ashkali en Egyptenaren (RAE) in Kosovo is anno 2016 precair te noemen. Hun levensomstandigheden zijn, volgens het EASO-rapport, moeilijk. Ze krijgen vaak te maken met sociale uitsluiting en discriminatie. Kinderarbeid en kindhuwelijken komen voor. De toegang tot de arbeidsmarkt is moeilijk en het merendeel van de RAE overleeft via informele werkgelegenheid. Leden van andere etnische minderheden (...) hebben veeleer toegang tot dezelfde sociale en economische levensomstandigheden als de meerderheid van de bevolking. Volgens het EASO-rapport is de veiligheidstoestand van deze personen stabiel.²⁷⁴

In november 2015 hebben een aantal ngo's in de zogenoemde Verklaring van Pristina regeringen en internationale, intergouvernementele en maatschappelijke organisaties gevraagd om de beginselen van non-discriminatie en gelijkheid grondiger toe te passen voor de RAE in de Westelijke Balkan.²⁷⁵ Ook het EP heeft zich achter deze verklaring geschaard.²⁷⁶

In december 2015 heeft de Kosovaarse regering haar nieuwe Draft-Strategy and Action Plan 2016-2020 for the Inclusion and Integration of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo²⁷⁷ voorgesteld. Om zeker haar doelstellingen te behalen heeft de nieuwe strategie slechts betrekking op vier domeinen (tegenover elf in de vorige strategie)²⁷⁸: onderwijs, werkgelegenheid en sociale aangelegenheden, gezondheid en huisvesting. De nieuwe strategie stelt dat de vorige strategie (2009-2015) te ambitieus was en hierdoor slechts gedeeltelijk is geïmplementeerd.²⁷⁹

Het nieuwe *Strategy and Action Plan* is echter pas op 15 november 2016 definitief aangenomen en zal dus betrekking hebben op de jaren 2017-2021.²⁸⁰ Bovendien zijn de Egyptenaren uitgesloten als doelgroep.²⁸¹

De Raad van Europa en de EU hebben in 2017 samen het zogenoemde ROMACTED-steunprogramma opgezet voor RAE in de hele westelijke Balkan met als doel de implementering en de efficiëntie van de nationale beleidsplannen met betrekking tot de RAE te ondersteunen op het lokale niveau. Bij de implementatie van de nationale strategieën en beleidsplannen moet de aandacht voortaan gaan naar de principes van goed bestuur en participatie.²⁸²

Op 31 mei 2018 heeft de officiële lancering plaatsgevonden van het ROMACTED-programma in Kosovo met de ondertekening van een *memorandum of understanding* in Gjakovë/Đakovica; Gračanica/Graçanicë; Mitrovicë/Mitrovica South; Lipjan/Lipljan; Fushë Kosovë/Kosovo Polje; Ferizaj/Uroševac; Istog/Istok en Obiliq/Obilić. In de daaropvolgende jaren (2018 en 2019) was ROMACTED de drijvende kracht bij het opzetten van workshops voor een betere lokale implementatie van het nationale actieplan in acht gemeentes. Het ROMACTED-programma is gericht op de opbouw van politieke wil en betrokkenheid bij beleid van lokale autoriteiten om democratisch lokaal bestuur

²⁷⁴ EASO, 15/11/2016, [url](#)

²⁷⁵ Civil Rights Defenders, 27/11/2015, [url](#)

²⁷⁶ EWB, 06/02/2016, [url](#)

²⁷⁷ Republic of Kosovo, 27/04/2016, [url](#)

²⁷⁸ Kosovo 2.0, 11/10/2016, [url](#)

²⁷⁹ KEEN, 05/2016, [url](#)

²⁸⁰ Koha.net, 15/11/2016, [url](#); Kosovo 2.0, 27/12/2016, [url](#)

²⁸¹ EC, 17/04/2018, p.27, [url](#)

²⁸² CoE, s.d., [url](#)

van lokale Romagemeenschappen te versterken. De organisatie Advancing Together is hierbij de centrale speler.²⁸³

Concreet betekent dit ook dat in de periode 2018-2019 een groot aantal lokale initiatieven, samenwerkingsverbanden en synergiën op poten zijn gezet, onder meer in verband met huisvesting, energievoorzieningen, onderwijs, verkiezing van de Roma-vriendelijkste burgemeester van Kosovo en de versterking van onderwijscapaciteiten voor Romakinderen.²⁸⁴

Een rapport van de Wereldbank (2019) bevat een overzicht van ngo's (zie ook 2.4.6.) die op dat moment op het terrein actief waren ten behoeve van de Roma-gemeenschap in Kosovo: Balkan Sunflowers Kosova; Bethany Christian Services; Kosova Education Centre; Kosovo Education Centre; Kosovo Foundation for Open Society; Nevo Koncepti; Syri I Vizionit; Shl-Kosova; The European Centre for Minority Issues in Kosovo; The Roma, Askhalia Documentation Centre; the Network of Roma, Askali, and Egyptian Women Organizations of Kosovo; Voice of Roma, Askhali, and Egyptians. Al die organisaties zijn via allerhande projecten actief in de versterking van de sociale, educatieve, professionele, juridische situatie of de gezondheidstoestand van RAE.²⁸⁵

Kosovo heeft in juli 2019 de Poznan-verklaring (Declaration of Western Balkans Partners on Roma Integration within the EU Enlargement Process of Poznan Declaration) onderschreven inzake de integratie van Roma. De opvolging en implementering hiervan was, volgens de EC, in 2019 en 2020 echter wel beperkt.²⁸⁶

Sinds januari 2021 is de tweede fase van het ROMACTED-steunprogramma van start gegaan.²⁸⁷ In Kosovo zijn sindsdien twee nieuwe gemeentes in het programma opgenomen (Prizren en Kamenica). In november 2021 heeft een voorbereidende workshop plaatsgevonden met de bedoeling de uitvoering van de tweede fase te faciliteren en te implementeren.²⁸⁸

De belangrijke mensenrechtenrapporten blijven in de loop van de voorbije jaren echter vooral wijzen op de precaire omstandigheden waarin RAE in Kosovo leven. Er gaat in deze rapporten veel aandacht naar de specifieke situatie terugkeerders uit de RAE-gemeenschappen:

HRW schrijft in 2018 dat RAE-gemeenschappen discriminatie blijven ondervinden. Ze blijven problemen kennen bij het verwerven van identiteitsdocumenten wat invloed heeft op hun toegang tot gezondheidszorg, sociale bijstand en onderwijs. De implementatie van de nationale strategie verloopt langzaam. Er zijn ook nog steeds Roma-families die in informele woonsituaties verblijven. Ze genieten hierbij niet van basisvoorzieningen en lopen het risico uitgezet te worden.²⁸⁹ In 2020 en 2022 heeft HRW deze vaststellingen herhaald.²⁹⁰

In een OVSE-rapport over de situatie van terugkeerders naar Kosovo (2019) staat dat hun situatie traditioneel bemoeilijkt wordt door gemeentes die hun verplichtingen niet nakomen, door eigendomsconflicten of door veiligheidsincidenten. Volgens dit rapport heeft de invoering van het zogenoemde Skopje Process (Interinstitutional Initiative on Durable Solutions for Displaced Persons from Kosovo) in 2014 wel een gunstige invloed gehad op de duurzaamheid van de situatie voor terugkeerders. Kosovo heeft in januari 2018 ook de Regulation No. 01/2018 on the Return of Displaced Persons and Durable solutions aangenomen om de problemen van RAE-terugkeerders aan te pakken.

²⁸³ ROMACTED, 30/06/2020, [url](#)

²⁸⁴ ROMACTED, s.d., [url](#)

²⁸⁵ The World Bank, 2019, [url](#)

²⁸⁶ EC, 06/10/2020, p.39, [url](#)

²⁸⁷ CoE, 01/2021, [url](#)

²⁸⁸ CoE, 26/11/2021, [url](#)

²⁸⁹ HRW, 18/01/2018, [url](#)

²⁹⁰ HRW, 14/01/2020, [url](#); HRW, 13/01/2022, [url](#)

De Guidelines for Responses by local level mechanisms van januari 2018 zijn hierbij als hulpstrategie bedoeld.²⁹¹

Een uitgebreide studie van de OSVE (2020) over RAE in Kosovo komt tot het besluit dat de meerderheid van deze personen te maken heeft met hoge werkloosheid, armzalige huisvesting en discriminatie ervaart (vooral vrouwen). Deze studie noteert wel een zekere vooruitgang wat betreft de toegang tot het onderwijs.²⁹²

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport blijft de terugkeer van RE die voor de oorlog waren gevlucht een uitdaging. Zo is de effectieve terugkeer van 400 RAE, die in 2020 bereid waren om uit de buurlanden terug te keren, uiteindelijk verhinderd door sociale vooroordelen bij lokale gemeenschappen.²⁹³ Volgens deze bron (2020) heeft de regering in 2019 wel de bouw van 108 huizen voor terugkeerders (RAE én Serviërs) goedgekeurd.²⁹⁴ Nog volgens deze bron (2021) doet de overheid wel degelijk inspanningen om ontheemden te begeleiden bij hun terugkeer (verzekering van veiligheid, bijstand bij het terugkrijgen van eigendom, toebedeling van grond voor bewoning, en verbetering van socio-economische vooruitzichten).²⁹⁵ Voor terugkeerders (inclusief terugkerende Serviërs) naar Kosovo is ook in 2021 sprake van collectieve *shelters* en andere sociale huisvestingsmogelijkheden. Er zijn anno 2021 tientallen huizen voor terugkeerders in opbouw. De KP (zie 2.2.1.) blijft ook steeds aanwezig op het terrein om vertrouwen bij terugkeerders te creëren en om hun eigendommen te beschermen.²⁹⁶

Ook in de jaarlijkse Kosovo-rapporten van de EC staat dat de situatie van Roma en Ashkali moeilijk blijft.²⁹⁷ Het *Kosovo* 2020 Report* stelt dat er weerstand is bij sommige gemeentes om grond toe te kennen aan terugkeerders of om woon- en eigendomsrechten te erkennen van de plaatsen waar ze vóór het conflict woonden. Anderzijds staat ook in dit rapport dat een aantal gemeentes grondgebied ter beschikking heeft gesteld aan Roma (met het oog op huisvesting).²⁹⁸ In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC staat ook dat de regering sinds de ondertekening van de Poznan Declaration meer engagement heeft getoond. Ze heeft ook een technische groep opgericht om beter te kunnen werken aan de bescherming tegen discriminatie van de RAE-gemeenschappen. De 2017-2021 Strategy for the inclusion of Roma and Ashkali is, volgens dit rapport, uiteindelijk wel maar gedeeltelijk geïmplementeerd.²⁹⁹

Ondanks alle moeilijkheden vermelden de rapporten van de secretaris-generaal van de VN over UNMIK van oktober 2020 en 2021 in die beide jaren nog steeds registraties van vrijwillige RAE-terugkeerders. Het aantal terugkeerders uit de minderheidsgemeenschappen dat sinds 2000 in Kosovo een duurzame oplossing heeft gevonden, bedraagt volgens deze bron intussen 28.957 (12.518 Serviërs, 7.723 Egyptenaren en Ashkali, 4.028 Roma, 1.878 Bosniakken, 1.464 Gorani, 1.302 Kosovaarse Albanen, 21 Kosovaarse Montenegrijnen, 19 Kosovaarse Turken en 4 Kosovaarse Kroaten). Er verblijven, volgens deze bron, nog 15.728 *internally displaced persons* (IDP's) binnen Kosovo zelf en nog 69.627 ontheemden in de andere landen van de westelijke Balkan (hoofdzakelijk Servië).³⁰⁰

In het rapport van de secretaris-generaal van de VN over UNMIK (2021) staat ook nog dat de gemeentelijke autoriteiten van Klina meetings op poten hebben gezet om de relaties tussen terugkeerders en lokale gemeenschappen te verbeteren. UNHCR blijft, nog altijd volgens deze bron,

²⁹¹ OSCE, 11/2019, pp.36-37, [url](#)

²⁹² OSCE, 01/2020, [url](#)

²⁹³ USDoS, 30/03/2021, p.19, [url](#)

²⁹⁴ USDoS, 11/03/2020, p.15, [url](#)

²⁹⁵ USDoS, 30/03/2021, pp.18-19, [url](#)

²⁹⁶ USDoS, 30/03/2021, p.19, [url](#)

²⁹⁷ EC, 17/04/2018, p.27, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#); EC, 19/10/2021, p.37, [url](#)

²⁹⁸ EC, 06/10/2020, p.38, [url](#)

²⁹⁹ EC, 19/10/2021, [url](#)

³⁰⁰ UNMIK, 08/10/2021, p.7, [url](#)

duurzame oplossingen voor terugkeerders en IDP's faciliteren.³⁰¹ De VN-Vluchtelingenorganisatie is RAE blijven bijstaan bij het verkrijgen van identiteitsdocumenten, het oplossen van problemen bij de lokale burgerlijke stand, de facilitering van hun toegang tot openbare dienstverlening. UNHCR heeft aan 63 personen juridische bijstand verleend en aan 55 personen bijstand bij hun toegang tot onderwijs, sociale assistentie, eigendom en pensioenrechten.³⁰²

Eind 2021 en begin 2022 geeft Balkan Insight aan dat er nog steeds sprake is van discriminatie ten aanzien van hooggediplomeerde jongeren uit RAE-gemeenschappen op de arbeidsmarkt en in het openbare leven (restaurants).³⁰³

3.2. Huiselijk geweld

Volgens een rapport van de ngo Kosovo Women's Network (geciteerd in Freedom House) zijn er tussen 2017 en 2020 74 vrouwen gestorven als gevolg van partnergeweld.³⁰⁴

In september 2010 heeft het Kosovaarse parlement de Wet op bescherming tegen huiselijk geweld goedgekeurd, samen met een strategie en nationaal actieplan ter bestrijding van dit fenomeen. De wet voorziet een reeks maatregelen die slachtoffers van huiselijk geweld beschermen.³⁰⁵ Volgens het *Progress Report* van de EC (2015) heeft elk politiekantoor in Kosovo een Domestic Violence Unit verantwoordelijk voor de behandeling van gevallen van huiselijk geweld. In januari 2014 heeft de regering ook een actieplan goedgekeurd voor de uitvoering van VN-Veiligheidsraad Resolutie 1325³⁰⁶ over vrouwen, vrede en veiligheid.

Volgens een bericht uit 2016 van UN Women (Kosovo) is er een succesvolle samenwerking tussen gemeentelijke coördinatiemechanismen, de zogenoemde Municipal Coordination Mechanisms, die op dat moment al in zeven gemeenten geactiveerd zijn, en de Domestic Violence Units van de politie.³⁰⁷

Volgens het EASO-rapport van 2016 dreigt sociale en economische isolatie voor alleenstaande vrouwen in Kosovo die niet gesteund worden door hun familie. Overheids- of maatschappelijke instellingen die dergelijke kwetsbare vrouwen zouden kunnen opvangen zijn er vrijwel niet in Kosovo. Algemeen wordt van vrouwen verwacht dat ze ofwel naar de familie van hun echtgenoot ofwel naar de eigen familie terugkeren. Wanneer dit niet mogelijk is of wanneer de eigen familie niet bereid is om haar op te nemen, bestaat er nauwelijks een ander toevluchtsoord. Alleenstaande vrouwen en in het bijzonder alleenstaande moeders hebben daarom in Kosovo geen solide levensbasis.³⁰⁸

Ook volgens het Office Française de Protection des Réfugiés et Apatrides (OFPRA) (2016) blijft huiselijk geweld een terugkerend probleem binnen de Kosovaarse samenleving en wordt slechts een klein deel van de gevallen gemeld aan de autoriteiten.³⁰⁹ Ook het EP stelt in 2016 bezorgd vast dat er tot op dat moment geen vooruitgang is geboekt in de strijd tegen huiselijk en gendergerelateerd geweld. Het EP dringt er bij de autoriteiten op aan om publiekelijk beschermingsmechanismen en opvangmaatregelen aan te moedigen en beter te ondersteunen voor vrouwen die de stilte verbreken en huiselijk geweld aan de kaak stellen.³¹⁰

³⁰¹ UNMIK, 01/10/2020, p.7, [url](#)

³⁰² UNMIK, 08/10/2021, pp.7-8, [url](#),

³⁰³ Balkan Insight, 22/11/2021, [url](#); Balkan Insight, 25/01/2022, [url](#)

³⁰⁴ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

³⁰⁵ OSCE, 03/2012, [url](#)

³⁰⁶ UN, s.d., [url](#)

³⁰⁷ UN Women, 30/06/2016, [url](#)

³⁰⁸ EASO, 15/11/2016, [url](#)

³⁰⁹ OFPRA, CNDA, BAMF, 29/01/2016, [url](#); USDOS, 13/04/2016, [url](#); Republic of Kosovo, 31/03/2016, [url](#)

³¹⁰ EWB, 06/02/2016, [url](#)

In april 2017 heeft de regering een nieuw actieplan aangenomen (ter vervanging van de 2011-2014 Strategy) en in mei 2017 heeft de regering het zogenoemde Crime Victim Compensation Program gelanceerd waarbij slachtoffers van de overheid een tegemoetkoming voor verwondingen kunnen eisen.³¹¹ Women against Violence meldt in 2017 dat er in Kosovo intussen twee nationale gratis hulplijnen zijn voor vrouwen in nood en dat er zeven vluchthuizen zijn met ongeveer 140 beschikbare bedden. Ook zijn er tien vrouwencentra.³¹² In juli 2018 hebben rechercheurs van de Domestic Violence Units van de Kosovaarse politie een workshop (*police response course*) gevolgd over het aanpakken en begrijpen van situaties van huiselijk geweld.³¹³

Volgens een OVSE-rapport over vluchthuizen in Kosovo hebben in heel 2018 meer dan 400 vrouwen met kinderen een plaats gevonden in een van de zeven vluchthuizen voor slachtoffers van huiselijk geweld. Tussen januari en september 2018 ontving de politie meer dan 1.100 aangiften van geweld (waarvan zeven met dodelijke afloop).³¹⁴

Op 14 januari 2019 is de vernieuwde Kosovaarse Strafwet gepubliceerd waardoor huiselijk geweld en seksuele pesterijen vanaf april 2019 expliciet als misdrijven erkend worden.³¹⁵ Volgens UN Women is dit een belangrijke stap en rapporteren sindsdien veel meer vrouwen gevallen van huiselijk geweld. In 2019 zijn er 650 meer gevallen gerapporteerd dan in 2017.³¹⁶ Volgens een artikel uit 2019 in Kosovopointzero is er echter nog altijd een systematische onderrapportering van partnergeweld tegen vrouwen.³¹⁷

In de laatste grote jaarlijkse mensenrechtenrapporten over Kosovo gaat veel aandacht naar een aantal verbeteringen in de wetgeving over huiselijk geweld in het kader van de 2016-2020 Strategy and Action plan on protection against domestic violence. De aandacht gaat vooral naar de invoering van een geïntegreerde database. Deze rapporten geven evenzeer aan dat huiselijk geweld voortduurt:

De EC meldt in 2018 dat er een Nationale Coördinator tegen Huiselijk Geweld aangesteld is.³¹⁸ In 2019 somt de EC een aantal andere verhoogde inspanningen van de regering op om de 2016-2020 Strategy and Action plan on protection against domestic violence te implementeren. In zeven gemeentes zijn er intussen coördinatiemechanismes voor de bescherming tegen huiselijk geweld opgezet. In december 2018 is een geïntegreerde database gelanceerd voor gevallen van huiselijk geweld. Het ministerie van Justitie en Sociale Zaken, het gerecht en de politie hebben een *memorandum of understanding* getekend met de bedoeling deze database op een gecoördineerde manier te voeden én de wetgeving beter toe te passen en af te dwingen.³¹⁹

Volgens de EC is sinds april 2019 een nieuwe strafwetgeving rond huiselijk geweld van kracht. Sinds september 2020 is ook de Conventie van Istanboel³²⁰ in werking getreden. De EC meldt in 2020 dat zowel politie als parket maar ook advocaten van slachtoffers en maatschappelijke werkers de geïntegreerde database voor gevallen van huiselijk geweld kunnen raadplegen. Huiselijk geweld wordt, volgens deze bron, nog altijd zelden maar wel steeds meer gemeld. De EC telt acht vluchthuizen voor slachtoffers van huiselijk geweld. In de zomer van 2020 is een nieuw vluchthuis geopend in Zubin Potok.³²¹

³¹¹ HRW, 18/01/2018, [url](#)

³¹² Wave, 2017, pp.70-71, [url](#)

³¹³ UN Women, 02/07/2018, [url](#)

³¹⁴ OSCE, 01/2019, [url](#)

³¹⁵ ERA 22/07/2019, [url](#); Kosovo Women's Network, 28/01/2019, [url](#)

³¹⁶ Un Women, 08/06/2020, [url](#)

³¹⁷ Kosovo 2.0., 19/12/2019, [url](#)

³¹⁸ EC, 17/04/2018, p.25, [url](#)

³¹⁹ EC, 29/05/2019, p.28, [url](#)

³²⁰ Mensenrechtenverdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld dat op 11 mei 2011 in Istanboel werd opengesteld ter ondertekening

³²¹ EC, 06/10/2020, p.35, [url](#)

De EC stelt in 2021 vast dat politie, advocaten, rechtbanken, sociale assistenten en sociale dienstverleningscentra de geïntegreerde database voor gevallen van huiselijk geweld en gendergerelateerd geweld meer en meer gebruiken. In de context van de pandemie heeft de overheid quarantainestructuren geopend voor slachtoffers van huiselijk geweld. Het wettelijke en institutionele kader op het gebied van de aanpak van huiselijk geweld beantwoordt intussen aan de EU-standaarden. Maar de EC wijst nog op een aantal minpunten. De Wet over huiselijk geweld is nog niet in lijn met de herziene Strafwet en ook nog niet met de Istanboelconventie. Er is ook nog geen opvolger voor het 2016-2020 Strategy and Action plan on protection against domestic violence. Er zijn ook nog relatief weinig aangiftes van huiselijk geweld (1.632 gevallen in 2020). Er is maar beperkte vooruitgang in de preventie van huiselijk geweld en de bescherming en herintegratie van slachtoffers. De werking van de acht *shelters* voor slachtoffers van huiselijk geweld is ongelijk als gevolg van ondermaatse financiering.³²²

HRW stelt in 2020 dat huiselijk geweld – ondanks alle positieve ontwikkelingen - een probleem blijft. Er blijft sprake van inadequate politieaanpak, weinig vervolging en een blijvend falen van rechters om beschermende maatregelen uit te vaardigen. De mensenrechtenorganisatie verwijst wel naar het belang van de nationale, eengemaakte database die toelaat om gevallen van huiselijk geweld beter te monitoren en te vervolgen.³²³ Ook in 2022 schrijft HRW dat slachtoffers van huiselijk geweld geconfronteerd blijven met obstakels bij het verkrijgen van bescherming tegen misbruik, met inadequate maatregelen en met rechters die nalaten beschermingsmaatregelen uit te vaardigen tegen daders.³²⁴

Freedom House (2022) wijst in dit verband naar de vaststelling dat vervolgingen en veroordelingen zeldzaam blijven. De organisatie wijst er ook op dat partnergeweld slechts als een burgerlijke zaak geldt zolang er geen sprake is van fysiek geweld en dat verkrachting binnen het huwelijk niet vermeld staat in het strafrecht.³²⁵

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) staat dat gendergerelateerd geweld in de wet nog altijd niet juridische is gedefinieerd (bij burgerlijke en strafrechtelijke procedures). Verdachten van huiselijk geweld worden hierdoor vastgehouden terwijl verdachten van seksuele aanranding vaak worden vrijgelaten. In het licht hiervan vragen vrouwenrechtenorganisaties dat verdachten van huiselijk geweld en van seksuele aanranding op dezelfde manier worden berecht.³²⁶ USDoS stelt bij het parket wel een verhoogde aandacht voor slachtoffers van huiselijk geweld vast. Er is nu sprake van een Prosecution Victim Assistance Office en van een gespecialiseerde magistraat per parket. De gespecialiseerde magistraten beschikken voortaan over tools om het risico voor nieuw misbruik in te schatten, en kunnen ook strengere straffen eisen voor recidivisten en voor daders die de beschermende maatregelen schenden. USDoS stelt verder dat de politie weliswaar snel werk maakt van het doorsturen van zaken van huiselijk geweld naar het gerecht, maar dat vervolgens de snelheid van gerechtelijke vervolging en de strafmaat laag blijven. De wetwijzigingen in april 2019 (zie supra) hebben uiteindelijk wel geleid tot meer arrestaties, vervolgingen en veroordelingen voor huiselijk geweld. De rechtbank van eerste aanleg in Pristina heeft (in de context van de coronapandemie) online zittingen belegd voor dit soort misdrijven.³²⁷

Volgens AI is het aantal gevallen van huiselijk geweld gestegen in 2020. Er waren zeven dodelijke slachtoffers van huiselijk geweld. De mensenrechtenorganisatie vermeldt ook een zaak waarbij de

³²² EC, 19/10/2021, p.34, [url](#)

³²³ HRW, 14/01/2020, [url](#)

³²⁴ HRW, 13/01/2022, [url](#)

³²⁵ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

³²⁶ USDoS, 30/03/2021, p.27, [url](#)

³²⁷ USDoS, 30/03/2021, p.27, [url](#)

politie een vrouw niet heeft toegelaten om een klacht neer te leggen. Het slachtoffer heeft hierop een klacht (zie ook 2.4.5.) tegen de politie van Pristina neergelegd voor discriminatie.³²⁸

Volgens het rapport van de secretaris-generaal van de VN over UNMIK (2020) heeft de COVID-19-pandemie voor een stijging van huiselijk geweld gezorgd. Een zogenoemde Multi-Stakeholder Security and Gender Group (met UNMIK als lid) heeft vrouwen bij de lockdownmaatregelen bijgestaan. Ook heeft UNMIK een aantal vluchthuizen ondersteund, bewustmakingscampagnes over huiselijk geweld gevoerd en slachtoffers aangemoedigd om geweld te rapporteren. Ook dit rapport verwijst naar de opening op 29 juni 2020 van het eerste vluchthuis in Noord-Kosovo (Zubin Potok), gefinancierd door UNMIK.³²⁹ In het rapport van 2021 over UNMIK gaat de secretaris-generaal van de VN in op de gewelddadige dood van een jonge vrouw in augustus van dat jaar in Ferizaj/Uroševac. Haar echtgenoot was al verschillende keren aangeklaagd voor huiselijk geweld (onder meer voor een moordpoging) en kon na de dood van de vrouw uiteindelijk opnieuw beschikken. Toch stelt dit rapport ook dat de Kosovaarse instellingen zich zijn blijven inspannen in de strijd tegen huiselijk geweld. Er wordt verwezen naar de Kosovo Coordinator for Protection against Domestic Violence en naar een interministeriële werkgroep tegen huiselijk geweld.³³⁰

Naar aanleiding van de vorming van zijn tweede regering heeft premier Kurti aangekondigd dat de strijd tegen geweld op vrouwen voortaan een prioriteit van de regering is.³³¹ In augustus 2021 keurt de regering een wetsvoorstel goed waarbij slachtoffers van huiselijk geweld gratis juridische bijstand zouden aangeboden krijgen.³³² In december 2021 heeft premier Kurti zich bijzonder kritisch uitgelaten over de seksistische verwoordingen die waren opgedoken in een bevelschrift tot vrijlating van vijf daders van huiselijk geweld.³³³

Volgens Balkan Insight (2021) worden vrouwen in Kosovo ook dermate vaak lastig gevallen online dat ze terughoudend zijn om zich in het politieke en publieke leven te engageren.³³⁴

Op 24 november 2021 hebben de OVSE en de Kosovaarse politie een nieuwe, gezamenlijke bewustwordingscampagne omtrent huiselijk geweld opgestart. De hoofdboodschap, nationaal verspreid via reclamepanelen en TV, luidt: "One slap is violence; Violence is a crime".³³⁵

Volgens BIRN is het aantal aangiftes van daders van huiselijk geweld de laatste jaren gestegen: 1.541 in 2018, 1.915 in 2019 en iets meer dan 2.000 in 2020. In 2021 zijn drie vrouwen door hun partners vermoord. Vrouwenactivisten klagen aan dat nog teveel femicides uitlopen op gerechtelijk uitstelgedrag en lage straffen.³³⁶

3.3. Lesbian, Gay, Bisexual, Transsexual and Intersexual Persons (LGBTI)

Volgens de Swedish Migration Board (2016) staat de moderne, Kosovaarse wetgeving in contrast met de conservatieve en traditionele maatschappij, waarin homoseksualiteit nog altijd een zeer groot taboe vormt. De meeste Kosovaren zien homoseksualiteit als een ziekte, en – indien het in hun eigen familie voorkomt – als een grote schande. De meeste LGBTI verkiezen om hun geardeheid niet openbaar te

³²⁸ AI, 07/04/2021, [url](#)

³²⁹ UNMIK, 01/10/2020, p.10, [url](#)

³³⁰ UNMIK, 08/10/2021, p.10, [url](#)

³³¹ Kosovapress, 04/2021, [url](#)

³³² Grazeta, 26/08/2021, [url](#)

³³³ Balkan Insight, 06/12/2021, [url](#)

³³⁴ Balkan Insight, 25/08/2021, [url](#)

³³⁵ OSCE, 25/11/2021, [url](#)

³³⁶ Balkan Insight, 06/01/2022, [url](#)

maken en deze zelfs voor de eigen familie verborgen te houden uit vrees voor uitsluiting door de maatschappij en door de eigen familie.³³⁷

Volgens het EASO-rapport van 2016 heeft het land onder invloed van de internationale gemeenschap wel een moderne wetgeving, met een (grond)wettelijke bescherming tegen discriminatie van LGBTI. Toch bestaat anno 2016 nog geen homohuwelijk, geen geregistreerd partnerschap, en ook geen mogelijkheid voor adoptie door LGBTI-personen.³³⁸

De laatste jaren vertoont de LGBTI-gemeenschap zich steeds openlijker in het openbaar. Sinds 17 mei 2016 houdt ze in Pristina jaarlijks een *Gay Pride*-optocht in aanwezigheid van prominente politici, waaronder de president.³³⁹ In 2018 treedt voor de eerste keer een transgender persoon in de openbaarheid met zijn gevecht met de bureaucratie omtrent zijn genderidentiteit³⁴⁰ en er is sinds 2017 ook een kleine maar actieve *drag queen*-gemeenschap in Pristina.³⁴¹

De algemene, jaarlijkse mensenrechtenrapporten wijzen steevast op de Kosovaarse wetgeving die LGBTI-personen tegen discriminatie beschermt en sinds april 2019³⁴² ook een betere wettelijke bescherming tegen haatmisdrijven op LGBTI-personen voorziet. Een gendergerelateerd motief voor een strafdaad is voortaan een verzwarend element (haatmisdrijf). Toch beschouwen ook deze rapporten de aanpak van de politie van haattaal en -criminaliteit als onvoldoende:

In de jaarlijkse rapporten van de EC staat dat zowel de Grondwet als de antidiscriminatiewet uit 2015 LGBTI-personen beschermt tegen discriminatie op basis van genderidentiteit en seksuele oriëntering.³⁴³ De EC verwijst in haar rapport van 2020 naar een nieuw actieplan 2019-2022 opgesteld door de Advisory and Coordination Group voor de LGBTI-gemeenschap en ook naar een actiecomité dat op initiatief van de president in januari 2020 is opgericht. Dit rapport wijst op de verbeteringen in 2019 aan de Strafwet die LGBTI-personen een betere wettelijke bescherming bieden. In 2019 liep voor het eerst ook een rechtszaak op grond van haattaal tegen LGBTI-personen tegen een ambtenaar van het ministerie van Justitie. Er vielen in de gerapporteerde periode ook twee gerechtelijke uitspraken rond zelfbepaalde gendererkenning.³⁴⁴

Ook HRW wijst er in 2020 op dat de vernieuwde Strafwet, die sinds april 2019 misdrijven op basis van seksuele geaardheid of genderidentiteit ook als haatmisdrijven beschouwt, de bescherming van leden van de LGBTI-gemeenschap heeft versterkt.³⁴⁵

Volgens de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) (2016) komen bedreigingen, beschimpingen en geweld tegen LGBTI voor, maar omdat de slachtoffers in de meeste gevallen geen aangifte doen, is er weinig zicht op de prevalentie en de ernst ervan. Indien er wel een aangifte volgt, verzwijgen de slachtoffers vaak de homofobe motieven van de daad, uit vrees om als LGBTI te worden geout.³⁴⁶ In 2019 schrijft ILGA dat er een sterke samenwerking is tussen de LGBTI-organisaties en de Kosovaarse politie. Toch is er in 2018 ook een geval bekend geraakt van politieagenten die LGBTI-individuele beledigd hebben. De agenten zijn geschorst en het PIK (zie 2.4.5.) heeft een onderzoek naar hen geopend.³⁴⁷ Verder is ook sprake van een toekomstig nieuw vluchthuis in Pristina voor LGBTI die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld en hierdoor dakloos zijn geworden. De gemeente zal hiervoor nauw samenwerken met LGBTI-organisaties. Volgens ILGA is een transman

³³⁷ Swedish Migration Board, 29/09/2016, [url](#)

³³⁸ EASO, 15/11/2016, [url](#)

³³⁹ B92, 17/05/2016, [url](#); The Independent, 11/10/2017, [url](#); RFE, 12/10/2020, [url](#); BIRN, 01/07/2021, [url](#)

³⁴⁰ Balkan Insight, 25/06/2018, [url](#)

³⁴¹ Prishtina Insight, 02/11/2019, [url](#)

³⁴² ERA 22/07/2019, [url](#)

³⁴³ EC, 17/04/2018, pp.25-26, [url](#)

³⁴⁴ EC, 06/10/2020, p.36, [url](#)

³⁴⁵ HRW, 14/01/2020, [url](#)

³⁴⁶ ILGA, 05/2016, [url](#)

³⁴⁷ World Bank Group, 09/2018, [url](#); ILGA, 25/02/2019, [url](#)

er in 2019 voor het eerst in geslaagd om zijn gender en naam officieel te laten wijzigen.³⁴⁸ In 2022 schrijft deze organisatie dat de implementering van het actieplan 2019-2022 gebrekkig is. Ook is de bouw van het vluchthuis uiteindelijk uitgesteld tot in 2022. Ten slotte vermeldt ILGA ook nog een bekende LGBTI-activist die fysiek is aangevallen en doodsbedreigingen heeft ontvangen. De politie is er volgens ILGA niet in geslaagd om de dader te identificeren.³⁴⁹

Een artikel op Balkan Insight (2021) verwijst eveneens naar de aanbouw van de *shelter* in Pristina. Volgens dit artikel wijken LGBTI momenteel soms nog uit naar Albanië wanneer ze een vluchthuis nodig hebben.³⁵⁰

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport verwijst in 2021 eveneens naar de nieuwe Strafwet die sinds 2019 een gendergerelateerd motief voor een misdaad voortaan als een verzwarende omstandigheid beschouwt. Dit rapport onderstreept dat LGBTI-personen nog steeds te maken hebben met discriminatie op het gebied van tewerkstelling, huisvesting, nationaliteitsbepaling en toegang tot onderwijs en gezondheidszorg.³⁵¹

HRW meldt in 2018 dat activisten de strikt heteroseksuele huwelijkswetgeving ter discussie gesteld hebben omdat het karakter ervan in tegenspraak zou zijn met de grondwet.³⁵² Anno 2022 heeft het Kosovaarse parlement een wetsvoorstel afgewezen dat het homohuwelijk op termijn mogelijk wilde maken.³⁵³

Civil Rights Defenders stelt in 2019 dat mensenrechtenactivisten die zich bezighouden met de rechten van LGBTI (of vrouwen) bedreigingen ontvangen of lastig gevallen worden (via sociale media, telefoontjes, e-mails). Niet-officiële religieuze groeperingen vormen voor (LGBTI-)mensenrechtenactivisten een uitdaging. Er is soms ook sprake van fysieke aanvallen op deze activisten. Dit gebeurt vooral in de periodes wanneer *pride parades* worden georganiseerd of op momenten wanneer de zichtbaarheid van LGBTI-gemeenschap hoger is in de media.³⁵⁴ De heersende sociale, culturele en religieuze normen leiden anno 2019 nog steeds tot een "negatieve aanpak" door de politie (zie 2.2.1.) van mensenrechtenschendingen op LGBTI-activisten, en dit ondanks de antidiscriminatiewet (zie 2.1.), aldus Civil Rights Defenders.³⁵⁵ De organisatie duidt ook de zwakte van het gerechtelijke systeem als oorzaak aan voor het feit dat politie en gerecht (zie 2.3) criminele feiten tegen LGBTI-activisten niet ernstig nemen.³⁵⁶

Ook volgens HRW blijft vooral online haattaal tegen LGBTI-activisten een probleem. De LGBTI-ngo Centre for Equality and Liberty of the LGBT Community in Kosovo (CEL Kosovo) heeft meer dan 150 gevallen van online haattaal geregistreerd die allemaal bij de politie zijn aangegeven. Geen enkel geval heeft geleid tot vervolging. Volgens HRW (2021 en 2022) duurt de haattaal in de sociale media tegen LGBTI-activisten voort, zelfs door hooggeplaatste politici.³⁵⁷ HRW citeert in 2022 in dit verband opnieuw de organisatie CEL Kosovo die het onderzoek naar dit soort haattaal inadequaats noemt.³⁵⁸

In juli 2021 hebben politie en parket een onderzoek geopend naar een incident waarbij een bekende LGBTI-persoon vernederd is op straat.³⁵⁹

³⁴⁸ ILGA, 15/02/2021, [url](#)

³⁴⁹ ILGA, 02/2022, [url](#)

³⁵⁰ BIRN, 07/05/2021, [url](#)

³⁵¹ USDoS, 30/03/2021, p.37, [url](#)

³⁵² HRW, 18/01/2018, [url](#)

³⁵³ Balkan Insight, 17/03/2022, [url](#)

³⁵⁴ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.46, [url](#)

³⁵⁵ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.47, [url](#)

³⁵⁶ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.49, [url](#)

³⁵⁷ HRW, 13/01/2021, [url](#)

³⁵⁸ HRW, 13/01/2022, [url](#)

³⁵⁹ BAMF, 10/05/2021, [url](#)

3.4. Journalisten, activisten en vrijheid van meningsuiting

De Kosovaarse Grondwet garandeert de vrijheid van vergadering en van vereniging alsook de vrijheid van meningsuiting en van pers.³⁶⁰ Freedom House stelt in 2020 dat het wettelijk kader rond de persvrijheid en rond de vrijheid van meningsuiting de hoogste beschermingsstandaarden garandeert, hoewel de implementering ervan nog maar weinig is opgeschoten.³⁶¹ Ook volgens de EC wordt de vrijheid van meningsuiting gegarandeerd door de Grondwet en andere wetgeving. Mediawetten zijn in lijn met de standaarden van de Raad van Europa en de jurisprudentie van het EHRM. De Wet op de bescherming van journalisten is vatbaar voor verbeteringen in verband met de bescherming van bronnen, aldus de EC. Er is ook een nieuwe Wet rond klokkenluiders die de bescherming van de bronnen van journalisten versterkt. Deze wet moet wel nog geïmplementeerd worden. Smaad en beledigingen vormen een inbreuk volgens het burgerlijk wetboek.³⁶²

Niettemin stellen de grote, algemene mensenrechtenrapporten al jarenlang dat journalisten te maken (kunnen) krijgen met allerhande vormen van druk, intimidatie en agressie:

Civil Rights Defenders (2019) ziet een degelijk wettelijk kader en een pluralistische en levendige omgeving voor de media, maar telt ook steeds meer bedreigingen en aanvallen tegen journalisten. Het valt volgens deze organisatie af te wachten of deze gevallen grondig onderzocht, vervolgd en veroordeeld zullen worden. De organisatie stelt ook dat de wetgeving rond smaad voor journalisten – ondanks een aantal wettelijke ontwikkelingen – een risico voor vervolging van journalisten door politici inhoudt.³⁶³

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2017) komt de intimidatie jegens journalisten van ambtenaren, politici en zakenmensen.³⁶⁴ Sommige journalisten doen hierdoor aan zelfcensuur.³⁶⁵ In 2020 schrijft deze bron dat de onafhankelijke media erg actief blijven maar dat er nog steeds berichten opduiken over allerhande personen en entiteiten (ambtenaren, religieuze groepen, misnoegde individuen, zakenmensen die banden hebben met de regering) die druk uitvoeren op journalisten, met zelfcensuur als gevolg.³⁶⁶ In 2021 schrijft deze bron hetzelfde en ze voegt er aan toe dat enkel zelfbedruipende media een echt onafhankelijke koers kunnen varen. Mediakanalen met minder middelen zijn genoodzaakt positieve berichtgeving te brengen in ruil voor financiële steun.³⁶⁷

De EC schrijft in 2018 dat het aantal (doods)bedreigingen en aanvallen tegen journalisten is toegenomen. De autoriteiten openen doorgaans wel een onderzoek, maar deze onderzoeken verlopen traag. In 2017 zijn er maar twee veroordelingen geweest voor dreigementen en aanvallen op journalisten.³⁶⁸

In 2019 stelt de EC dat gerechtelijke instellingen meer en meer bedreigingen en aanvallen op journalisten opvolgen en dat er een daling is van het aantal incidenten. Er is nu ook sprake van een systematischere aanpak en van coördinatie tussen politie, parket en rechtbanken.³⁶⁹ In het *Kosovo* 2021 Report* van de EC staat dat het land voordeel haalt uit een levendige en pluralistische media-omgeving. Toch maakt ook dit rapport melding van een aantal bezorgdheden: zelfcensuur in Noord-

³⁶⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

³⁶¹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

³⁶² EC, 06/10/2020, pp.31-32, [url](#)

³⁶³ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.46, [url](#)

³⁶⁴ USDoS, 03/03/2017, pp.15-17, [url](#)

³⁶⁵ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

³⁶⁶ USDoS, 11/03/2020, pp.12-13, [url](#)

³⁶⁷ USDoS, 30/03/2021, p.15, [url](#)

³⁶⁸ EC, 17/04/2018, p.23, [url](#)

³⁶⁹ EC, 29/05/2019, pp.25-26, [url](#)

Kosovo, lastercampagnes tegen journalisten en vertragingen bij verbeteringen aan de wetgeving. Niet alle bedreigingen worden aan de politie gemeld.³⁷⁰

Freedom House bestempelt Kosovo's *press freedom status* voor 2017 als "partly free".³⁷¹ Freedom House stelt in 2020 dat het wettelijk kader rond de persvrijheid de hoogste beschermingsstandaarden garandeert, hoewel de implementering ervan nog maar weinig is opgeschoten.³⁷² Er is eveneens sprake van druk en intimidatie op journalisten maar ook van een proactievare aanpak hiervan door de instellingen van de rechtsstaat waardoor de frequentie van de aanvallen gedaald is, aldus Freedom House.³⁷³ De organisatie verwijst in 2021 naar de diversiteit van het medialandschap maar ook naar een aantal zaken waarbij journalisten in 2020 fysiek zijn aangevallen omwille van hun berichtgeving. Journalisten riskeren hun veiligheid omdat individuen hen bedreigen en aanvallen. Freedom House noteert een stijging van 19 naar 24 gerapporteerde gevallen.³⁷⁴ Ook in 2022 haalt Freedom House aan dat regering en zakenwereld oneigenlijke druk uitoefenen op redacties en dat journalisten regelmatig met pesterijen, intimidatie en (in Noord-Kosovo) fysieke aanvallen worden geconfronteerd.³⁷⁵

Tussen januari en september 2018 heeft The Association of Journalists of Kosovo elf gevallen van bedreigingen en geweld tegen journalisten gerapporteerd. Op het moment van de rapportering van deze gevallen door HRW (2020) zijn er maar vier politionele onderzoeken aan de gang.³⁷⁶ HRW schrijft dat journalisten in 2020 opnieuw het doelwit zijn geweest van intimidaties en bedreigingen op sociale media en ook van fysieke aanvallen. Het onderzoek en de vervolging door de politie verlopen langzaam.³⁷⁷ Tussen januari en september 2021 telt HRW achttien gevallen van bedreigingen, intimidatie en geweld op journalisten. In negen gevallen is er een politieonderzoek bezig, maar onderzoek en vervolging verlopen langzaam.³⁷⁸

Amnesty International (AI) vermeldt in haar rapport over 2020 een aantal zaken waarbij hooggeplaatste politici journalisten voor de rechter hebben gedaagd voor smaad. Ook is er sprake van een journalist in Mitrovica wiens auto beschadigd is door geweschoten in oktober 2020.³⁷⁹ Ook milieuactivisten zijn in 2021 voor smaad aangeklaagd.³⁸⁰

Politici, burgermaatschappijactivisten en journalisten hebben een snel onderzoek geëist naar de zaak van de journalist wiens auto is beschoten. Volgens een artikel van Balkan Insight heeft premier Hoti zelfs verklaard dat deze zaak met prioriteit moet behandeld worden.³⁸¹

Volgens Freedom House (2022) kunnen politieke meningen in Kosovo vrij geuit worden en de organisatie spreekt ook van een kleine opening naar het bespreken van gevoelige onderwerpen (zoals etnische verhoudingen en LGBTI-onderwerpen).³⁸²

³⁷⁰ EC, 19/10/2021, pp.30-31, [url](#)

³⁷¹ Freedom House, 2017, [url](#)

³⁷² Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

³⁷³ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

³⁷⁴ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

³⁷⁵ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

³⁷⁶ HRW, 14/01/2020, [url](#)

³⁷⁷ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

³⁷⁸ HRW, 13/01/2022, [url](#)

³⁷⁹ AI, 07/04/2021, [url](#)

³⁸⁰ AI, 28/06/2021, [url](#)

³⁸¹ BIRN, 19/10/2020, [url](#)

³⁸² Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

3.5. Noord-Kosovo

De situatie in Noord-Kosovo wordt al sinds de onafhankelijk van Kosovo gekenmerkt door grote spanningen die op hun beurt de spanningen tussen Kosovo en Servië weerspiegelen. Het belangrijkste incident is de moord op Oliver Ivanovic, de leider van de Servische Kosovaren, die op 16 januari 2018 voor zijn kantoor in Noord-Mitrovica werd neergeschoten.³⁸³ Ivanovic, leider van het burgerinitiatief Freedom, Democracy, Justice was geëvolueerd van een hardline nationalist naar een gematigde politicus die pleitte voor een vreedzaam samenleven tussen beide gemeenschappen in Kosovo.³⁸⁴

Het onderzoek naar de daders van deze moord, dat aanvankelijk in handen is van openbare aanklagers in Mitrovica waar de moord plaatsvond, wordt in maart 2018 overgedragen aan de Speciale Aanklager van Kosovo in Pristina omwille van de "complexiteit" van de zaak. Eind oktober 2019 worden in Noord-Mitrovica enkele arrestaties verricht.³⁸⁵ Een maand later verklaart Albin Kurti (Vetëvendosje) dat de naam van de moordenaar bekend is. Hij noemt de naam niet maar verklaart dat Servië een zekere Milan Radoicic moet uitleveren. Deze is ondervoorzitter van de Srpska Lista en leeft ondergedoken in Servië.³⁸⁶

In februari 2021 gaat het proces over de moord op Oliver Ivanovic van start. Zes Serviërs die van betrokkenheid bij de moord beschuldigd worden, pleiten onschuldig³⁸⁷ In maart 2021 wordt het aanhoudingsbevel tegen Milan Radoicic in deze zaak opgeheven zonder dat het parket hiervoor duidelijke redenen gegeven.³⁸⁸ In juli 2021 heeft Srpska Lista Milan Radoicic herverkozen tot ondervoorzitter.³⁸⁹ In december 2021 blijkt dat Radoicic op een Amerikaanse zwarte lijst van betrokkenen bij de georganiseerde misdaad staat.³⁹⁰ Wanneer Radoicic in februari 2022 een poging doet om Kosovo binnen te rijden merkt hij dat hij op een lijst van gezochte personen staat waarop hij rechtsomkeer naar Servië maakt.³⁹¹

Behalve de moord op Ivanovic is doorheen de voorbije jaren ook voortdurend sprake van andere incidenten als gevolg van de interetnische spanningen:

HRW heeft tussen januari en augustus 2017 een reeks van interetnische spanningen (het werpen van stenen naar Servische bedevaarders, haatdragende graffiti, vernielen van gedenksteden) geregistreerd.³⁹² Volgens HRW (2019) zijn er in 2018 opnieuw zo'n incidenten voorgevallen. De Kosovaarse politie voert een onderzoek.³⁹³

Begin 2018 loopt een dispuut tussen de Servische gemeenschap in Noord-Kosovo en de Kosovaarse overheid over de elektriciteitsbevoorrading uit de hand waardoor het hele Europese elektriciteitsnet tijdelijk ontregeld geraakt.³⁹⁴

Op 26 maart 2018 arresteert Kosovo Marko Djuric, het hoofd van het zogenoemde Kosovo Kantoor van Servië in Mitrovica. Hij wordt onmiddellijk naar Servië uitgewezen waarbij een inbreuk op het Brussels Agreement (zie 1.2) wordt ingeroepen. De Servische president reageert furieus.³⁹⁵

³⁸³ Balkan Insight, 16/01/2018, [url](#)

³⁸⁴ BAMF, 08/02/2021, [url](#)

³⁸⁵ Prishtina Insight, 16/10/2019, [url](#)

³⁸⁶ IBNA, 18/11/2019, [url](#)

³⁸⁷ BAMF, 08/02/2021, [url](#)

³⁸⁸ Balkan Insight, 21/07/2021, [url](#)

³⁸⁹ Balkan Insight, 21/07/2021, [url](#)

³⁹⁰ Courrier des Balkans, 09/12/2021, [url](#)

³⁹¹ Balkan Insight, 04/02/2022, [url](#)

³⁹² HRW, 18/01/2018, [url](#)

³⁹³ HRW, 17/01/2019, [url](#)

³⁹⁴ Balkan Insight, 07/03/2018, [url](#)

³⁹⁵ Balkan Insight, 26/03/2018, [url](#)

Ook het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport over 2018 vermeldt een incident (een bestorming van een bijeenkomst) in Noord-Kosovo.³⁹⁶ Verder is in dit rapport sprake van veiligheidsincidenten (brandstichting, werpen van stenen, ...) gericht tegen Serviërs die uit het buitenland naar Kosovo terugkeren.³⁹⁷ Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) gaat de Servische regering intussen door met het opzetten van parallelle overheidsstructuren in de Servische gemeente van Kosovo (en in de gemeentes met Gorani).³⁹⁸ Volgens Freedom House (2022) zijn er berichten dat de Civilna Zastita (Servische veiligheidsdienst) illegaal blijft opereren.³⁹⁹

De secretaris-generaal van de VN stelt in zijn rapport over UNMIK van oktober 2020 dat het aantal beschadigingen van eigendommen van Serviërs in Kosovo tijdens de lockdownperiode gestegen is.⁴⁰⁰ Ook in het UNMIK-rapport van 2021 is opnieuw sprake van een stijging van incidenten (fysieke aanvallen, vernielingen, graffiti, nationalistische liederen, tegenhouden van pelgrims, beschadigingen van grafzerken, boycot van de rechtbanken door de Servische rechters). Een Servische vrouw heeft speciale politiebescherming gekregen na een reeks van bedreigingen en pesterijen.⁴⁰¹

Zowel in september als in oktober 2021 zijn er spanningen geweest over zowel het verbod op Servische nummerplaten op auto's die Kosovo binnenrijden⁴⁰² als over een antimokkeloperatie van de politie.⁴⁰³ Op 13 oktober 2021 is een Servische vrouw overleden door het traangas dat de Kosovo Special Police had afgevuurd.⁴⁰⁴

In februari 2022 duiken berichten op over veiligheidscamera's in de openbare ruimte die niet gecontroleerd worden door de Kosovaarse politie.⁴⁰⁵

Sinds het einde van de Kosovaarse oorlog weigeren de Serviërs in Kosovo hun elektriciteitsfacturen te betalen. De regering in Kosovo dekt voorlopig de kosten in afwachting van een structurele oplossing voor dit probleem.⁴⁰⁶ Anno 2021 blijven pogingen om deze kwestie op te lossen vruchteloos.⁴⁰⁷ In november 2021 dreigt de Kosovaarse energieleverancier KOSTT de gratis stroomvoorziening voor de Servische gemeentes te stoppen.⁴⁰⁸

Tegelijk houdt de Kosovaarse politieke klasse nog steeds het been stijf tegen een overeenkomst uit 2015 (zie 1.2.) in verband met de oprichting van een vereniging met verregaande, autonome bevoegdheden voor alle gemeentes met een meerderheid van Serviërs in Kosovo.⁴⁰⁹

De EC ziet de situatie in Noord-Kosovo in 2019 nog steeds als een uitdaging, niet alleen op het gebied van corruptie en georganiseerde misdaad (zie 1.3 en 1.4) maar ook op het vlak van vrijheid van meningsuiting (zie 3.4.).⁴¹⁰ Volgens een artikel in Le Courrier des Balkans controleert de Srpska Lista alle instellingen in Noord-Kosovo en is kritiek hierop niet mogelijk.⁴¹¹

³⁹⁶ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

³⁹⁷ USDoS, 30/03/2021, pp.33-34, [url](#)

³⁹⁸ USDoS, 30/03/2021, p.22, [url](#)

³⁹⁹ Freedom House, 24/02/2022, [url](#)

⁴⁰⁰ UNMIK, 01/10/2020, p.4, [url](#)

⁴⁰¹ UNMIK, 08/10/2021, pp.3,5, [url](#); Balkan Insight, 30/12/2021, [url](#)

⁴⁰² Le Courrier des Balkans, 30/09/2021, [url](#); HRW, 13/01/2022, [url](#)

⁴⁰³ Balkan Insight, 13/10/2021, [url](#); Le Courrier des Balkans, 14/10/2021, [url](#)

⁴⁰⁴ The Pavlovic Today, 10/10/2021, [url](#)

⁴⁰⁵ Balkan Insight, 15/02/2015, [url](#)

⁴⁰⁶ Balkan Insight, 06/05/2021, [url](#)

⁴⁰⁷ UNMIK, 08/10/2021, p.5, [url](#)

⁴⁰⁸ Balkan Insight, 23/11/2021, [url](#)

⁴⁰⁹ Balkan Insight, 10/02/2022, [url](#); Exit News, 04/02/2022, [url](#)

⁴¹⁰ EC, 19/10/2021, p.4, [url](#)

⁴¹¹ Le Courrier des Balkans, 05/01/2022, [url](#)

3.6. Moslimextremisme

Volgens Freedom House (2022) zijn de interreligieuze relaties in Kosovo (algemeen gesproken) vreedzaam.⁴¹² Ook volgens een studieproject rond gewelddadig extremisme in de Balkan (Preventing Violent Extremism in the Balkans, Prevex) uit 2021 hebben radicale en extreme vormen van islam historisch nooit ingang gevonden in Kosovo en werden ze ten tijde van het uiteenvallen van Joegoslavië en de conflictjaren ook afgewezen door de militaire en politieke structuren van het Kosovo Liberation Army (KLA). Maar in de context van de moeilijke socio-economische situatie na het conflict en van de groeiende invloed van kapitaalcrachtige instellingen, groepen en individuen uit de Golfstaten heeft Kosovo een opkomst van geradicaliseerde moslims en ook gewelddadig extremisme meegemaakt. Kosovo is, samen met Bosnië-Herzegovina en Noord-Macedonië, zelfs het land met de meeste *foreign terrorist fighters* (FTF's) in Europa.⁴¹³

In 2014 zijn ongeveer 135 FTF's uit Syrië naar Kosovo teruggekeerd. In dat jaar heeft de Kosovaarse politie ook een plan tot staatsgreep van een radicale moslimgroepering verijdeld. Volgens het Prevex-rapport zijn vervolgens ook nog een aantal andere geplande aanslagen in Kosovo verijdeld. In verband met de aanwezigheid van de politieke islam in Kosovo verwijst het Prevex-rapport ook naar de politieke moslimpartij FJALA, die anno 2014 twee leden had in de regering, en naar radicale imams die toen in Kosovo actief waren buiten de jurisdictie van de organisatie van de Islamitische Gemeenschap. Het rapport heeft het in het bijzonder over twee radicale imams die veel invloed hadden in bepaalde moskeeën (en in private huizen): Bedri Robaj (in de Termokosmoskee in Pristina) en Zeqirja Qasimi. De geldschietster van de Termokosmoskee, Fatos Rizvanolli, en Qasimi zijn in 2014 gearresteerd en tot lange celstraffen veroordeeld. Sinds 2014 hebben de autoriteiten het aantal gerechtelijke onderzoeken naar en arrestaties van geradicaliseerde personen opgedreven.⁴¹⁴

Ook een artikel in World Bulletin stelt dat in 2014 verschillende illegale moskeeën gesloten zijn en dat een aantal imams (waaronder Bedri Robaj) gearresteerd zijn op beschuldiging van rekrutering van Syriëstrijders en het aanzetten tot etnische, raciale en religieuze haat.⁴¹⁵

In 2014 hebben de autoriteiten ook zestien ngo's opgedoekt op verdenking van banden met extremistische netwerken en rekrutering van FTF's (onder het mom van humanitaire hulpverlening). Daarnaast heeft de regering een Division for Prevention and Reintegration of Radicalized Persons (DPRRI) opgericht met de bedoeling aan deradicalisering te werken op het niveau van de lokale gemeenschappen.⁴¹⁶

In september 2015 heeft de regering een National Countering Violent Extremism (CVE) Strategy (2015-2020) en bijbehorend actieplan aangenomen. Sommige onderdelen van de strategie zijn erop gericht om op het lokale niveau mechanismes te ontwikkelen waarbij lokale religieuze leiders, psychologen en politieagenten informatie aan elkaar doorgeven en als de relevante actoren moeten instaan voor deradicalisering. Maar, de regering heeft toen geen middelen voorzien voor de implementering van de CVE-strategie en het bijhorende actieplan waardoor deze afhankelijk werden van buitenlandse sponsors (o.a. IOM, Hedayah, OVSE, UNDP, USAID, of buitenlandse ambassades). Ook in de gevangenissen zijn toen deradicaliseringsprogramma's van start gegaan.⁴¹⁷

---

⁴¹² Freedom House, 24/02/2022, p.30, [url](#)

⁴¹³ Prevex, 31/12/2021, pp.17-18, [url](#)

⁴¹⁴ Prevex, 31/12/2021, pp.26-28, [url](#)

⁴¹⁵ World Bulletin, 18/10/2014, [url](#); Ocnal, 08/2014, [url](#)

⁴¹⁶ Kosovar Centre for Security Studies and the Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, 03/2022, pp.7-8, [url](#)

⁴¹⁷ ATRC, 12/2018, pp.15-17, [url](#)

In 2016 blijkt dat een aantal van de in 2014 gearresteerde imams (waaronder Bedri Robaj) in Kosovo nog steeds actief zijn en invloed hebben.⁴¹⁸ In 2017 wacht Robaj nog steeds op zijn proces voor het aanzetten tot terrorisme. Hij werd in dat jaar, in afwachting van zijn proces, niet onderworpen aan veiligheidsmaatregelen, aldus een artikel van Resonant Voices Initiative.⁴¹⁹ In 2018 bekomen een aantal imams (waaronder Robaj) uiteindelijk de vrijspraak wegens gebrek aan bewijsmateriaal.⁴²⁰

Volgens het jaarlijkse USDoS-rapport over terrorisme werkt de Kosovaarse regering in 2020 aan een nieuwe gecombineerde strategie en actieplan (tot 2025) tegen terrorisme en tegen gewelddadig extremisme. Volgens USDoS beschikt Kosovo reeds over een goed ontwikkeld wettelijk kader om personen te vervolgen die ervan verdacht worden terroristische activiteiten te steunen of te begaan. Maar er rijzen ook vragen over de veiligheid op lange termijn wegens de korte straffen, vervroegde vrijlatingen en het gebrek aan controles na vrijlating. USDoS maakt in haar rapport gewag van een arrestatie van een man die doodsbedreigingen had geuit tegen de Franse ambassadeur en van twee veroordelingen van moslims omwille van het aanzetten tot en/of deelname aan terrorisme.⁴²¹

Ook in 2021 heeft het parket nog iemand aangeklaagd omwille van zijn deelname aan een extremistische groep in Syrië.⁴²²

In april 2019 heeft Kosovo een tweede golf van 110 terugkeerders (10 mannen, 32 vrouwen en 74 kinderen) uit Syrië georganiseerd en in juli 2021 zijn nog eens 11 Syriëstrijders gerepatriëerd. Nog steeds volgens het Prevex-rapport (2022) wordt Kosovo geprezen omwille van de deradicalisering en herintegratie van Syriëstrijders. De onmiddellijke dreiging van de teruggekeerde Syriëstrijders is intussen verdwenen maar er gaat wel nog een latente dreiging uit van het moslimfundamentalisme van gedetineerde FTF's en predikers.⁴²³

Volgens een artikel in Balkan Insight (2021) is er ook sprake van een arrestatie van een groepje dat een gevaar vormde voor de constitutionele orde in Kosovo en van waarschuwingen voor een mogelijke aanval van een geradicaliseerde *lone wolf*. In dit artikel wordt een researcher (Gezim Visoka) geciteerd die stelt dat de Kosovaarse strategie tegen religieus extremisme nog zal moeten evolueren om de nodige impact te hebben.⁴²⁴

De Bertelsmann Foundation maakt in 2022 eveneens melding van radicale moslimgroeperingen die doodsbedreigingen hebben geuit aan het adres van journalisten die over het onderwerp hadden geschreven.⁴²⁵

⁴¹⁸ Phantis, 23/10/2016, [url](#)

⁴¹⁹ Resonant Voices Initiative, 10/07/2017, [url](#)

⁴²⁰ Kossev, 22/11/2018, [url](#)

⁴²¹ USDoS, 2021, [url](#)

⁴²² ABC News, 03/12/2021, [url](#)

⁴²³ Prevex, 31/12/2021, pp.17-18, [url](#)

⁴²⁴ BIRN, 14/12/2021, [url](#)

⁴²⁵ BTI, 23/02/2022, p.11, [url](#)

Samenvatting

Kosovo is sinds de onafhankelijkheidsverklaring van 17 februari 2008 een soevereine republiek met een parlementaire democratie. Het parlement wordt er verkozen op basis van regelmatige, vrije en eerlijke verkiezingen met een geheime stembusgang gebaseerd op algemeen enkelvoudig stemrecht.

In de specifieke context van een land in een post-conflictsituatie garandeert de Grondwet expliciet de bescherming van de minderheden en biedt ze ook verregaande mogelijkheden voor hun deelname aan het politieke leven.

Het zogenoemde Brussels Agreement van 19 april 2013, dat een stelselmatige normalisering van de relaties met Servië voorziet, is cruciaal voor Kosovo. Het akkoord zorgt voorlopig wel voor een grote polarisering in de binnenlandse politiek tussen politici die de normalisering van de relaties met Servië al dan niet genegen zijn. De politieke omstandigheden worden dan ook gekenmerkt door instabiliteit, aanhoudende crisis, dysfuncties en voortdurende regeringswissels. Momenteel regeert voor het eerst in de geschiedenis van het land een partij die niet behoort tot de oude elite en de *mainstream* politiek. Het gaat over Vetëvendosje, een partij die gegroeid is uit een burgermaatschappijbeweging tegen corruptie en georganiseerde misdaad. Vetëvendosje is verkozen met een sterk mandaat van 48 %. Waarnemers beschouwen deze *power shift* als de laatste hoop van de bevolking in de politiek.

Verschillende, gezaghebbende bronnen brengen de staat van de democratie in Kosovo (net als in de andere landen van de westelijke Balkan) in verband met het begrip *state capture*. Het gaat over een sterke verwevenheid tussen politie en economische elites waarbij ook corruptie en georganiseerde misdaad een fundamentele rol spelen. Het fenomeen gaat veel verder dan kleinschalige corruptie. Het gaat over een systematisch misbruik van overheidsmiddelen. Cliëntelisme speelt volgens deze bronnen een vitale rol bij *state capture*. Cliëntelistische netwerken, diep verankerd in alle geledingen van de maatschappij, vormen de machtsbasis voor de politieke elites en maken het democratische principe van de *checks and balances* onmogelijk. Het gevolg van *state capture* is dat de politiek op alle niveaus uitgebreid tussenkomt bij het gerecht, de overheidsadministraties en de media. Het fenomeen geeft aanleiding tot een gevoel van straffeloosheid en ongelijkheid in de samenleving.

Kosovo probeert niettemin voortdurend de strijd aan te binden tegen de alomtegenwoordige corruptie en de georganiseerde misdaad. Er zijn instellingen, gespecialiseerde gerechtelijke instanties, wettelijke mechanismes en voortdurende initiatieven. Sinds 2020 zijn er ook een aantal samenwerkingsverbanden met Europol in voege. Momenteel richten de autoriteiten zich eerder op kleinschalige corruptie en nog niet op gevallen van highlevelcorruptie. Regelmatig zijn er arrestaties en veroordelingen in de context van georganiseerde misdaad.

De universele mensenrechten en de fundamentele vrijheden zijn stevig verankerd in de Kosovaarse Grondwet. Ook internationale mensenrechtenverdragen gelden rechtsreeks in Kosovo en hebben steeds voorrang. Tevens voorziet de Grondwet in bescherming tegen alle vormen van discriminatie. De antidiscriminatiewetgeving is volledig in lijn met de Europese en internationale standaarden.

De Kosovaarse overheid respecteert over het algemeen haar eigen wetgeving in verband met de mensen- en grondrechten en in verband met antidiscriminatie. Toch zijn er ook nog uitdagingen en problemen vast te stellen bij de implementering van een aantal aspecten van deze wetgeving. In de praktijk kunnen minderheden zich niet altijd op hun rechten beroepen. De pers en de burgermaatschappij hebben regelmatig te maken met restricties en intimidaties. (Haat)misdrijven tegen etnische en gemarginaliseerde gemeenschappen komen nog steeds voor. Gevallen van discriminatie tegen minderheden worden slechts zelden vervolgd. Het gerecht toont zich soms partijdig bij de beoordeling van misdrijven tegen minderheden, ook al garandeert de Grondwet gerechtelijke onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

De KP is intussen uitgegroeid tot een goed uitgerust en vertrouwd instituut. Het is multi-etnisch samengesteld en toegankelijk voor iedereen. De KP hecht veel belang aan haar lokale verankering en

verwevenheid met de samenleving. Ze wordt ook nog steeds bijgestaan door EULEX en KFOR. Eventuele gevallen van wangedrag en passiviteit door individuele agenten kunnen worden gemeld bij het PIK en de OIK. Jaarlijks worden agenten aangeklaagd en vervolgd.

De gangbare rechten van een moderne rechtstaat met betrekking tot de gerechtelijke procedures zijn formeel verworven en worden algemeen gerespecteerd. In Noord-Kosovo zijn Servische rechters geïntegreerd in het gerechtelijke apparaat. Wie geconfronteerd wordt met inbreuken tegen de mensenrechten beschikt over alle rechtsmiddelen en beroepsmogelijkheden binnen de gewone rechtsgang. Kosteloze rechtsbijstand is een grondwettelijk gegarandeerd mensenrecht. Toch moet het gerecht ook opboksen tegen politieke tussenkomsten, een gebrek aan gekwalificeerde rechters en een tekort aan middelen.

Er zijn in Kosovo negen lokale kantoren van de Ombudsdienst waar burgers terecht kunnen met eventuele klachten over mensenrechtenschendingen of ambtsmisbruik. Deze dienst kan ook telefonisch, per post en per e-mail bereikt worden.

De overheid heeft in de voorbije decennia wetgeving, actieplannen en strategieën ontwikkeld om een aantal specifieke situaties aan te pakken zoals discriminatie van Roma, huiselijk geweld, discriminatie en haatmisdrijven tegen LGBTI, moslimextremisme of aanvallen op journalisten en activisten.

In het licht van de lacunes en tekortkomingen van de autoriteiten wijzen de bronnen op het belang van de burgermaatschappij die vrij en robuust aanwezig is in Kosovo. Er zijn talloze ngo's die eventuele gebreken bij de autoriteiten monitoren. Verder kunnen deze ngo's ook eventuele slachtoffers van mensenrechtenschendingen bijstaan wanneer ze de bescherming van de veiligheidsdiensten en het gerecht nodig hebben.

Bibliografie

Geschreven en audiovisuele bronnen

- ABC News, 03/12/2021, *Kosovo man charged with joining extremist group in Syria*
https://abcnews.go.com/International/wireStory/kosovo-man-charged-joining-extremist-group-syria-81537680?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Advocacy Training and Resource Centre (ATRC), *With Participatory Democracy for a Kosovo without Radicalization*, 12/2018, https://resilient-community.org/wp-content/uploads/2019/05/Website_Baseline-Study_Resilient-Community_ATRC.pdf [geraadpleegd op 08/04/2022]
- Amnesty International (AI), *Amnesty International Report 2020/21; The State of the World's Human Rights; Kosovo 2020*, 07/04/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2048706.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Amnesty International (AI), *Kosovo: Defamation lawsuits seeking to silence environmental activists must be withdrawn*, 28/06/2021, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/06/kosovo-defamation-lawsuits-seeking-to-silence-environmental-activists-must-be-withdrawn/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]
- B92, *KFOR Secret Plan Revealed*, 22/12/2021, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2021&mm=12&dd=22&nav_id=112594 [geraadpleegd op 30/03/2022]
- B92, *Kosovo dialogue: Technical talks in Brussels*, 04/09/2014, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2014&mm=09&dd=04&nav_id=91499 [geraadpleegd op 10/07/2018]
- B92, *Kurti: Community of Serbian municipalities? No way*, 17/06/2021, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2021&mm=06&dd=17&nav_id=111034&utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 08/09/2021]
- B92, *Parliament of the so-called Kosovo has declared a state of emergency*, 29/12/2021, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2021&mm=12&dd=29&nav_id=112653 [geraadpleegd op 30/03/2022]
- B92, *State of emergency in Kosovo*, 29/12/2021, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2021&mm=12&dd=29&nav_id=112653, [geraadpleegd op 30/03/2022]
- B92, *Thaci takes part in first gay parade in Pristina*, 17/05/2016, https://www.b92.net/enq/news/politics.php?yyyy=2016&mm=05&dd=17&nav_id=98033 [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Balkan Insight, *"Like a Storm": Deportations Stun Turks in Kosovo*, 20/04/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/like-a-storm-deportations-stun-turks-in-kosovo-04-20-2018> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Balkan Insight, *BIRN Fact-Check: What Progress Has the Kosovo-Serbia Dialogue Made?*, 21/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/21/birn-fact-check-what-progress-has-the-kosovo-serbia-dialogue-made/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Concern over uncontrolled security cameras in Serb dominated North Kosovo*, 15/02/2015, <https://balkaninsight.com/2022/02/15/concern-over-uncontrolled-security-cameras-in-serb-dominated-north-kosovo/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Defeated Rivals congratulate Vetevendosje on Victory in Kosovo Election*, 15/02/2021, <https://balkaninsight.com/2021/02/15/defeated-rivals-congratulate-vetevendosje-on-victory-in-kosovo-election/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

- Balkan Insight, *Delete profile: online abuse of Kosovo women costing democracy*, 25/08/2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/25/delete-profile-online-abuse-of-kosovo-women-costing-democracy> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Era of Supervised Independence Ends in Kosovo*, 11/09/2012, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-supervision-lifted> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Balkan Insight, *Kosovo activists protest after MPs vote against same sex unions*, 17/03/2022, <https://balkaninsight.com/2022/03/17/kosovo-activists-protest-after-mps-vote-against-same-sex-unions/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Kosovo Activists request maximum sentencing in latest femicide*, 06/01/2022, <https://balkaninsight.com/2022/01/06/kosovo-activists-request-maximum-sentencing-in-latest-femicide/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Kosovo Bar that refused to serve minorities condemned*, 22/11/2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/22/kosovo-bar-that-refused-to-serve-minorities-condemned/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Kosovo Braces for Escalation in Political Crisis*, 09/01/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-braces-for-escalation-in-political-crisis-01-07-2016> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Balkan Insight, *Kosovo Election Winner Vetevendosje Seeks Coalition Partner*, 07/10/2019, <https://balkaninsight.com/2019/10/07/kosovo-election-winner-vetevendosje-seeks-coalition-partner/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Balkan Insight, *Kosovo ex Pm Albin Kurti barred from running election*, 26/01/2021, <https://balkaninsight.com/2021/01/26/kosovo-ex-pm-albin-kurti-barred-from-running-in-election/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Kosovo Government's Legality Questioned after PM's Resignation*, 26/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/26/kosovo-governments-legality-questioned-after-pms-resignation/> [geraadpleegd op 04/08/2020]
- Balkan Insight, *Kosovo Hails Receipt of Own Telephone Code*, 15/12/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/383-kosovo-s-dial-code-12-15-2016> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Balkan Insight, *Kosovo Judges sexist language un rape trial draws outrage*, 06/12/2021, <https://balkaninsight.com/2021/12/06/kosovo-judges-sexist-language-in-rape-trial-draws-outrage/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Kosovo Kurti gives signs of softening on Serb association*, 10/02/2022, <https://balkaninsight.com/2022/02/10/kosovos-kurti-gives-signs-of-softening-on-serb-association/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Insight, *Kosovo Mayor Sentenced Over Conflict of Interest*, 14/06/2021, <https://balkaninsight.com/2021/06/14/kosovo-mayor-sentenced-over-conflict-of-interest/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Kosovo MPs to Vote on New Govt Led by Avdullah Hoti*, 02/06/2020, <https://balkaninsight.com/2020/06/02/kosovo-mps-to-vote-on-new-govt-led-by-avdullah-hoti/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Balkan Insight, *Kosovo Parliament elects Albin Kurti as Prime Minister*, 22/03/2021, <https://balkaninsight.com/2021/03/22/kosovo-parliament-elects-albin-kurti-as-prime-minister/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Kosovo Pledges to Solve Electricity Billing Problem in Serb North*, 06/05/2021, <https://balkaninsight.com/2021/05/06/kosovo-pledges-to-solve-electricity-billing-problem-in-serb-north/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Insight, *Kosovo Serb Party Re-Elects 'North Kosovo's Real Ruler' Radoicic as VP*, 21/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/21/kosovo-serb-party-re-elects-north-kosovos-real-ruler-radoicic-as-vp/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Balkan Insight, *Kosovo Suspends Judge Filmed Acting Illegally by BIRN*, 28/01/2022, <https://balkaninsight.com/2022/01/28/kosovo-suspends-judge-filmed-acting-illegally-by-birn/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Insight, *Kosovo to end free energy supplies to Serb majority municipalities*, 23/11/2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/23/kosovo-to-end-free-energy-supplies-to-serb-majority-municipalities/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Insight, *Kosovo, Serbia, CSOs Urge Govts to Break Dialogue Stalemate*, 10/12/2021, <https://balkaninsight.com/2021/12/10/kosovo-serbia-csos-urge-govts-to-break-dialogue-stalemate/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Insight, *Kosovo's Haradinaj Refuses to Answer War Prosecutors' Questions*, 24/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/24/kosovos-haradinaj-refuses-to-answer-war-prosecutors-questions/> [geraadpleegd op 04/08/2020]

Balkan Insight, *Kosovo-Serbia Feud Accused of Damaging Europe's Clocks*, 07/03/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbia-energy-dispute-disturb-electric-clocks-03-06-2018> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Balkan Insight, *Lawmakers Trigger Yet Another Early Election in Kosovo*, 22/08/2019, <https://balkaninsight.com/2019/08/22/lawmakers-trigger-yet-another-early-election-in-kosovo/> [geraadpleegd op 04/08/2020]

Balkan Insight, *LIVE: Kosovo Serb Leader Ivanovic Shot Dead in Mitrovica*, 16/01/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serb-leader-killed-in-north-kosovo-01-16-2018> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Balkan Insight, *Montenegro Rules out Changes to Kosovo Border Agreement*, 23/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/23/montenegro-rules-out-changes-to-kosovo-border-agreement/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Balkan Insight, *Not wanted graduates remain jobless in Kosovo*, 25/01/2022, <https://balkaninsight.com/2022/01/25/not-wanted-roma-graduates-remain-jobless-in-kosovo/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Insight, *OSCE condemns desecration of Serb Gravestones in Kosovo*, 30/12/2021, https://balkaninsight.com/2021/12/30/osce-condemns-desecration-of-serb-gravestones-in-kosovo/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Insight, *Transgender Man Challenges Kosovo to Accept His Identity*, 25/06/2018, <https://balkaninsight.com/2018/06/25/kosovo-s-transgender-challenge-06-08-2018/> [geraadpleegd op 04/08/2020]

Balkan Insight, *Violence in North Kosovo Draws Conflicting Reactions*, 13/10/2021, <https://balkaninsight.com/2021/10/13/violence-in-north-kosovo-draws-conflicting-reactions/> [geraadpleegd op 20/10/2021]

Balkan Insight, *Vucic Defends Serb Official Expelled From Kosovo*, 26/03/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-president-denies-state-official-violated-agreement-03-26-2018> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Balkan Insight, *Wanted Kosovo Serb Businessman Escapes Arrest on Border*, 04/02/2022, <https://balkaninsight.com/2022/02/04/wanted-kosovo-serb-businessman-escapes-arrest-on-border/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *For Some Abused LGBT Kosovars, Albania is Their Only Shelter*, 07/05/2021, <https://balkaninsight.com/2021/05/07/for-some-abused-lgbt-kosovars-albania-is-their-only-shelter/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *In Kosovo, New Political Generation Sweep Old Guard Aside*, 15/06/2021, <https://balkaninsight.com/2021/06/15/in-kosovo-new-political-generation-sweep-old-guard-aside/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

- Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Kosovo Leaders Condemn Gun Attack on Journalist's Car*, 19/10/2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/19/kosovo-leaders-condemn-gun-attack-on-journalists-car/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Kosovo Pride Parade Hears Calls for Freedom, Equality*, 01/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/01/kosovo-pride-parade-hears-calls-for-freedom-equality/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Online Intimidation, Controlling the Narrative in the Balkans*, 12/2021, <https://balkaninsight.com/wp-content/uploads/2021/12/ONLINE-INTIMIDATION-CONTROLLING-THE-NARRATIVE-IN-THE-BALKANS.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Kosovo Urged to Keep up its Guard against Radicalisation*, 14/12/2021, <https://balkaninsight.com/2021/12/14/kosovo-urged-to-keep-up-its-guard-against-radicalisation/> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- BBC News, *Kosovo opposition protests turn violent in Pristina*, 09/01/2016, <https://www.bbc.com/news/world-europe-35271907> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- BBC News, *Kosovo police officers arrested in crackdown on illegal casinos*, 19/09/2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-54219185> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies, 01/2021, <http://radar.bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/03/Untangling-Kosovo-Challenges-in-Fighting-Organized-Crime-ENG.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Bertelsmann Stiftung (BTI), 2020, https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2020_RKS.pdf [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Bertelsmann Foundation (BTI), *BTI 2022 Country Report*, 23/02/2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2069803/country_report_2022_RKS.pdf [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Briefing Notes*, 08/02/2021, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Behoerde/Informationszentrum/BriefingNotes/2021/briefingnotes-kw06-2021.pdf?__blob=publicationFile&v=3 [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Briefing Notes*, 10/05/2021, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Behoerde/Informationszentrum/BriefingNotes/2021/briefingnotes-kw19-2021.pdf?__blob=publicationFile&v=2 [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Civil Rights Defenders, 27/11/2015, <https://crd.org/wp-content/uploads/2018/12/Pristina-Declaration.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Civil Rights Defenders, *Human Rights Defenders in the Western Balkans*, 12/2019, https://crd.org/wp-content/uploads/2020/06/200611_HRD-REPORTS-ALL_ENGa_Web_Redused.pdf [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Clingendael Institute, *The destructive effects of state Policy Brief capture in the Western Balkans EU enlargement undermined*, 20/09/2020, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-09/Policy_brief_Undermining_EU_enlargement_Western_Balkans_September_2020.pdf [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Council of Europe (CoE), *Memorandum following the Commissioner's mission to Kosovo* from 5 to 9 February 2017*, 10/04/2017, https://www.ecoi.net/en/file/local/1397608/1226_1491980150_commdh-2017-9-en.pdf [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Council of Europe (CoE), *2020 News Council of Europe anti-torture Committee visits Kosovo**, 20/10/2020, <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-visits-kosovo-> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Council of Europe (CoE), *Report to the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) on the visit to Kosovo* carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 6 to 16 October 2020*, 23/09/2021, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2061059/2021-23-inf-eng.docx.pdf>, [geraadpleegd op 30/03/2022]

Council of Europe (CoE), *Romacted Phase II*, 01/2021, <https://www.coe.int/en/web/ankara/regional-projects-covering-turkey> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Council of Europe (CoE), *About ROMACTED Programme*, s.d., <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/about-the-project> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Council of Europe (CoE), *Workshop on Participatory Strategic Planning organised in Kosovo**, 26/11/2021, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/-/workshop-on-participatory-strategic-planning-organised-in-kosovo-> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Council of the European Union, *Council conclusions on enlargement and stabilisation and association process*, 15/12/2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15356-2015-INIT/en/pdf> [geraadpleegd op 09/01/2017]

Council of the European Union, *EULEX Kosovo: new role for the EU rule of law mission*, 08/06/2018, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eulex-kosovo-new-role-for-the-eu-rule-of-law-mission/> [geraadpleegd op 04/08/2020]

Council of the European Union, *Stabilisation and association agreement between the European Union and the European atomic energy community, of the one part, and Kosovo*, of the other part*, 02/10/2015, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150430_saa.pdf [geraadpleegd op 10/07/2018]

Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey (ERA), *New Criminal Code in Kosovo strengthens Protections for LGBTI Persons*, 22/07/2019, <https://www.lgbti-era.org/news/new-criminal-code-kosovo-strengthens-protections-lgbti-persons> [geraadpleegd op 30/03/2022]

EULEX Kosovo, *Compact Progress Report*, 26/09/2017, <http://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/CPR-2017.pdf> [geraadpleegd op 10/07/2018]

EULEX Kosovo, *EULEX concluded the handover process of case files to Kosovo authorities*, 14/01/2019, <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,916> [geraadpleegd op 04/08/2020]

EULEX Kosovo, *Operations Support*, s.d., <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,59> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Euractiv, *15 countries, and counting, revoke recognition of Kosovo, Serbia says*, 27/08/2019, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/15-countries-and-counting-revoke-recognition-of-kosovo-serbia-says/> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Euractiv, *Annulment of Kosovo tariffs on Serbian, Bosnian imports causes new dispute*, 01/04/2020, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/annulment-of-kosovo-tariffs-on-serbian-bosnian-imports-causes-new-dispute/> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Euronews, *Kosovo's Acting PM demands urgent measures against police officers who abuse power*, 01/02/2021, <https://euronews.al/en/kosovo/2021/02/01/kosovo-s-acting-pm-demands-urgent-measures-against-police-officers-who-abuse-power> [geraadpleegd op 08/09/2021]

European Western Balkans (EWB), *Eulex mission Kosovo to change role*, 08/06/2018, https://europeanwesternbalkans.com/2018/06/08/eulex-mission-kosovo-change-role/?utm_source=divr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 10/07/2018]

European Asylum Support Office (EASO), *EASO Country Origin of Information Report Kosovo Country Focus*, 15/11/2016, <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/EASO%20COI%20report%20Kosovo%20%20final%20final%2015Nov%202016.pdf> [geraadpleegd op 10/07/2018]

European Commission (EC), *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, 06/02/2018, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf [geraadpleegd op 30/03/2022]

European Commission (EC), *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT-Kosovo* 2019 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy*,

- 29/05/2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-kosovo-report.pdf> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Commission (EC), *Key findings of the 2019 Report on Kosovo*, 29/05/2019, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/COUNTRY_19_2776 [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Commission (EC), *Kosovo* 2016 Report*, 09/11/2016, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_kosovo.pdf, [geraadpleegd op 10/07/2018]
- European Commission (EC), *Kosovo* 2018 Report*, 17/04/2018, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-kosovo-report.pdf>
- European Commission (EC), *Kosovo* 2020 Report*, 06/10/2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf [geraadpleegd op 23/10/2020]
- European Commission (EC), *Kosovo* 2021 Report*, 19/10/2021, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/Kosovo%202021%20report.PDF>, [geraadpleegd op 30/03/2022]
- European Commission (EC), *Kosovo* Progress Report 2015*, 10/11/2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_kosovo.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]
- European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI), *Ombudsperson Institution of Kosovo**, 07/2021, <https://ennhri.org/wp-content/uploads/2021/07/Kosovo.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- European Parliament (EP), *Fact sheets on the European Union*, 12/2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Parliament (EP), *Serbia-Kosovo relations Confrontation or normalisation?*, 02/2019, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI\(2019\)635512_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI(2019)635512_EN.pdf) [geraadpleegd op 04/08/2020]
- European Union (EU) Election Observation Mission, *Final Report on the 11 June 2017 legislative elections in Kosovo 2017*, 12/09/2017, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/31949/final-report-11-june-2017-legislative-elections-kosovo_en [geraadpleegd op 10/07/2018]
- European Union (EU) Office in Kosovo, *EU starts the Stabilisation and Association Agreement negotiations with Kosovo*, 28/10/2013, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/press_corner/all_news/news/2013/20131028_01_en.htm [geraadpleegd op 09/01/2017]
- European Union (EU), *Election Observation Mission KOSOVO 2019 Final Report*, 06/10/2019, https://www.ecoi.net/en/file/local/2024495/Kosovo_early-legislative-elections_6-October-2019_final-report.pdf [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Western Balkans (EWB), *EULEX mandate in Kosovo extended for another year*, 13/07/2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/07/13/eulex-mandate-in-kosovo-extended-for-another-year/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Western Balkans (EWB), *European Court of Auditors: EU support for rule of law in Western Balkans ineffective*, 11/01/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/01/11/european-court-of-auditors-eu-support-for-rule-of-law-in-western-balkans-ineffective/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- European Western Balkans (EWB), *European Parliament resolution on the 2015 Report on Kosovo*, 06/02/2016, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/31949/final-report-11-june-2017-legislative-elections-kosovo_en [geraadpleegd op 10/07/2018]
- European Western Balkans (EWB), *Kosovo: a hasty rotation of power*, 07/07/2020, https://europeanwesternbalkans.com/2020/07/07/kosovo-a-hasty-rotation-of-power/?utm_source=dvtr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 03/08/2020]
- European Western Balkans (EWB), *Kurti: Decision of the Kosovo Constitutional Court is unacceptable*, 29/05/2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/05/29/kurti-decision-of-the-kosovo-constitutional-court-is-unacceptable/> [geraadpleegd op 03/08/2020]

European Western Balkans (EWB), *Non-Papers and the elephant in the room: Rule of law in the Western Balkans*, 23/07/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/23/non-papers-and-the-elephant-in-the-room-rule-of-law-in-the-western-balkans/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

European Western Balkans (EWB), *Second Vučić-Kurti meeting ends with no agreements*, 19/07/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/19/second-vucic-kurti-meeting-ends-without-any-agreement/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

European Western Balkans (EWB), *Transparency International 2021 CPI: Progress, stagnation and backsliding in the Western Balkan countries*, 27/01/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/01/27/transparency-international-2021-cpi-progress-stagnation-and-backsliding-in-the-western-balkan-countries/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

European Western Balkans (EWB), *Transparency International: Corruption is on the rise in the Western Balkans*, 04/02/2021, https://europeanwesternbalkans.com/2021/02/04/transparency-international-corruption-is-on-the-rise-in-the-western-balkans/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 08/09/2021]

European Western Balkans (EWB), *Vokrri: Cooperation between Kosovo's institutions and the international community is crucial for dealing with corruption*, 15/10/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/10/15/ewb-interview-vokrri-cooperation-between-kosovos-institutions-and-the-international-community-is-crucial-for-dealing-with-corruption/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

European Western Balkans (EWB), *Western Balkan countries successfully adopt anti-corruption laws, do not implement them effectively*, 06/05/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/05/06/western-balkan-countries-successfully-adopt-anti-corruption-laws-do-not-implement-them-effectively/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Exit News, *Comment the hypocrisy of Serb municipality associations while the Presevo Valley is ethnically cleansed*, 04/02/2022, <https://exit.al/en/2022/02/04/comment-the-hypocrisy-of-serb-municipality-associations-while-the-presevo-valley-is-ethnically-cleansed/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Exit News, *Kosovo Citizens to Protest Daily Blackouts and Energy Crisis*, 27/12/2021, https://exit.al/en/2021/12/27/kosovo-citizens-to-protest-daily-blackouts-and-energy-crisis/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]

Exit News, *Kosovo Will Proceed with Judicial Vetting Says Minister of Justice*, 06/01/2022, https://exit.al/en/2022/01/06/kosovo-will-proceed-with-judicial-vetting-says-minister-of-justice/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]

Freedom House, *Freedom in the World Report 2019*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/kosovo> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2017*, 01/09/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/kosovo> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 – Kosovo*, 04/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Freedom House, *Freedom of the Press 2017*, 2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/kosovo> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Freedom House, *Kosovo Freedom in the World Report 2021*, 19/05/2021, <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Freedom House, *Kosovo Nations in Transit 2021*, 08/06/2021, <https://freedomhouse.org/country/kosovo/nations-transit/2021> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Freedom House, *Nations in Transit 2018 Report Kosovo*, 11/04/2018, https://freedomhouse.org/sites/default/files/NiT2018_Kosovo.pdf [geraadpleegd op 23/08/2019]

Freedom House, *Nations in transit Report 2017- Kosovo*, 29/03/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/kosovo> [geraadpleegd op 10/07/2018]

Freedom House, *Nations in transit report 2020 – Kosovo*, 06/05/2020, <https://freedomhouse.org/country/kosovo/nations-transit/2020> [geraadpleegd op 03/08/2020]

- Freedom House, *Freedom in the World Report Kosovo*, 24/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- Gazeta Express, *Eulex to keep only special police in Kosovo after 15 June*, 25/04/2018, http://www.gazetaexpress.com/en/news/eulex-to-keep-only-special-police-in-kosovo-after-15-june-174028/?utm_source=referral&utm_medium=web&utm_campaign=copyright [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Gazeta Express, *Mogherini hosted a meeting with president of Kosovo and Serbia*, 24/06/2016, <http://www.gazetaexpress.com/en/news/mogherini-hosted-a-meeting-with-presidents-of-kosovo-and-of-serbia-174257/> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Gazeta, *Kalon projektligji për ndihmë juridike falas për viktimat e dhunës në familje*, 26/08/2021, <https://gazeta.com/2021/08/26/kalon-projektligji-per-ndihme-juridike-falas-per-viktimat-e-dhunes-ne-familje/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2018*, 18/01/2018, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/serbia/kosovo> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019 - Events of 2018. Country Summary – Kosovo/Serbia*, 17/01/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/serbia/kosovo> [geraadpleegd op 04/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2021 Serbia/Kosovo*, 13/01/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2043716.html>
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2022 - Serbia/Kosovo*, 13/01/2022, <https://www.ecoi.net/en/document/2066493.html> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Kosovo: Justice is failing to tackle high-level corruption*, 19/11/2019, <https://balkaneu.com/kosovo-justice-is-failing-to-tackle-high-level-corruption/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Early elections in Kosovo on 6 October*, 27/08/2019, <https://balkaneu.com/early-elections-in-kosovo-on-6-october/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Kosovo: Paris did not commit to visa liberalization*, 24/06/2021, <https://balkaneu.com/kosovo-paris-did-not-commit-to-visa-liberalization/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Kosovo's Kurti says the identity of the assassin of the Kosovo Serb leader is known*, 18/11/2019, <https://balkaneu.com/kosovos-kurti-says-the-identity-of-the-assassin-of-the-kosovo-serb-leader-is-known/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Intellinews, *Kosovo's new government scraps reciprocity on import tariffs with Serbia*, 07/06/2020, <https://www.intellinews.com/kosovo-s-new-government-scraps-reciprocity-on-import-tariffs-with-serbia-184845/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- JusticeInfo, *Special Court Stokes Hot Debate in Kosovo*, 02/03/2016, <http://www.justiceinfo.net/en/component/k2/26215-special-court-stokes-controversy-in-kosovo.html> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Koha, *Prezantohet strategjia për integritetin e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian*, 15/11/2016, <http://archive.koha.net/?id=27&l=142594> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Konrad Adenauer Stiftung (KAS), *Die Kommunalwahlen im Kosovo: Comeback der Opposition – Herber Dämpfer für Regierungschef Albin Kurti*, 11/2021, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2064094/Comeback+der+Opposition+%E2%80%94+Herber+D%C3%A4mpfer+f%C3%BCr+Regierungschef+Albin+Kurti.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Konrad Adenauer Stiftung (KAS), *Länderbericht Instabile Situation im Kosovo*, 11/2020, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2041177/Instabile+politische+Situation+im+Kosovo+-+Das+Kosovo-Sondertribunal+best%C3%A4tigt+die+wichtigsten+Anklagen+gegen+Hashim+Tha%C3%A7i.pdf> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Konrad-Adenauer Stiftung (KAS), *Brussels "First Agreement" -A year after-*, 04/2014, http://www.kas.de/wf/doc/kas_37608-1522-2-30.pdf?140429131747 [geraadpleegd op 09/01/2017]

Kosovar Centre for Security Studies and the Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, *Working Paper 5: Online and Offlin (De)radicalisation in the Balkans*, 03/2022, https://qkss.org/images/uploads/files/PAVE_D5.1_Online_and_Offline_%28De%29radicalisation_in_the_Balkans_.pdf [geraadpleegd op 08/04/2022]

Kosovo 2.0, *All talk, no action: Human Rights in Kosovo in 2016*, 27/12/2016, <http://kosovotwopointzero.com/en/talk-no-action-human-rights-kosovo-2016/> [geraadpleegd op 09/01/2017]

Kosovo 2.0, *Held Back and Excluded*, 11/10/2016, <http://kosovotwopointzero.com/en/held-back-and-excluded> [geraadpleegd op 09/01/2017]

Kosovo 2.0, *Marital rape legitimate and granted in Kosovo*, 19/12/2019, <https://kosovotwopointzero.com/en/marital-rape-legitimate-and-granted-in-kosovo/> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Kosovo Education and Employment Network (KEEN), *Towards a new policy. Strategy for the inclusion of roma, ashkali and egyptian communities in Kosovo 2016-2020*, 05/2016, http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewioq4fps67UAhXBwBQKHu2CUwQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fkeen-ks.net%2Fsite%2Fassets%2Ffiles%2F1345%2Ftoward_a_new_policy.pdf&usq=AFQjCNEAz7xkB_zYX56H5asfRu0jxNzAkW [geraadpleegd op 09/01/2017]

Kosovo Server Portal (Kossev), *Appellate Court confirms: Imams and politician acquitted of charges of inciting hatred and terrorism*, 22/11/2018, <https://kossev.info/appellate-court-confirms-imams-and-politician-acquitted-of-charges-of-inciting-hatred-and-terrorism/> [geraadpleegd op 08/04/2022]

Kosovo Women's Network, *Kosovo Criminal Code Criminalizes Domestic Violence, Sexual Harassment*, 28/01/2019, <https://womensnetwork.org/kosovo-criminal-code-criminalizes-domestic-violence-sexual-harassment/> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Kosovapress, *Kurti: fighting violence against women is government priority*, 04/2021, <https://kosovapress.com/en/kurti-fighting-violence-against-women-is-a-government-priority/> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Le Courrier des Balkans, *Albanie-Kosovo : vers la fin des barrières commerciales ?*, 08/02/2022, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Fin-des-barrieres-commerciales-entre-l-Albanie-et-le-Kosovo> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Le Courrier des Balkans, *Dialogue Prsitina Belgrade première rencontre Kurti Vuccic à Bruxelles*, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Dialogue-Pristina-Belgrade-premiere-rencontre-Kurti-Vucic-a-Bruxelles> [geraadpleegd op 08/09/2021]

Le Courrier des Balkans, *Kosovo : 5600 demandes de visas pour l'Allemagne*, 13/01/2022, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Kosovo-56000-demandes-de-visas-pour-l-Allemagne-en-decembre> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Le Courrier des Balkans, *Kosovo : Belgrade et Pristina trouvent enfin un accord sur les plaques d'immatriculation*, 30/09/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Kosovo-accord-entre-belgrade-et-pristina> [geraadpleegd op 20/10/2021]

Le Courrier des Balkans, *Kosovo : La Communauté serbe sous le joug de la Lista Srpska*, 05/01/2022, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Kosovo-communaute-serbe-sous-le-joug-lista-srpska> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Le Courrier des Balkans, *Kosovo : Violents clashes entre la police et la population serbe du nord*, 14/10/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Kosovo-violents-clashes-entre-la-police-et-la-population-serbe-du-Nord> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Le Courrier des Balkans, *Municipales au Kosovo lourde défaite pour Vetevendosje*, 15/11/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/municipales-au-kosovo-defaite-pour-vetevendosje>,

Le Courrier des Balkans, *Nord du Kosovo : Les états unis mettent les parrains serbes sur la liste noire*, 09/12/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Nord-Kosovo-Etats-Unis-parrains-serbes-liste-noire> [geraadpleegd op 30/03/2022]

- Ministerie van Buitenlandse Zaken (Nederland), 31/10/2014, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2014/10/31/kabinetsappreciatie-uitbreidingspakket-2014-geloofwaardigheid-geschraagd> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (Nederland), *Nederland gastland voor de Kosovo rechtbank*, 15/01/2016, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2016/01/15/kamerbrief-over-nederland-gastland-voor-kosovo-rechtbank/kamerbrief-over-nederland-gastland-voor-kosovo-rechtbank.pdf> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- MO, *Traangas, vlaggen en interne verdeeldheid in Kosovo*, 07/12/2015, <https://www.mo.be/wereldblog/interne-verdeeldheid-kosovo> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Norwegian Embassy in Pristina, *Facebook post*, 23/03/2015, https://www.facebook.com/pg/NorwayinKosovo/photos/?tab=album&album_id=773687419414605 [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Norwegian Embassy in Pristina, *Statement by the Ambassador, The importance of access to justice by citizens*, 25/05/2017, <https://www.norway.no/contentassets/4480a5cad63745f8a29c9bc88126b3aa/free-legal-aid-and-access-to-justice.pdf> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Ocnal, *Illegal mosque in Prishtina closed under the investigations for terrorism*, 08/2014, <https://www.ocnal.com/2014/08/illegal-mosque-in-prishtina-closed.html> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- Office français de protection des réfugiés et apatrides (OFPRA), Cour nationale du droit d'asile (CNDA), Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Rapport de mission en République du Kosovo du 10 au 20 juin 2015*, 29/01/2016, https://ofpra.gouv.fr/sites/default/files/atoms/files/1404_kos_ffm_rapport_ofpra.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Organisation for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Shelters for Victims of Domestic Violence in Kosovo*, 14/01/2019, <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/409136?download=true> [geraadpleegd op 23/08/2019]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Assessment of Voluntary Returns in Kosovo*, 11/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/8/440726.pdf> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Catalogue of Advice and Assistance for Domestic Violence Victims*, 03/2012, <https://www.osce.org/kosovo/88708> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Municipal Community Safety Councils*, s.d., <https://www.osce.org/files/f/documents/0/a/481966.pdf> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *OSCE Mission, Kosovo Police launch joint campaign against domestic violence*, 25/11/2021, <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/505597> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Our Mission in Kosovo*, s.d., <https://www.osce.org/mission-in-kosovo> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Overview of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo*, 01/2020, https://www.osce.org/files/f/documents/6/7/443587_1.pdf [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Review of the Implementation of the New Criminal Procedure Code of Kosovo*, 06/2016, <https://www.osce.org/kosovo/243976> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Prishtina Insight, *'Vetevendosje' returns to the Assembly*, 07/06/2016, <http://prishtinainsight.com/vetevendosje-returns-assembly/> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Phantis, *Balkan Islamist galaxy in a nutshell*, 23/10/2016, <http://www.phantis.com/2016/10/23/balkan-islamist-galaxy-in-a-nutshell/> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- Preventing Violent Extremism in the Balkans (Prevex), *Working Paper on enabling environments, drivers, and occurrence/nonoccurrence of violent extremism*, 31/12/2021, https://www.prevex-balkan-mena.eu/wp-content/uploads/2022/03/D5.2-FINAL_3019.pdf [geraadpleegd op 08/04/2022]

- Prishtina Insight, *Can a government be formed without Lista Srpska?*, 23/10/2019, <https://prishtinainsight.com/can-a-government-be-formed-without-lista-srpska/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Prishtina Insight, *Kosovo Police arrests two over Serb politician Ivanovic's murder*, 16/10/2019, <https://prishtinainsight.com/kosovo-police-arrests-two-over-serb-politician-ivanovics-murder/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Prishtina Insight, *President thaci welcomes serb judges and prosecutors into Kosovo system*, 24/10/2017, <https://prishtinainsight.com/president-thaci-welcomes-serb-judges-prosecutors-kosovo-system/> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Prishtina Insight, *Prishtina is freezing!*, 02/11/2019, <https://prishtinainsight.com/prishtina-is-freezing-mag/> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Prishtina Insight, *The myth behind the 'best police force in the region'*, 13/09/2019, <https://prishtinainsight.com/the-myth-behind-the-best-police-force-in-the-region/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Radio Free Europe (RFE), *Kosovo Parties Sign Deal To Form New Government*, 02/02/2020, <https://www.rferl.org/a/kosovo-parties-sign-deal-to-form-new-government/30412585.html> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- Radio Free Europe (RFE), *Kosovo To Hold Snap Elections After Top Court Ruling*, 22/12/2020, <https://www.ecoi.net/en/document/2042723.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Radio Free Europe (RFE), *Kosovo's Parliament Elects Reformist Lawyer Osmani As President*, 04/04/2021, <https://www.rferl.org/a/kosovo-election-president-parliament-kurti-vetevendosje/31185829.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Radio Free Europe (RFE), *LGBT Pride Parade Rolls Through Kosovo's Capital*, 12/10/2020, <https://www.rferl.org/a/pride-parade-takes-place-in-pristina-kosovo/30889173.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Regional Cooperation Council (RCC), *Declaration of Western Balkans Partners on Roma Integration within the EU enlargement process*, 05/07/2019, <https://www.rcc.int/docs/464/declaration-of-western-balkans-partners-on-roma-integration-within-the-eu-enlargement-process> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- Resonant Voices Initiative, *Balkan Imams Take Counter-Extremism Struggle Online*, 10/07/2017, <https://resonantvoices.info/balkan-imams-take-counter-extremism-struggle-online/> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- ROMACTED, *ROMACTED at a glance Kosovo*, 30/06/2020, https://www.canva.com/design/DADcoqGzXRU/xwHeMQPxglycVQOykftqeg/view?utm_content=DADcoqGzXRU&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink#1 [geraadpleegd op 03/08/2020]
- ROMACTED, *Small grants for municipalities*, s.d., https://www.canva.com/design/DADcoqGzXRU/xwHeMQPxglycVQOykftqeg/view?utm_content=DADcoqGzXRU&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink#4 [geraadpleegd op 03/08/2020]
- RTK Live, *KFOR's presence in Kosovo has no time limit*, 15/11/2017, <https://www.rtklive.com/en/news-single.php?ID=9936> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- Seenews, *Council of EU extends mandate of EULEX Kosovo to June 2023*, 09/06/2021, <https://seenews.com/news/council-of-eu-extends-mandate-of-eulex-kosovo-to-june-2023-743901> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- Swedish Migration Board - Migrationsverket (LIFOS), *Report based on fact-finding missions carried out in April 2013 and March 2016 on the situation of LGBT-people (legal status, society, risks of declaring one's sexual orientation)*, 29/09/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/5228_1476689165_160930650.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]
- The Guardian, *Kosovans look on aghast as government falls while coronavirus bites*, 26/03/2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/26/kosovo-government-falls-in-vote-of-no-confidence> [geraadpleegd op 03/08/2020]

- The Guardian, *Kosovo PM resigns before questioning at The Hague*, 19/07/2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/19/kosovo-pm-resigns-before-questioning-at-the-hague> [geraadpleegd op 04/08/2020]
- The Guardian, *US-backed Kosovo land-swap border plan under fire from all sides*, 03/08/2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/03/us-backed-kosovo-land-swap-border-plan-under-fire-from-all-sides>, [geraadpleegd op 23/08/2019]
- The Independent, *Kosovo holds its first ever official LGBT Pride parade*, 11/10/2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/kosovo-gay-pride-lgbt-parade-first-ever-country-president-a7993516.html> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *Annual review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People, 2019*, 25/02/2019, https://www.ecoi.net/en/file/local/2003309/full_annual_review.pdf [geraadpleegd op 23/08/2019]
- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *Annual review of the Human rights situation of Lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Kosovo covering the period of January to December 2020*, 15/02/2021, <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2021/kosovo.pdf> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe. 2016*, 04/05/2016, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2016-for_web.pdf [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe and Central Asia 2022*, 02/2022, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2022/full_annual_review.pdf [geraadpleegd op 08/04/2022]
- The Pavlovic Today, *After Kosovo Special Police Force Opened Fire At The Serbian Minority Population In Northern Kosovo The US And The EU Encourage 'Both Sides To Engage In Continued And Sustained De-Escalation And Avoid Actions That Threaten Stability'*, 10/10/2021, https://thepavlovictoday.com/after-kosovo-special-police-force-opened-fire-at-the-serbian-minority-population-in-northern-kosovo-the-us-and-the-eu-encourage-both-sides-to-engage-in-continued-and-sustained-de-escalation-and-avoid/?utm_source=dvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 30/03/2022]
- The Republic of Kosovo - Ombudsperson Institution, *Annual Report 2019 - No. 19*, 02/04/2020, <https://www.oik-rks.org/en/2020/04/02/qodisnji-izvestaj-2019/> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- The Republic of Kosovo, *Constitution of the Republic of Kosovo*, 05/06/2008, https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The Republic of Kosovo, *Kosovo Police*, 2016, <https://www.kosovopolice.com/> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The Republic of Kosovo, *Kosovo Police, Strategy and action plan 2017-2021*, 01/03/2017, http://www.kosovopolice.com/repository/docs/3.Strategy_and_Action_Plan_2017-2021_-_Community_Policing_.pdf [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The Republic of Kosovo, *Kosovo's Constitution of 2008 with Amendments through 2016*, 2016, [url](#)
- The Republic of Kosovo, *Law no 4L17 On free legal aid*, 02/02/2012, <https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/liqjet/Law%20on%20free%20legal%20aid.pdf> [geraadpleegd op 10/07/2018]
- The Republic of Kosovo, *Ministry of European Integration of the Republic of Kosovo, Stabilization And Association Agreement Is Initialled*, 25/07/2014, <https://web.archive.org/web/20140726085321/http://mei-ks.net/?page=2,5,101> [geraadpleegd op 09/01/2017]
- The Republic of Kosovo, *Office of Good Governance (OGG)*, s.d., <https://kryeministri.rks-gov.net/en/the-prime-minister-office/offices/office-of-good-governance-ogg-2/> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- The Republic of Kosovo, Office of the Prime Minister, *Strategija i Akcioni Plan za Uključivanje Roma, Aškalija I Egiptčana u Kosovsko Društvo, 2016-2020 [Draft-Strategy and Action Plan 2016-2020 for the Inclusion and Integration of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo]*, 27/04/2016, <http://www.kryeministri->

ks.net/repository/docs/srb-Draft_Strategjia_per_komunitetet_romashkali_dhe_eqiptian_2016-2020_.pdf
[geraadpleegd op 09/01/2017]

The Republic of Kosovo, *Ombudsman Annual report 2015*, 31/03/2016,
http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/English_Annual_Report_2015_351292.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]

The Republic of Kosovo, *Ombudsperson Institution Kosovo* [website], s.d., <https://oik-rks.org/en/peja/>
[geraadpleegd op 30/03/2022]

Transparency International (TI), *Corruption Perceptions Index*, 2018, <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>
[geraadpleegd op 30/03/2022]

Transparency International (TI), *Corruption Perceptions Index*, 2019,
<https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/ksv> [geraadpleegd op 30/03/2022]

Transparency International (TI), *Examining State Capture*, 2020,
https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_ExaminingStateCapture_English.pdf [geraadpleegd op 30/03/2022]

UN Women (UN), *Coordinated response gives Kosovo* domestic violence survivors hope*, 30/06/2016,
<https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2016/06/coordinated-response-gives-kosovo-domestic-violence-survivors-hope> [geraadpleegd op 30/03/2022]

UN Women (UN), *Domestic violence units of Kosovo police train in effective response to violence against women*, 02/07/2018,
<https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2018/07/domestic-violence-units-of-kosovo-police-train-in-effective-response-to-violence-against-women> [geraadpleegd op 03/08/2020]

Un Women (UN), *Recognizing domestic violence as a criminal offence, a big step towards justice for women in Kosovo*, 08/06/2020,
<https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2020/6/recognizing-domestic-violence-as-a-criminal-offence-a-big-step-towards-justice-for-women-in-kosovo> [geraadpleegd op 03/08/2020]

United Nations (UN) Development Programme (UNDP), *Kosovo, Legal Aid actors delivering as one*, 23/08/2016,
<http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/presscenter/articles/2016/08/23/legal-aid-actors-delivering-as-one.html> [geraadpleegd op 10/07/2018]

United Nations (UN) Office of the Special Advisor on Gender, *Landmark resolution on Women, Peace and Security*, s.d., <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

United Nations (UN), *Security Council Report, May 2014 Monthly Forecast-Kosovo*, 01/05/2014,
http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2014-05/kosovo_7.php [geraadpleegd op 09/01/2017]

United Nations (UN), *Top Envoy Tells Security Council Resumption of Kosovo, Serbia High-level Meetings Critical to Efforts towards European Union Integration*, 04/12/2014,
<http://www.un.org/press/en/2014/sc11684.doc.htm>
[geraadpleegd op 09/01/2017]

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), *Report of the Secretary General*, 08/10/2021,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2062555/S_2021_861_E.pdf, [geraadpleegd op 30/03/2022]

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), *Report of the Secretary-General*, 01/10/2020,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2039484/S_2020_964_E.pdf [geraadpleegd op 08/09/2021]

United States department of State (USDoS), *Kosovo 2015 Human Rights Report*, 13/04/2016,
<https://www.ecoi.net/en/document/1276607.html> [geraadpleegd op 10/07/2018]

United States Department of State (USDoS), *Kosovo 2016 Human Rights Report*, 03/03/2017,
<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Kosovo-1.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]

United States Department of State (USDoS), *Kosovo 2018 Human Rights Report*, 13/03/2019,
<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/KOSOVO-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf>[geraadpleegd op 30/03/2022]

United States Department of State (USDoS), *Kosovo 2019 Human Rights Report*, 03/2020,
<https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/kosovo/> [geraadpleegd op 30/03/2022]

- United States department of State (USDoS), *Kosovo 2020 Human Rights Report*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/10/KOSOVO-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/03/2022]
- United States Department of State (USDoS), *2019 Report on International Religious Freedom: Kosovo*, 10/06/2020, <https://www.ecoi.net/en/document/2031354.html> [geraadpleegd op 03/08/2020]
- United States Department of State (USDoS), *2020 Report on International Religious Freedom: Kosovo*, 12/05/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2051639.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- United States Department of State (USDoS), *Country Reports on Terrorism 2020: Kosovo*, 2021, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/kosovo/> [geraadpleegd op 08/04/2022]
- United States department of State (USDoS), *Kosovo 2021 Human Rights Report*, 30/03/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2048164.html> [geraadpleegd op 08/09/2021]
- United States Department of State US Embassy (Pristina) (USDoS), *Guide to the Criminal Procedure Code of Kosovo (2013) and Criminal Procedure Code of Kosovo*, 2013, http://ww1.kqjk-ks.org/repository/docs/Udhezuesi-dhe-kodi-i-procedures_anglisht_225215.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]
- Women against Violence Europe (WAVE), *WAVE Country Report 2017*, 03/2018, http://files.wave-network.org/researchreports/WAVE_CR_2017.pdf [geraadpleegd op 09/01/2017]
- World Bank Group, *Life on the Margins: Survey Results of the Experiences of LGBTI People in Southeastern Europe*, 09/2018, <https://www.lgbti-era.org/sites/default/files/pdfdocs/0354%20Life%20on%20the%20Margins%20Survey%20results%20of%20the%20living%20experiences%20of%20lgbti%20people%20in%20south%20eastern%20europe-ilovepdf-compressed.pdf> [geraadpleegd op 04/08/2020]
- World Bank, 2019, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/541481560764323661/pdf/Supporting-the-Effective-Reintegration-of-Roma-Returnees-in-the-Western-Balkans.pdf> [geraadpleegd op 04/08/2020]
- World Bulletin, *Kosovo court extends prison custody for seven imams*, 18/10/2014, <https://worldbulletin.dunjabulteni.net/balkans/kosovo-court-extends-prison-custody-for-seven-imams-h146510.html> [geraadpleegd op 08/04/2022]